

काष्मितीकात्रव चवित्र

१२७

D H S K COLLEGE
LIBRARY

Accession No. 11.73.1....

Call No. 891.453/GAR

কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ

এ. কে. গান্ধী

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

কামিনীকান্ত
সাহিত্য

Kaminikantar Charitra—The first Assamese novel, written by A. K. Gurney, edited by Dr. Praphulladatta Goswami, M. A (Cal.), D. Phil (Gauhati) and published by Sri Jatindra Nath Goswami, M A., B.T., General Secretary, Assam Sahitya Sabha, Jorhat.

সম্পাদনা

ডঃ প্রফুল্লদত্ত গোস্বামী, এম-এ, ডি-ফিল
গুৱাহাটী

প্রকাশক—

শ্রীযতীন্দ্রনাথ গোস্বামী

প্রধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

যোৰহাট

প্রথম প্রকাশ—১৮৭৭

দ্বিতীয় প্রকাশ—১৯৬০

বেচ—২

ছপা কৰোঁতা—

শ্রীবাধাগোবিন্দ বহাৰু

শ্রীকান্ত প্ৰেছ

৭৫নং বৈঠকখানা ৰোড,

কলিকতা-৯

আগ-কথা

ডঃ প্রফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ সম্পাদিত “কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ” নামৰ উপন্যাসখনি ১৮৭৭ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰকাশিত হয়। তেতিয়াৰে পৰা সময়ৰ সোঁতত যদিও বহুত কথা সলনি হৈছে তথাপি এই প্ৰথম অসমীয়া উপন্যাসখনিৰ সাহিত্যিক আৰু ঐতিহাসিক মূল্য আছে। ডঃ গোস্বামীদেৱে পুথিখন অসম সাহিত্য সভাৰ কাৰণে যগুত কৰি দিয়াৰ কাৰণে আমি তেওঁৰ শলাগ লৈছোঁ। আমি এই পুথিখন বাইজলৈ আগবঢ়ালোঁ।

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট

২৫।১০।৬০

শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী

প্ৰধান সম্পাদক,

অসম সাহিত্য সভা

সম্পাদকৰ দু-আঘাৰ

পুৰণি পুথিৰ সম্পাদন ডঃ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা, ডঃ বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা আদি পণ্ডিতসকলে কৰিবলৈ ধৰিছে; এওঁলোকে অসমীয়া ভাষাৰ বহুতো সম্ভাৰ বাইজৰ আগত মুকলি কৰিছে। এই বিষয়ত মোৰ অভিজ্ঞতা তাকৰ। মোৰ গাঁৱত পোৱা 'অদৃষ্ট পুৰাণ' নামে পুথি এখন ১৯৪৫ চনতে কপি কৰাই থৈছিলোঁ, পিচে সেইখন সম্পাদন কৰিবলৈ হাতত লৈ ধৈৰ্য্যৰ অভাৱ হোৱাত ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্ম্মাক অংশীদাৰ কৰি লবলগীয়া হ'ল! 'কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ' উপন্যাসখন নিজে চম্ভালিবলৈ লোৱাৰ ঘাই কাৰণ মিশ্বনেৰি-যুগৰ সাহিত্যিক প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰতি যি এটি কোঁতুহল আছে সেয়েহে। অৱশ্যে এতিয়ালৈকে জনাৰ ভিতৰত এইখনে প্ৰথম অসমীয়া উপন্যাস বুলি কিতাপখনৰ এটি বিশেষ সাৰ্থকতা নথকা নহয়। সমাজবুৰঞ্জীৰ ফালৰ পৰাও কিতাপখনৰ মূল্য আছে।

'কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ' পোৱা হয় অধ্যাপক হেমন্তকুমাৰ শৰ্ম্মাৰ পৰা (তেওঁ তেতিয়া গুৱাহাটী চৰকাৰী পুথিভঁৰালৰ ভঁৰালী; কিতাপখনৰ সম্পাদনো সম্পূৰ্ণ হয় ১৯৫৬ চনতে)। কিতাপখনৰ কপি গুৱাহাটী মিশ্বনৰ লাইব্ৰেৰীতো আছে। মিশ্বনৰ লাইব্ৰেৰীত পুৰণি কিতাপ খোচৰোঁতে আৰু টোকা গোটাওঁতে অধ্যাপক শৰ্ম্মাই মোক যথেষ্ট সহায় কৰিছে। এওঁ এই কিতাপখনৰ সম্পৰ্কে বামধেগুতো প্ৰৱন্ধ এটা প্ৰকাশ কৰিছিল।

অসমত ব্ৰাহ্মধৰ্ম্মৰ যি প্ৰচাৰ হৈছিল সেইসম্পৰ্কীয় সম্ভেদ অলপমান ক্ৰীযুত বেণুধৰ শৰ্ম্মাদেৱৰ পৰা পাইছোঁ। হিন্দু দৰ্শনসম্বন্ধে ব্যাখ্যা কিছু অধ্যাপক শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ পৰা শিকিছিলোঁ। পিচে এই ধৰণৰ কথাৰ জালত সোমাই পৰিবৰ ইচ্ছা নোহোৱাত, ধৰ্ম্মসম্বন্ধীয়

টোকা নিচেই অলপমানহে দিয়া হ'ল। ভূমিকাত অৱশ্যে প্ৰসঙ্গক্ৰমে
 মিশ্ৰণেৰি যুগৰ সাহিত্যিক প্ৰচেষ্টাৰ আভাস যথাশক্তি বহলাই দিবলৈ
 যত্ন কৰিছে। এই বিষয়ে সমল নতুন-পুৰণি দেশী-বিদেশী বিবিধ
 কিতাপৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা হৈছে। কিতাপখনৰ মূল ভাষাত হাত দিয়া
 হোৱা নাই, মাথোন ছুঠাইত সদৃশ আৰু গঢ়ী আছিল, এই ছুটি সদৃশ
 আৰু গঢ়ী কৰি দিয়া হৈছে।

শেহত, কিতাপখন সাহিত্য সভাই প্ৰকাশ কৰিবলৈ গাত লোৱাত
 সভাৰ কৰ্ত্তৃপক্ষক মোৰ কৃতজ্ঞতা জনালোঁ।

১৬।৮।৬০

গুৱাহাটী

শ্ৰীপ্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী

সূচী

আগ-কথা	...	...	...	১০
সম্পাদকৰ দু-আঘাৰ	...	...	...	৬০
ভূমিকা	...	...	...	(১)—(২৯)
কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ	...	...	...	১-৫১
টোকা	...	...	...	৫২-৫৩

ଅକମୋଦୟବ ଯୁଗବ ଉତ୍କାଟ

ভূমিকা

আধুনিক অসমীয়া বা বঙালী সাহিত্যৰ কাহিনী লিখিবলৈ গ'লে
মিশ্বনেবিসকলৰ অৱদানৰ কথা উল্লেখ নকৰি নোৱাৰি। ১৭৯৯
খৃষ্টাব্দৰ পৰা ইংৰাজ পাছৰী জন টমাছ আৰু উইলিয়াম কেৰি
আৰু আন দুজনমানে কলিকতাৰ ওচৰৰ ডেনিঃশ উপনিবেশ শ্ৰীৰামপুৰত
আশ্ৰয় লৈ খৃষ্ট ধৰ্মৰ প্ৰচাৰত মন পুতি লাগে। ১৮০০ খৃষ্টাব্দৰ
জানুৱাৰীত শ্ৰীৰামপুৰত বেপ্টিষ্ট মিশ্বন স্থাপিত হয়, আৰু অলপ
দিনৰ পাচতে আগষ্ট মাহত ইয়াৰ পৰা চেণ্ট মেথিউৰ গছপেল
'শুভবাৰ্তা মঙ্গল সমাচাৰ মতীয়েৰ বচিত' নামেৰে প্ৰকাশিত হয়।
শ্ৰীৰামপুৰৰ পৰা প্ৰকাশিত প্ৰথম বঙালী গল্প পুথি এইখনে। ১৮০১
খৃষ্টাব্দত কেৰিৰ যত্নত নিউ টেষ্টামেণ্টৰ বঙালী অনুবাদ হয়। কেৰিৰ
বচিত Dialogues বা 'কথোপকথন' ১৮০১ খৃষ্টাব্দত ওলায়। এই
কথোপকথনত সেই সময়ৰ হজুৱা বনুৱা, সাধাৰণ তিবোতা আদিৰ
কথা-বাৰ্তা, খৰিয়াল আদিৰ যথাযথ বৰ্ণনা আছে। এনে বসাল বৰ্ণনাৰ
চানেকি অসমীয়াত ৰুদ্ৰবাম বৰদলৈৰ 'বঙাল-বঙালনী নাটক' বা দুৰ্গাপ্ৰসাদ
মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ 'মহৰি' নাটকত কিছু দেখিবলৈ পোৱা যায়। ডঃ কেৰি
আদি মিশ্বনেবি আৰু আন খৃষ্টধৰ্মীৰ প্ৰচেষ্টাতে বঙালী গল্পই মূৰ
দাঙি উঠে, আৰু শ্ৰীৰামপুৰৰ প্ৰেছৰ পৰা বিবিধ ধৰণৰ কিতাপ আৰু
আলোচনী ওলাবলৈ ধৰে। মনোহৰ নামেৰে মিষ্ট্ৰি এজনে শ্ৰীৰামপুৰতে
১৮৫৩ খৃষ্টাব্দলৈ ভাৰতীয় ১৫টা ভাষাৰ আৰু তাৰ উপৰি চীনা ভাষাৰ
আখৰ সাঁচত চালিছিল। মিশ্বনেবিসকলৰ যত্নত বঙালী অসমীয়া আদি
ভাষাই আধুনিক যুগত কিমান প্ৰেৰণা পালে, ইয়াৰ পৰাই বুজিব পাৰি।
এই সময়ত বঙ্গদেশত কেনে ধৰণৰ কিতাপ প্ৰকাশ পাবলৈ ধৰে
তাৰ সামান্য আভাস দিব পাৰি। ১৮১৫ খৃষ্টাব্দত ৰাজা ৰামমোহন

বায়ৰ 'বেদান্ত গ্রন্থ', 'বেদান্তসাৰ' আদি কিতাপ ওলায় ; বঙালী গদ্যৰ
 বুৰঞ্জীত এই দুখনৰ বিশেষ স্থান। প্ৰথম বঙালী-আলোচনী 'দিগ্‌দৰ্শন'
 ওলায় শ্ৰীৰামপুৰৰ পৰা ১৮১৮ খৃষ্টাব্দত ; ইয়াত বিজ্ঞান, বুৰঞ্জী,
 সাহিত্য আদিৰ সবল আলোচনা প্ৰকাশ পাইছিল। ১৮১৯ খৃষ্টাব্দত
 ওলায় 'গছপেল মেগেজিন' ; ইয়াৰ দুটি সংস্কৰণ—ইংৰাজী আৰু বঙালী।
 ১৮১৮ খৃষ্টাব্দতে বান্য়ানৰ 'পিলগ্ৰিমছ্ প্ৰেগ্ৰেছ' বঙালীলৈ অনুবাদিত
 হয়, 'যাত্ৰাগ্ৰন্থসৰণ' নামে। ইয়াৰ পৃষ্ঠাসংখ্যা আছিল ৪৫২ আৰু বেচ
 আছিল বাৰঅনা। কিতাপখনত ১৮টি কাঠত খোদাই কৰা (উড্‌কাৰ্ট্)
 ছবি আছিল। এই ধৰ্মমূলক উপন্যাসখনৰ অসমীয়া অনুবাদৰ কিছু অংশ
 শিৱসাগৰৰ পৰা অৰুণোদয়ত পিচত ওলাইছিল (১৮৫১)। 'অৰুণোদয়'
 শব্দটো সেই সময়ত অলপ আকৰ্ষণীয় আছিল যেন লাগে, কিয়নো
 জগতনাৰায়ণ মুখাৰ্জিৰ সম্পাদনাত এই নামৰ আলোচনী এখন ১৮৩৯
 খৃষ্টাব্দত প্ৰকাশ হৈছিল। ১৮৪৮ খৃষ্টাব্দতো আৰ্কো পঞ্চানন বান্য়াজি
 নামে এজনে এই নামেৰে সাপ্তাহিক আলোচনী এখন উলিয়াইছিল।
 আন দুটি এনে জনপ্ৰিয় নাম আছিল 'জ্ঞানোদয়' আৰু 'চন্দ্ৰোদয়'। এই
 সময়ৰ আৰু এখনি পুস্তিকা আছিল 'নববিলাস' বা 'হাৰ্লটছ প্ৰেগ্ৰেছ'
 (১৮৫২)। এইখনে আওপথে যোৱা দুৰ্বল তিবোত এজনীয়ে কেনেকৈ
 চাকৰনী, ভকতনী, বেশ্যা আদি বেলেগ বেলেগ অৱস্থাৰ মাজেদি জীৱন
 নিয়াইছিল তাৰ আভাস দিছে। কবই নালাগে এনে বাস্তৱ-অভিমুখী
 বচনাই আধুনিক উপন্যাসৰ আদিৰূপ। বঙালী পণ্ডিতে ১৮২৩ খৃষ্টাব্দত
 প্ৰকাশ পোৱা 'নববাবু-বিলাস' নামৰ পুস্তিকাখনি বঙালী উপন্যাসৰ
 প্ৰথম উল্লেখযোগ্য আৰ্হি বুলি বিবেচনা কৰে। সেই সময়ৰ কলিকতীয়া
 সমাজত নতুন শিক্ষা পাই নতুন আচাৰ ব্যৱহাৰ শিকি যি এক শ্ৰেণী
 "বাবু" ওলাইছিল তাৰে ব্যঙ্গাত্মক ছবি 'নববাবু-বিলাস'ত পায়।
 শ্ৰীৰামপুৰৰ পৰা ১৮৪০ খৃষ্টাব্দৰ পৰা পঞ্জিকা এখনো প্ৰকাশিত হৈছিল।
 এইখনৰ একেলগে ৪০০০ কপি ছপোৱা হৈছিল, পৃষ্ঠাসংখ্যা আছিল
 ২৩৪, আৰু মূল্য আঠঅনা। এই পঞ্জিকা অসমলৈয়ো আহিছিল।

১৮৩১ খৃষ্টাব্দত হলিবাম টেকিয়াল ফুকনৰ 'কামাখ্যা যাত্ৰা পদ্ধতি' নামে সংস্কৃত কিতাপ এখনিও ওলাইছিল। ১৮২৯ খৃষ্টাব্দত প্ৰকাশিত হলিবাম টেকিয়াল ফুকনৰ 'আসাম বুৰঞ্জী' বঙালী গণ্যৰ বঢ়িয়া চানেকি; লিখকজন বঙালী হোৱাহেতেন কিতাপখন লৈ বঙালী সাহিত্যিকে যথেষ্ট গৰ্ব কৰিলেহেঁতেন। উপন্যাসৰ শ্ৰেণীত পেলাব পৰা 'আলালেৰ ঘৰে ছুলালে'ৰ (১৮৫৭) ৰচয়িতা প্যাৰীচাঁদ মিত্ৰ আৰু ৰাধানাথ শিক্ৰদাৰে ১৮৫৪ খৃষ্টাব্দত 'মাসিক পত্ৰিক' নামে ১২ পিঠীয়া সৰু মাহেকীয়া আলোচনী এখন উলিয়ায়। এইখনত কথ্যভাষা অনুসৰণ কৰা হৈছিল আৰু মাইকী মানুহৰ উপযোগী প্ৰৱন্ধাদি আছিল। বেতাৰেও জন লঙৰ মতে, "অসমত প্ৰচাৰৰ কাৰণে চৰকাৰ এই আলোচনীৰ ৫০০ কপিৰ গ্ৰাহক হয়।"

এইবিলাকৰ উপৰিও মিশ্বনেবিসকলে অসংখ্য ট্ৰেক্ট বা প্ৰচাৰপুস্তক ছপাই বিতৰণ কৰিছিল। অকল ১৮০০ৰ পৰা ১৮০৬ৰ ভিতৰতে বোলে দহলাখ ট্ৰেক্ট বাইজৰ মাজত বিতৰণ কৰা হৈছিল। ট্ৰেক্টবোৰ এনে ধৰণৰ আছিল—*Krishna and Christ Compared : Sure Refuge* (১৮০২), কৃষ্ণ আৰু খৃষ্টৰ বিজ্ঞি : একমাত্ৰ গতি। এইখনে হেনো তিনিজন "নেটিভক" খৃষ্টধৰ্ম্মলৈ টানিব পাৰে। জি. মাণ্ডিৰ *Christianity and Hinduism Contrasted* (১৮২৮) খৃষ্ট আৰু হিন্দু ধৰ্ম্মৰ তুলনামূলক আলোচনা। উইলছনৰ *Exposure of Hindu Religion* এ (১৮৫২) হিন্দু দেৱতাসকলৰ চৰিত্ৰদোষ আঙুলিয়াই দেখুৱায়। জি. মাণ্ডিৰ আন এখন ট্ৰেক্ট *Hindu Objections Refuted* বা আপত্তিনাশক (১৮৫৫ খৃষ্টাব্দৰ আগৰ)। এইখন ১৮৭০ খৃষ্টাব্দত অৰুণোদয়ৰ সম্পাদক (১৮৫৩) এ. এইচ্ছ. ডেনফৰ্থে অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰে (*Hindu Objections to Christian Religion Answered*, বা আপত্তিনাসক, শিৱসাগৰ)। অনুবাদকে অৱশ্যে মূল লিখক মাণ্ডিৰ (G. Mundy) নাম উল্লেখ কৰা নাই।^১

রাবেণ হেছ্টিংছ, উইল্কিন্স আদিয়ে যেতিয়া পোনতে ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ সম্ভাৰবোৰৰ পৰিচয় পায় তেতিয়া তেওঁলোকৰ শিব এই সংস্কৃতিৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাত দোঁ খাইছিল। তেওঁলোকে যেন ইয়ালৈ অভিনৱ জ্ঞানৰ হেঁপাহতহে আহিছিল। রাবেণ হেছ্টিংছৰ বত্নতে উইল্কিন্সে কৰা মন্তাগৰতৰ ইংৰাজী অনুবাদ ছপা হৈ ওলাব পাৰিছিল (১৭৮৫)। এওঁলোকৰ পিচত যেতিয়া মিশ্বনেৰিয়ে এই দেশত ভৰি দিলেহি তেওঁলোকে সংস্কৃত ভাষাৰ গৰিমা আওকাণ কৰি স্থানীয় ভাষাৰ জৰিয়তে খৃষ্টধৰ্ম্মৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰিবলৈ উঠি-পৰি লাগিল। মিশ্বনেৰিসকল আহিছিল ধৰ্ম্মহীন নেটিভক নতুন পোহৰ দিবলৈ ; কিন্তু এওঁলোকৰ প্ৰেৰণাৰ পৰোক্ষ ফল স্বৰূপেই আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাবো নৱজীৱন লাভ হ'ল। যোৱা শতিকাৰ মাজভাগত মেজৰ বাট্‌লাৰে মিশ্বনেৰিসকলৰ কাৰ্য্য লক্ষ্য কৰি সময়ত গোটেই প্ৰদেশতে গছপেল বা শুভবাৰ্ত্তা বিয়পি পৰিব বুলি ভাবিছিল।^১

এনে আশা অলপ যে কাৰ্য্যকৰী নহল এইবুলি কব নোৱাৰি ; কিন্তু খৃষ্টধৰ্ম্মই হিন্দু ধৰ্ম্মৰ চিৰিখুটা লবাব নোৱাৰিলে। যি যুক্তিৰে খৃষ্টান পাছবীয়ে ইয়ালৈ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ আহিছিল প্ৰায় সেই একে যুক্তিৰেই হিন্দুৱে খৃষ্টধৰ্ম্ম ওফবাই পঠিয়াইছিল। পাছবীয়ে যদি বাইবেলৰ যুক্তি বা তথ্য বিনা যুক্তিৰে “বেদবাক্য” বুলি আগবঢ়ায়, তেনেহলে হিন্দুৰতো বেদবাক্যৰ অভাৱ নাইয়ে। শাস্ত্ৰৰ বচন, বা বোপা-ককাৰ সহজ বুলিলে হিন্দুক আৰু কি লাগে ? মিশ্বনেৰিয়ে অৱশ্যে দাৰ্শনিক যুক্তিলৈ উধাব নোৱাৰি হিন্দু সমাজৰ কিছুমান আচাৰ-অনাচাৰকে আক্ৰমণ কৰি দেখুৱালে আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ আদি দেৱ দেৱীৰ চৰিত্ৰ-দোষো বিল্লেখ কৰিলে। ১৮৭১ খৃষ্টাব্দত শিৱসাগৰৰ পৰা True Refuge বা 'স্বৰূপ আশ্ৰই' নামে ২৮পিঠীয়া পুস্তিকা এখনৰ ষষ্ঠ সংস্কৰণ ছপা হৈ ওলায়। এই

^১ Major John Butler, *Travels and Adventures in the Province of Assam*, London, 1855, p, 251.

কিতাপখনত খৃষ্টধৰ্ম্মৰ নিৰ্মলতা আৰু শ্ৰেষ্ঠতা এক ডেকা আৰু এক বুঢ়াৰ মাজত কথোপকথনৰ চলেৰে দেখুওৱা হৈছে। বুঢ়াৰ যুক্তিত খৃষ্টীয়ানী সমালোচনাৰ ঢাল ফুটি ওলাইছে—

“বুৰা। নহই বুপাই, সি কেনেকৈ হব? তোমোলাকৰ সাজৰ মতেবেই গমিচোঁ, দুৰ্গা আৰু সির, ইবিলাকৰ অতিসই কাম বহাঁ, আৰু কালি অতি কঠিন, আৰু ব্ৰহ্মাই আপোনাৰ জিত্ৰকত কাম ভাবে আসক্ত হৈছিল, ইন্দ্রে গুৰুৰ ঘৈনিএকক হৰণ কৰিছিল, আৰু ক্ৰিষ্ণে গোৱালৰ তিবোতাইঁতে সৈতে বাস ক্ৰিডা কৰিছিল; আৰু আপোনাৰ মিতিব জুধিষ্ঠিৰ বজাক মিচা কথা কোআইছিল; এয়েবেই সিবিলাক আপুনি পাপি হৈ, আন পাপি জিৰক কেনেকৈ তৰাব পাবে? দেখা, তোমাৰ আপোনাৰ শাস্ত্ৰত এক প্ৰমান আছে।

স্বয়মসিদ্ধঃকথংপৰাণসাধয়তি।

জি আপুনি অসিধ, সি লোকক কেনেকৈ সিধ কৰিব পাবে? গমি দেখা, এই জি কথা কলেঁ, ইয়াত সিবিলাকক মই দুৰ্বচন বুলিছোঁ, এনে নহই; এই আটাই কথা হিন্দুবিলাকৰ আপোনাৰ সাজ্ৰতে লিখা আছে।” (পৃ ৬)

True Refuge নামেৰে ট্ৰেঙ্কট এখন শ্ৰীৰামপুৰৰ পৰাও প্ৰকাশ হৈছিল; অসমীয়াখন সম্ভৱ সেইখনৰ আধাৰতে বচনা কৰা। এই ধৰণৰ কথোপকথনৰ জৰিয়তে খৃষ্টধৰ্ম্মৰ গৰিমা প্ৰমাণ কৰা আন এখন ট্ৰেঙ্কট The Golden Balance : ‘স্বৰ্ণৰ তুল’। ইয়াৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ শিৱসাগৰৰ পৰা ১৮৭৬ খৃষ্টাব্দত প্ৰকাশ হয়। কিতাপখন মাইলছ ব্ৰনছনে অনুবাদ কৰিছিল, কিন্তু কি ভাষাৰ পৰা—ইংৰাজী নে বঙালী—কব নোৱাৰি। কিতাপখনৰ চৰিত্ৰ দুজনৰ এজন অৱশ্যে অসমীয়া—খৃষ্ট-অনুৰাগী বাতিৰাম; আনজন চৰিত্ৰৰ নাম কৃষ্ণ। শেহৰ পিঠিত (৬৭) এইদৰে আছে—“হে পাঠক, সত্য অসত্যক স্বৰ্ণ তুলত দিয়া হল, আৰু যি কথা পঢ়িলা সেই কথাৰ মূল ধৰি তুমি যেন বুঝিব পাৰা, ঈশ্বৰে তোমাৰ মনত এনে জ্ঞানৰ পহৰ উদয় কৰোক।……” নিধি লেভি

ফাৰৱেলৰ পিচত ১৮৪৬ খৃষ্টাব্দমানত শিৱসাগৰত যি কেইজন মানুহক খৃষ্টধৰ্মৰ দীক্ষা দিয়া হৈছিল সেই কেইজনৰ এজনৰ নাম আছিল বাতিৰাম কাকতি। কিতাপখনৰ বাতিৰাম চৰিত্ৰজনৰ প্ৰেৰণা এই বাতিৰাম কাকতিও হব পাৰে।

মিশ্যনেৰিয়ে হোজা মানুহৰ মাজত কিদৰে ধৰ্মপ্ৰচাৰ কৰে তাৰ কিছুমান ধেমেলীয়া সাধুও আমাৰ মাজত প্ৰচলিত।

১৮৯৩ খৃষ্টাব্দত আমেৰিকাৰ টবাৰ্ণ (Thoburn) নামেৰে উদাৰমনা পাছৰী এজনে খৃষ্টীয় প্ৰচাৰকসকল এই দেশলৈ আহি কি মক্ষিত পৰে সেই কথা এইদৰে ব্যাখ্যা কৰিছিল—প্ৰচাৰকসকলে ভাবে যে এই দেশলৈ আহি স্থানীয় ভাষা আয়ত্ব কৰি খৃষ্টধৰ্মৰ গৰিমা গালেই সকলো কাৰ্য্য সিদ্ধি হ'ব; কিন্তু যেতিয়া সৰ্বশক্তিমান ভগবান এজনৰ কথা নাইবা সৎ অসৎ আদি তথ্যৰ কথা হিন্দুৰ সমুখত উত্থাপন কৰা হয়, তেতিয়া হিন্দুৱে তাত অভিনব একোকে নাপায়, কিয়নো চহা হিন্দু এজনেও এইবোৰ কথা ভালকৈ জানে আৰু তেওঁ বিদেশী ধৰ্ম এটি আঁকোৱালি লোৱাৰ প্ৰয়োজন নেদেখে। বহু দেৱক একদেৱ বা ভগৱানৰ অংশ বুলি ভবা সিদ্ধান্তকো খৃষ্টীয় প্ৰচাৰকে ওফৰাবলৈ টান পাইছিল। ১

৩

সি যি নহওক, মিশ্যনেবিসকলৰ চেষ্টাৰ পৰোক্ষ ফলহিচাবে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যয়ো মূৰ দাঙি উঠিব পাৰিলে। ১৮৩৬ খৃষ্টাব্দত অসমৰ স্কুল কছাৰী আদিত বঙালী ভাষা জাপি দিয়া হয় আৰু এই অৱস্থা ১৮৭২ খৃষ্টাব্দলৈ বৰ্ত্তি থাকে। এই বিদেশী ভাষা অসমত জাপি দিয়া বছৰতে আমেৰিকাৰ পাছৰীসকলে এই দেশত ভৰি দিয়েহি। কিন্তু ইয়াৰ আগেয়ে শ্ৰীৰামপুৰৰ পৰা অসমীয়া পুথি ছপা হৈ ওলাইছে। কেৰি আদিয়ে ১৮১৩ খৃষ্টাব্দতে কলিয়াবৰৰ আত্মাৰাম শৰ্ম্মাক লৈ গৈ তেওঁৰ

সহায়ত বাইবেল পুথি (ওল্ড টেষ্টামেন্ট) অসমীয়ালৈ ভাঙে । ১ ইয়াৰ উপৰিও ১৮৩৭ খৃষ্টাব্দত কলিকতাৰ পৰা নেথান ব্ৰাউনৰ Composition of Indo-Chinese Languages বুলি প্ৰৱন্ধ ওলায় আৰু এই প্ৰৱন্ধত অসমীয়া ভাষাৰো অলপ আলোচনা থাকে ; ১৮৩৯ খৃষ্টাব্দত উইলিয়ম বৰিনছনৰ Grammar of the Assamese Language শ্ৰীৰামপুৰৰ পৰা প্ৰকাশ পায় । ১৮৪০ খৃষ্টাব্দত শিৱসাগৰত মিশ্যনেৰি-সকলে প্ৰেছ স্থাপন কৰে আৰু ইয়াৰ পৰাই কাশীনাথ তামুলী ফুকনৰ ‘আসাম বুৰঞ্জী’ (১৮৪৪) আৰু আন আন আন কিতাপ ওলাবলৈ ধৰে । এইদৰে অসমত এক নতুন যুগৰ সূচনা হয় ।

১৮৪৬ খৃষ্টাব্দৰ জানুৱাৰীৰ পৰা ‘অৰুণোদই সন্বাদ পত্ৰ’ (The Orunodoi) নামৰ মাহেকীয়া পত্ৰ প্ৰচাৰিত হয় । অৰুণোদই “কোৱাৰ্টো” আকাৰৰ আৰু আঠপিঠীয়া । ইয়াত বাতৰি কাকতত থকাৰ দৰে স্থানীয় খবৰ আৰু আলোচনীত থকাৰ দৰে চুটি প্ৰৱন্ধ আছিল । কাকতখনৰ শেহত এইদৰে লিখা : A monthly Paper devoted to Religion, Science and General Intelligence, is printed and published at the Sibsagor Mission Press, by O. T. Cutter, ... । বছৰেকীয়া বৰঙনি আছিল আগতে আদায় দিলে ১ আৰু পিচত দিলে ১।।০ । ৩৬ বছৰ কাল ধৰি এই কাকতত দেশ-বিদেশৰ নবনাৰীৰ জীৱনধাৰা, বিজ্ঞানৰ আভাস, খৃষ্টধৰ্ম্মৰ আলোচনা, পিল্‌গ্ৰিমছ প্ৰগ্ৰেছৰ অনুবাদ, ভাৰত আৰু অসমৰ বুৰঞ্জী, জ্যোতিষৰ তত্ত্ব, কবিতা, সাঁথৰ, বিবিধ প্ৰৱন্ধ আদি প্ৰকাশ হয় । ‘ইলাষ্ট্ৰেটেড লণ্ডন নিউজ’ৰ পৰা অনা ছবি অসমীয়া বাটৰে হতুৱাই কাঠত কটাই অৰুণোদয়ত তোলা হৈছিল । এইদেশীয় মানুহ বা

১। ১৮১৩ চন শ্ৰীযুত ডিব্বেশ্বৰ নেওগৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত পায় । এই প্ৰসঙ্গত বৰ্ত্তমান ভূমিকাৰ চতুৰ্থ অংশত গাৰ্ণিৰ পৰা উদ্ধৃত কৰা মন্তব্য লক্ষ্য কৰিবলগীয়া ।

বস্তুবো চিত্ৰ ওলাইছিল। ১৮৫৬ চনৰ দ্বিতীয় সংখ্যা অৰুণোদয়ত 'চাপাখানাৰ বিবৰন' নামেৰে পৃষ্ঠ এটিত এইদৰে পায়—

অৰুণউদই মध्ये নক্চা জত আচে,
দিনে দিনে চাৰি জনে তাহাক কাটিচে ॥
পাঁচ চই দিনে তাক তৈয়াৰ কৰই।
ছই এক বাৰ বিনে আক নিদিয়ই ॥

এই কাকতৰ অসমীয়া লিখকৰ ভিতৰত নিধি লেভি ফাৰৱেল, আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, পূৰ্ণানন্দ বৰুৱা আদি উল্লেখযোগ্য। এই কাকতৰ ঠাঁচ কথ্যভাষাৰ দৰে সবল আৰু আখৰজোৰটনি কাণত শুনা কথা অনুসৰি গঢ়ি তোলা। বিদেশী ভাব বা শব্দ অনুবাদ কৰিবৰ সময়ত মিশ্ৰণেবিসকলে যি 'ঘৰচীয়া' সাঁচ এটি দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল সি আজিৰ দিনত কেতিয়াবা কোঁতুক ওপজালেও আৰ্হিৰ যোগ্য। ১৮৫৩ খৃষ্টাব্দৰ এপ্ৰিলত প্ৰকাশ হোৱা অৰুণোদয়ৰ এটি বাতৰিৰ ভাষা এই ধৰণৰঃ “নগাঁৱৰ পৰা অতি অসন্তোষৰ বাত্ৰা পালোঁ, শ্ৰীযুত পাছৰি দাইবলি চাহাবৰ সোমবাৰে ২১ তাৰিখত মাউৰ লাগি, চাৰি ঘণ্টা বজাৰ পৰা গিয়ান হেৰাই, বহু পিৰা পাই, বৃধবাবৰ বাতিপুত্ৰা চই বজাত প্ৰাণ চাৰি পৰলোক প্ৰাপ্তি হ'ল।...” এই ঠাঁচৰ লগত বৰ্তমান সময়ৰ 'নতুন অসমীয়া' আদি কাকতৰ ঠাঁচ বিজালে মিশ্ৰণেবিসকলৰ ভাষাৰ মাধুৰ্য্য সহজে চকুত পৰিব। ১৮৪৬ খৃষ্টাব্দৰ জুনৰ অৰুণোদয়ত এডুখৰি বিতোপন বৰ্ণনা আছে—“ইংৰাজী ১৮৪৪ সনৰ ২৭ জানোৱাৰি তাৰিখত শনিবাৰে আন্দাজ বেলি এপৰ দেৰপৰ উঠাৰ সময়ত ভাটি ফালৰ পৰা কাকতি ফৰিঙ্গবোৰ আহি মোকাম সিরসাগৰ পাই উজাই গৈছিলে। কিন্তু সেই ফৰিঙ্গবোৰ জিপোনে জাই, পকা মৌতকৈও অধিক ঘনে জাই, আকাশ দেখিবলৈ নোপোআকৈ মেঘৰ নিচিনা ঢাকি জাই, আৰু বতাহৰ সজ্জিস ভোঁ ভোঁ কৈ জোআ সবদ শুনিবলৈ পাই, আৰু অতিসই ওখকৈ উৰিব পাৰে; আৰু সেই ফৰিঙ্গবিলাক এটাইৰে একে বৰণ, এফেৰিও লৰচৰ নাই।

তাৰ পাখিৰ ছই দাঁতিত কলমেৰে লিখাৰ নিচিনা ক'লা আঁক আছে, সেই নিমিত্তে মানুহে কাকতি ফৰিঙ্গ বুলি কই।" বৰ্ণনাখিনিত পৰ্য্যবেক্ষণ শক্তি আৰু লিখকৰ চিন্তাৰ সবলতা ফুটি ওলাইছে। ইয়াত বিদেশী শব্দ এটিহে (মোকাম), তৎসম শব্দও এটি নে দুটি (সজ্জিস); 'আকাশ' আগৰ পৰাই চলি আছে। বাক্যৰ গাঁঠনি সবল, যতিচিনৰ প্ৰয়োগৰ কাৰণে অৰ্থ উলিয়াবলৈ উজু। তাৰ উপৰি বচনাকণৰ লয়ত কাকতি ফৰিঙ্গৰ গতিৰ আভাসো পোৱা যায়। অকণোদয়ৰ প্ৰথম সংখ্যাত ওলাইছিল 'কানিৰ বিবৰন' নামৰ এটি পত্ৰ। সম্ভৱ এইয়ে আধুনিক ঠাঁচৰ প্ৰথম অসমীয়া 'কবিতা'—

অতি মন্দ বস্তু কানি,
জি খাই বৰ অগিয়ানি,
সঞ্চিত বস্তু হই তাৰ হানি,
মুখে কই কটু বানি।

সকল লোকে থাকে জানি,
কানি খাই মন্দ প্ৰানি,
সি নহই সংসাৰত গিয়ানি,
কথাই তাৰ অপ্ৰমানি।

মিশ্ৰনেবিসকলে যি প্ৰক্ৰিয়াৰে বিদেশী শব্দ ঘৰচীয়া কৰি লৈছিল তাত যথেষ্ট সাহৰ পৰিচয় আছে : প্ৰদীপ দল (প্ৰদীপ দল—lighthouse), লতাপনিয়ল (আঙ্গুৰ), মহাগৰ (চীনৰ প্ৰাচীৰ—Great Wall), নিৰ্ভাৰসাৰ দলদলনি (Slough of Despond), মহাসোধ (Great Judgement, Doomsday), পেবেঙ্গনি (Cross), পথালি গৰ (cross-beam, girder), পাটৰ জেওৰা (railings)। পাঁচনি (apostle), বন্দিয়াৰ (বন্দী, কয়দী), লেজু (বছী) আদি শব্দৰ প্ৰয়োগো লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। পাছৰীসকলৰ বৰ্ণবিহ্বাস হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই সমৰ্থন কৰা নাছিল; আনহাতে অকণোদয়ৰ এজন লেখত

লবলগীয়া লিখক লেভি ফাৰৱেলে কিন্তু এই বৰ্ণবিহাসৰ পৰা আঁতৰি যাব নুখুজিছিল। ফাৰৱেল সম্পৰ্কে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই আত্মজীৱনীত এইদৰে মন্তব্য কৰিছে, “সি তাৰ গুৰু ব্ৰাউন চাহাবৰ বৰ্ণবিহাসৰ প্ৰণালীৰ এক আঙুলো লবচৰ হোৱাক মহাপাপ যেন ভাবিছিল। পৰিশেষত মোৰ যত্ন সফল হ’ল হয়, তথাপি ৰ আখৰটোৰ ব্যৱহাৰ চলোৱা অসম্ভৱ যেন বোধ হ’ল।”^১

ফাৰৱেলৰ সাহিত্যিক অৱদানৰ বিষয়ে এতিয়াও আলোচনা নোহোৱাটো পৰিতাপৰ বিষয়। অকণোদয়ত এওঁ ন. ল. ফ নামত প্ৰৱন্ধ, কবিতা, বুৰঞ্জী, চিঠি, অনুবাদ আদি লিখাৰ উপৰিও খৃষ্ট ধৰ্ম্ম-সম্পৰ্কীয় পুস্তিকা ছখনমান, এখন আইনৰ কিতাপ আৰু ১৮৫৫ খৃষ্টাব্দত ‘পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ সাৰ অৰ্থাৎ ঈশ্বৰে স্ৰজা বস্তুৰ কথাত শিক্ষক ছাত্ৰৰ কথোপকথন’ (Natural Science in Familiar Dialogues) বোলা কিতাপ এখনি ৰচিছিল। ইয়াৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণৰ (Sibsagor, 1874, Revised by E. W. Clark) পৃষ্ঠা-সংখ্যা ১২৫; ছপোৱা হৈছিল ১৮০০ কপি। এইখনৰ ঠাঁচ এনেকুৱা—

“শিক্ষকে ছাত্ৰত সুধিলে, হে ছাত্ৰ, তুমি ভূগোলৰ বিবৰণ শিকি এঁটোলা, এতিয়া কি শিকিবৰ ইচ্ছা কৰা, তাক মোত কোৱাছোন ?

ছাত্ৰে উত্তৰ কৰি কলে, হে দেও, এতিয়া ঈশ্বৰে স্ৰজা বস্তুৰ কথা জানিবলৈ মোৰ বৰ বাঞ্ছা।

শিক্ষকে বুলিলে, এয়ে অতি উত্তম হয়; কিয়নো সাধু লোকে ঈশ্বৰে স্ৰজা বস্তুৰ কথাৰ জ্ঞানেৰেই সদায় আনন্দেৰে থাকে।”

শিৱসাগৰৰ বেপ্টিষ্ট মিশ্যনৰ এজন উদ্যোগী কৰ্মী আছিল এ. কে. গাৰ্ণি (A. K. Gurney)। আমেৰিকাৰ যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ মেইন ৰাষ্ট্ৰৰ

১। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি, তৃতীয় খণ্ড, প্ৰথম অংশ, ১৯২৩, পৃঃ ১৭৩।

কাম্বাৰলেণ্ড নামে ঠাইত এওঁৰ ১৮৪৫ খৃষ্টাব্দৰ ২৯ মেত জন্ম হয়। ১৮৭১ খৃষ্টাব্দত কলুবি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা (আজিকালি কলেজহে বোলে) এ. বি. (অৰ্থাৎ বি. এ.) পাছ কৰাৰ পাচত এওঁ নিউটন থিয়লজিকেল চেমিনেৰিত ১৮৭৪ খৃষ্টাব্দত ধৰ্ম্মসম্বন্ধীয় শিক্ষা লভে। সেই বছৰতে আগষ্ট মাহত তেওঁক যাজক পদত গ্ৰহণ কৰা হয়। তাৰ পিচত তেওঁ অসমলৈ আহি ১৮৭৪ খৃষ্টাব্দৰ ডিচেম্বৰৰ পৰা শিৱসাগৰৰ মিশ্যনত থিত লয়। ১৮৮৩ খৃষ্টাব্দৰ মে মাহলৈ একেবাহে অক্লান্ত শ্ৰম কৰি ভাগৰি পৰাত তেওঁ স্বদেশলৈ উভতি যায় ; ইতিমধ্যে তেওঁ ১৮৭৭ খৃষ্টাব্দৰ ১৯ জুলাইত মেৰি এফ্. লবেঞ্চক বিয়া কৰাইছে। ১৮৮৫ খৃষ্টাব্দৰ অক্টোবৰ মাহত এওঁলোক অসমলৈ আকৌ উভতি আহে। এওঁলোক মুঠতে ১৯০৭ খৃষ্টাব্দলৈ শিৱসাগৰতে আছিল।

গাৰ্ণিয়ে সবহকৈ বাগিছাৰ বনুৱাকে দীক্ষা দিছিল। ১৮৭৯ খৃষ্টাব্দলৈকে পাঁচ বছৰমানৰ ভিতৰত এওঁ ৩০ জন কোল বা বাগিছাৰ বনুৱা খৃষ্টধৰ্ম্মলৈ টানিব পাৰিছিল। বনুৱা দীক্ষা দিয়া আৰু তেওঁৰ কামৰ হেঁচাসম্পৰ্কে গাৰ্ণিয়ে ১৮৭৯ খৃষ্টাব্দত চিঠি এখনত এইদৰে জনাইছিল, “আটায়ে তপৰাই অসমীয়া নুবুজে দেখি হিন্দীৰ জৰিয়তে সিহঁতে অসমীয়াতকৈ সবহ শিক্ষা পাব। ছাপাখানা, গীৰ্জা, প্ৰচাৰ, অকণোদয়ৰ সম্পাদনা, অসমীয়া আৰু কোল প্ৰচাৰক আৰু সাধাৰণ মানুহৰ তত্ত্বাৱধান—আটাইবিলাকৰ আজোবত অনুবাদৰ কাম অতি লাহে লাহে আগ বাঢ়িছে।”^১ চিঠিখনে গাৰ্ণিৰ সাহিত্যিক প্ৰচেষ্টাৰ আভাস দিয়ে।

১। “As all do not understand Assamese readily they would receive much more instruction in Hindi than they can in Assamese. With the constant drain of press, church, preaching, editing of ‘Orunodoi’, oversight of Assamese and Kolhs, both preachers & people, translation is of necessity slowly progressing”—pp. 27-28. গাৰ্ণিৰ বিষয়ে তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হৈছে ঘাইকৈ এই কিতাপৰ পৰা : *The Assam Mission (Papers & Discussions of the Jubilee Conference held in Nowgong, Dec 18-29, 1886), Calcutta, 1887.*

গাৰ্ণিয়ে এই দেশত মানুহ খৃষ্টান কৰা কাম বৰ উজু নাপাইছিল। খৃষ্টান হৈছিল বনুৱা আৰু সাধাৰণ তৰপৰ অশিক্ষিত লোক। এওঁলোক বেজোখৰ কাঠ বা কামত নলগা কাঠ। কাটি-কুটি ঘাঁহি-পিহি নললে এওঁলোকৰ পৰা খৃষ্ট-ধৰ্ম্মৰ বিশেষ লাভ নহয়। এওঁলোক স্বাৱলম্বীও নহয়; কোনোবা খৃষ্টান হলেই তেওঁ মিশ্যনত পোহপাল বিচাৰেহি। “প্ৰাৰ্থনা বা গীৰ্জালৈ অহাৰ উপৰি একোকে নজনা এই খৃষ্টানবিলাকেৰে আমি কি কৰিম? আমাৰ সমুখত কষ্ট আৰু হেঙাব বহুতো।”^১ গাৰ্ণিয়ে অসমীয়া লোকসম্বন্ধে যি এটি মন্তব্য কৰিছে সি আমোদজনক। “জাতিহিচাবে অসমীয়াবিলাক অতি পেটকপটীয়া আৰু নিজৰ ভিতৰত খবিয়াল নকৰিলে কদাপিহে তেওঁলোকে মনৰ ভাব বা মতামত প্ৰকাশ কৰে।”^২

উইলিয়াম কেৰিয়ে প্ৰকাশ কৰা অসমীয়া বাইবেল সম্পৰ্কে গাৰ্ণিয়ে যি মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে সিও লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। কেৰিৰ “অসমীয়ালৈ অনুবাদ আৰম্ভ হয় ১৮১১ খৃষ্টাব্দত; নিউ টেষ্টামেণ্ট সম্পূৰ্ণ হয় ১৮১৯ খৃষ্টাব্দত, আৰু গোটেই বাইবেল যুগুত আৰু ছপোৱা হয় ১৮৩৩ খৃষ্টাব্দত। অনুবাদ ভাল হোৱা নাই। ডঃ কেৰিয়ে অসমীয়া নাজানিছিল। গোটেই কামটোৰ ভাব দিয়া হৈছিল অসমীয়া পণ্ডিত এজনক। সেয়েহে কিতাপখনত ইমান সংস্কৃতীয়া শব্দ সোমাল

১। “What shall we do with these Christians who know hardly more than to pray and go to services? No, difficulties and obstacles are many.”—p. 118 (*The Assam Mission*)

২। “The Assamese, as a race, are very secretive, and seldom willing to reveal their feeling or views, unless in a case of quarrel among themselves”—pp. 129-130 (*The Assam Mission*)

যে ই মানুহে হুবুজা হৈ পৰিল।”^১ মন্তব্যটোৱে অসমৰ মিশ্যনেবিসকলে অসমীয়া ভাষা কিমান ঘৰুৱা আৰু জতুৱা কবিবৰ চেষ্টা কৰিছিল তাৰ সংকেত দিয়ে। প্ৰথমডোখৰত শ্ৰীৰামপুৰৰ মিশ্যনেবিসকলে ভাৰতৰ স্থানীয় ভাষা নাজানিছিল। সেই কাৰণে বাইবেলৰ অনুবাদবিলাক ভাৰতীয় ভাষা জনা চাহাবলৈ অনুমোদনৰ কাৰণে পঠিয়াই দিছিল। এইদৰে পঠিয়াই দিয়া অসমীয়া ভাঙনিটো প্ৰথমে গৈছিল জলপাইগুৰিৰ ওচৰৰ তিতালিয়াৰ মেজৰ লেটাৰ (Latter) চাহাবলৈ। লেটাৰে ভাঙনিটো অসমৰ বাজবিষয়া এজনৰ লগত সন্ধাৰ থকা চাহাব এজনলৈ পঠিয়ায়। সেই সময়ত বোলে অসমত কোনো চাহাব নাছিল। কিতাপখন অসমীয়া বিষয়াজনৰ হাতত পৰাত তেওঁ পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ এজনৰ সহায়ত সেইখন চাই অনুমোদন কৰে। পিচত লেটাৰবো অনুমোদন লাভ কৰাত ডঃ কেৰি আদিয়ে লণ্ডনৰ বাইবেল চোচাইটিৰ পৰা কিছু পাৰিতোষিক পায়।^২ অসম ব্ৰিটিশৰ হাতলৈ যোৱামাত্ৰকে ডঃ কেৰিয়ে এইদেশত মিশ্যনেবিৰ আড্ডা এটি খুলিব লাগে বুলি অসমৰ কমিশ্যনাৰ ডেভিড স্কটক আমনি কৰিছিল। এইখিনিত কেৰিৰ বাইবেলৰ ঠাঁচৰ চানেকি অপ্ৰাসঙ্গিক নহব (১৮৩৩ খৃষ্টাব্দৰ সংস্কৰণ)—

১। Dr. Carey's "translation into Assamese was begun in 1811; the New Testament was completed in 1819, and the whole Bible was ready to be printed in 1833. This translation is not a good one. Dr. Carey had no acquaintance with Assamese. The whole work was entrusted to an Assamese pundit. Hence the work contains so many Sanskrit terms as to make it unintelligible to the people."

২। J. C. Marshman, *The Life and Times of Carey, Marshman and Ward*, vol. II, London, 1859, pp. 257-8.

আদিপুস্তক মোশহভনিং

১ প্রথম পৰ্ব ।

প্রথমতে ঈশ্বৰে স্বৰ্গক্ আৰু পৃথিবীক্ স্ৰজিলে । পৃথিবী অথিৰ আকাৰ আৰু শূণ্ণ আৰু গান্ধীৰ স্থলৰ ওপৰৎ অন্ধকাৰ্ আচিল্ আৰু ঈশ্বৰৰ আত্মা পানীৰ্ ওপৰৎ দোলায়মান হল্ । পাচে ঈশ্বৰে বুলিলে বোলে পোহৰ হোক্ তাতে পহৰ হল্ । তেতিয়া ঈশ্বৰে দেখিলে পহৰ উত্তম্ তাৰ্ পাচে ঈশ্বৰে পহৰকে আৰু অন্ধকাৰকে বেলেগ্ কৰিলে । ঈশ্বৰে পহৰৰ নাম্ দিন্ আৰু অন্ধকাৰৰ নাম্ ৰাতি থলে সন্ধ্যায় প্ৰাতঃকালে হলৎ প্ৰথম্ দিন্ হল্ ।

আৰু ঈশ্বৰে বুলিলে পানীৰ মাজৎ আকাশ হোক্ আৰু সেই পানী এই পানীৰ্ পৰা বেলেগ্ কৰোক্ । এই হেতুক্ ঈশ্বৰে আকাশ্ স্ৰজিলে আৰু আকাশৰ্ ওপৰৎ থকা পানীক্ তলৎ থকা পানীৰ্ পৰা বেলেগ্ কৰিলে তাতে তেনেকুৱা হল্ । ঈশ্বৰে আকাশৰ নাম স্বৰ্গ থলে সন্ধ্যায় প্ৰাতঃকালে হলৎ দ্বিতীয় দিন্ হল্ । (পৃ১)

উদ্ধৃতিখিনিৰ দ্বিতীয় বাক্যলৈ লক্ষ্য কৰিলেই অনুবাদ বুজিবলৈ টান হৈছে যেন লাগে ; দ্বিতীয়তে, মোশহভনিং, দোলায়মান, সন্ধ্যায় প্ৰাতঃকালে আদি ভঙ্গী অসমীয়াভাষীৰ কাণত আচছৰা লগাটো অসম্ভৱ নহয় । ইয়াত যি দাবিৰ বা কমাৰ অভাৱে চুটি বাক্যবিলাক জোৰা লগাই বেমেজালি সৃষ্টি কৰিছে তেনে বেমেজালি কেৰিয়ে অনুবাদ কৰা বঙালী নিউ টেষ্টামেণ্টতো লক্ষ্য কৰিব পাৰি । বঙালী শব্দৰ প্ৰায়বিলাকৰ শেহৰ আখৰটো স্বৰাস্ত হয়, অসমীয়াত নহয় ; এই পাৰ্থক্য বুজাবলৈ সম্ভৱ পাছৰীৰ নিৰ্দেশতে প্ৰায়বিলাক শব্দৰ শেহত হসন্ত চিন দিয়া হৈছে । এই অনুবাদৰ তুলনাত ডেনফৰ্থৰ নিৰ্দেশত যুগুত কৰা 'জাত্ৰিকৰ জাত্ৰা'ৰ আৰু নেথান ব্ৰাউনৰ নিউ টেষ্টামেণ্ট বা 'নতুন নিয়ম'ৰ ভাঙনি বহুতো নিমজ আৰু স্থৰলা—

“পাচে নিজম দি থাকিব নোআৰাত সি বৰ অসন্তোস মাতেবে এঁটাহ পাৰি বুলিলে মই কি কৰিম ?” (জাত্ৰিকৰ জাত্ৰা, ১৮৫১) এই বাক্য ১৮২৯ খৃষ্টাব্দত এনে ধৰণৰ হৈছিলগৈ—“পাচে আৰু মনে মনে থাকিব নোৱাৰি, সি মনৰ দুখেবে বৰকৈ চিয়ঁৰি চিয়ঁৰি কান্দি বুলিলে, মই কি কৰিম ?”

ব্ৰাউনৰ ‘নতুন নিয়ম’ৰ বচনা এই ধৰণৰ—

“যিচু খ্ৰিষ্টৰ জনম এই ৰূপ হৈছিল। তেঁওৰ মাক মাৰিয়াম য়োচেফলৈ দান কৰা হ'লত সিবিলাকে সঙ্গ লোৱাৰ আগেয়ে তেঁওক পবিত্ৰ আত্মাৰ পৰা গৰ্ভাৱৰ্তি হোআ পালে। তাতে তেঁওৰ স্বামি য়োচেফ পাবমাৰ্থিক মানুহ হৈ তেঁওৰ দুৰ্জস প্ৰকাশ কৰিবলৈ ইচা ন কৰি গুপত ৰূপে এৰিবলৈ মন কৰিলে। কিন্তু দেখা, তেঁও ইয়াকে চিন্তা কৰোঁতেই ইশ্বৰৰ দ্বতে সপোনত দেখা দি কলে, হে দাৱিদৰ সন্তান য়োচেফ, তোমাৰ তিবোতা মাৰিয়ামক লবলৈ ভই ন কৰিবা, কিয়নো তেঁওৰ গৰ্ভত জি ধাৰণ হৈ আছে, সেয়ে পবিত্ৰ আত্মাৰ পৰা হৈছে।” (১৮৫০ খৃঃ ৰ তৃতীয় সংস্কৰণ, পৃঃ ৮)

ব্ৰাউনৰ বচনাত ইংৰাজী ঠাঁচৰ প্ৰভাৱ নপৰা নহয়, (পাবমাৰ্থিক মানুহ হৈ ; ভই ন কৰিবা, কিয়নো...)। জাত্ৰিকৰ জাত্ৰাত এনে প্ৰভাৱ যথেষ্ট। এই ধৰণৰ প্ৰভাৱ ঢেকিয়াল ফুকনৰ বচনাতো লক্ষ্য কৰিব পাৰি—

“তেওঁৰ ৰাজধানি হাইদৰাবাদ নগৰ ; তাৰ ওচৰত গলকণ্ডা নগৰ, জত হিৰাৰ আকৰ আছে।” (লৰাৰ মিত্ৰ, ১৮৪৯)

“ইংলণ্ড দেশৰ আন আন ব্ৰিতান্ত জেনে আচৰিত তাৰ ৰাজ্য শাসনৰ কথাও তাতকৈ সৰু আচৰিত নহই।” (ইংলণ্ডৰ বিবৰণ, অকণোদই, ১৮৪৮)

অৱশ্যে মিশ্বনেৰিসকলে যি ঘৰুৱা অসমীয়া লিখিবলৈ যত্ন কৰিছিল তাতো যে অস্বাভাৱিকতা নাছিল এনেবুলি কব নোৱাৰি। “পাচে নিজম দি থাকিব নোআৰাত”—এনে ভঙ্গী অসমীয়াত পায়নে ? আন-

হাতে, “সিবিলাকে সঙ্গ লোআব আগেয়ে” (before they came together) মূলৰ ওচৰে ওচৰে যোৱা মার্জিত প্ৰকাশভঙ্গী।

৫

গাৰ্ণিয়ে অনুবাদৰ কামত ব্যস্ত থকাৰ আভাস আমাক দিছেই। এওঁৰ ঘাই কাম হ'ল ওল্ড টেষ্টামেণ্টৰ অনুবাদ। অনুবাদ হয় হিব্ৰু ভাষাৰ পৰা। অনুবাদ সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ আগেয়ে এওঁ কিছু অংশ ১৮৮০ খৃষ্টাব্দত ‘য়িছুছুয়াৰ আৰু বিচাৰকৰ্তাৰ পুথি আৰু ৰুথৰ বিবৰণ’ নাম দি প্ৰকাশ কৰে। এইখনৰ আকাৰ ডিমাই ৯৮+৬ পৃষ্ঠা; অনুবাদৰ কামত অসমীয়া মানুহৰ পৰাও সহায় লোৱা বুলি গাৰ্ণিয়ে স্বীকাৰ কৰিছে। ৰুথ আৰু যোচেফৰ কাহিনী স্ককীয়াকৈও ছপোৱা হয় (১৮৮০-১৮৮১)। ৰুথৰ অনুপম কাহিনী বিনামূল্যে বিতৰণ কৰা হয়। এই অনুবাদ প্ৰাঞ্জল আৰু বানানত অসমীয়া ভঙ্গী দেখা যায়; যেনে, মোৰাবীয়া (Moabite), নৰমী (Naomi); পয়জাৰ আদি শব্দৰ ব্যৱহাৰো লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। গোটেই কিতাপখন ১৮৯৯ খৃষ্টাব্দত প্ৰেছলৈ যায় আৰু ১৯০৩ খৃষ্টাব্দত ছপা হৈ ওলায়। গাৰ্ণিৰ আন এটি কাম হৈছে মিছ্. এম্. ই. লেছলিয়ে বচনা কৰা উপন্যাসিকাৰ ভাঙনি—‘এলোকেশী বেগ্গাৰ বিষয়’। এইখন প্ৰকাশ হৈছিল ১৮৭৭ খৃষ্টাব্দত (১৫০০ কপি), আকাৰত সাধাৰণ কিতাপৰ আধা আৰু ৩৪ পিঠীয়া। অনুবাদ ইংৰাজীৰ পৰা নে বঙালীৰ পৰা ধৰিবলৈ টান। কিন্তু “গত বাতি জহনী বোগত এলোকেশীৰ স্বামী মৰা পৰিছে” এনেধৰণৰ বঙালী ঠাঁচৰ বাক্য ছুই এটি আছে। দ্বিতীয়তে কাহিনীৰ পটভূমি কলিকতা চহৰ আৰু নায়িকাৰ নামো বঙালী।

‘এলোকেশী বেগ্গাৰ বিষয়’ পুথিখনি উপন্যাসহিচাবে আওকাণ কৰিব নোৱাৰি, কিয়নো আখ্যানৰ গাঁঠনি, নায়িকাৰ চৰিত্ৰবৰ্ণন, বচনাভঙ্গী আদি যথেষ্ট প্ৰশংসনীয়। কিতাপখনৰ কাহিনী আৰম্ভ হয় ফুলতে বাঁৰী হোৱা ছোৱালী এজনী লৈ, আৰু সামৰণি পৰে খৃষ্টধৰ্ম্মৰ উদাৰতাত। কাহিনীৰ সাৰাংশ দিয়া হ'ল—

এলোকেশীৰ চুবুৰীয়া লোকে বেজাৰ কৰিছে যে, স্বামী কাক বোলে জানিবলৈ নো পাওঁতেই “পীয়াহ খোৱা” ছোৱালীজনী বিধবা হ’ল। এলোকেশীৰ ঘৰ কলিকতাত আৰু গিৰিয়েক ঢুকাবৰ সময়ত তাইৰ বয়স আঠ। দিন যাবলৈ ধৰিলে। তাই ঘৰতে ভায়েকহঁতৰ সহায়ত অলপ লিখা-পঢ়া কৰে। অলপ বয়স হ’লত “এটি শিল্প কাৰ্যাণ্ড” শিকিলে— কাপোৰত ফুল তুলিবলৈ। গাভৰু এলোকেশীয়ে এদিন ফুলনিত ফুৰি থাকোঁতে এজন ডেকা অকস্মাৎ সমুখত উপস্থিত হয়। ডেকাই তাইৰ ৰূপৰ প্ৰশংসা কৰে আৰু কয় সি তাইৰ ভায়েকৰ বন্ধু। তাৰ সমবেদনাই তাইক বিচলিত কৰে। ছয়ো এইদৰে চোৰাংকৈ লগ লগা হ’ল। “হঠাৎ এদিন এলোকেশী পলায় গ’ল।” পিচত জানিব পৰা গ’ল সেই ডেকা ক্ষেত্ৰবাবুৱে তাইক পলুৱাই লৈ গ’ল, কিয়নো বিধবা ছোৱালীৰ বিয়াৰ সম্ভাৱনা নাই। “এই ৰূপ ঘটনা নহয় নে?” ক্ষেত্ৰবাবু অৱস্থাপন্ন লোক। সি তাইক স্কুৱীয়াকৈ ঘৰ এটিত দাস দাসী দি আৰামেৰে ৰাখিলে। সি নিজৰ কমবয়সীয়া ঘৈণীয়েকক আওকাণ কৰা হ’ল। কিছুদিনৰ পাচত “এলোকেশীৰ অন্ধকাৰে ঢাকি বখা মনত দীপ্তি প্ৰকাশ হল।” ঘৰৰ সমুখত খৃষ্টধৰ্মৰ “প্ৰচাৰকনী” এজনীক লগ পাই তাই মাতি নিলে আৰু প্ৰচাৰকনীয়ে তাইৰ অৱস্থা বুজি লৈ সমবেদনা জনাই বাইবেলৰ অন্তভাগ আনি দিলে। “ইয়াৰ মাৰাত তোমাৰ সদৃশ এজনী তিৰতাৰ বিবৰণ আছে; মই পঢ়োঁ শুনা,” এইবুলি তাই চেণ্ট্ জনৰ শুভবাৰ্তাৰ পৰা যীশুৱে অসং চৰিত্ৰৰ তিবোতা এজনীক ক্ষমা কৰা কাহিনা পঢ়ি শুনালে। যীশুৱে নীহকুলীয়া তিবোতা এজনীৰ পৰা পানী খোজাৰ চলেৰে দিয়া বাণী : “যি কোনোএ এই পানী খায় তাইৰ পুনৰ্বাৰ পিয়াহ লাগিব; কিন্তু যি কোনোএ মই দিয়া পানী খায়, অনন্ত কাললৈকে তাৰ আৰু পিয়াহ নেলাগিব।”^১ এই বাণীও এলোকেশীৰ কাণত পৰিল।

১। St. John IV, 13-14: “Whosoever drinketh of this water shall thirst again. But whosoever drinketh of the water that I shall give him shall never thirst.”

প্রচাৰকনী ঘনাই এলোকেশীৰ ওচৰলৈ যোৱা হ'ল। এলোকেশীয়ে বাইবেলৰ পাত লুটিয়াব ধৰিলে। এদিন ক্ষেত্ৰবাবুৰ আদেশত প্ৰচাৰকনীৰ বাট বন্ধ হ'ল, ঘৰৰ পৰা বাইবেল আদিও আঁতৰোৱা হ'ল। আগৰ আমোদ প্ৰমোদ নতুন বেগেৰে চলিল। ইয়াৰ পাচতে ক্ষেত্ৰবাবুৰ বেমাৰ হ'য়। এওঁক নেদেখি এলোকেশীৰ দুৰ্ভাৱনা বাঢ়িল। ক্ষেত্ৰবাবুৰ মৃত্যু হ'ল। বেজাৰ আৰু নিকপায়ত তাই মৰণ কামনা কৰিলে। তাই কেনেকৈ চলে এতিয়া? তাইৰ আত্মৰ অৱস্থা দেখি চয়তানেও প্ৰলোভন দেখুৱালে। কিছুদিন তাই গহনা বেচি খালে। তাৰ পাচত তাইৰ মনত খেলালে—মোকতো সমাজে ভাল বুলি নলয়, বেষ্ঠা বুলিহে জানে, এনে স্থলত মই যেনেকৈয়ে জীৱিকা উপাৰ্জন নকৰোঁ। তাই বেষ্ঠা বৃত্তি ললে। এদিন বাইবেলৰ কথা মনত পৰিল। কিতাপখন মেলি লৈ আগৰ দিয়া চিনত মেলি 'য়োহানৰ শুভবাত্ৰা' পঢ়িবলৈ ললে। (এইখিনিতে প্ৰায় সাত পৃষ্ঠা বাইবেলৰ কথা।) বাইবেলৰ প্ৰভাৱত অনুশোচনা ওপজাত তাই কাতৰ হৈ ঈশ্বৰক প্ৰাৰ্থনা জনালে। মনৰ বল পৰি অহাত নিৰাশ্ৰয় অনুভৱ কৰি তাই হস্পিটেলত আশ্ৰয় ললেগৈ। তাতে তাই নৰিয়া পৰে। হস্পিটেলত এজনী "ধাৰ্মিক" তিৰোতাৰ আগমন হয়। এই তিৰোতাজনীয়েও বাইবেল পঢ়ি শুনায়, বুজায়। এই তিৰোতাজনীৰ প্ৰভাৱত তাই খৃষ্টান ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিলে আৰু পাপৰ পথ পৰিত্যাগ কৰিলে। তাই ধাৰ্মিক তিৰোতাজনীৰ লগতে থাকিলগৈ আৰু নিজৰ শ্ৰমৰ দ্বাৰা জীৱিকা উপাৰ্জন কৰিবলৈ ললে। তাই শান্তি পালে।

এইয়ে চমুকৈ 'এলোকেশী বেষ্যাৰ বিষয়' কিতাপখন পঢ়ি ছোৱালী-জনীৰ প্ৰতি সহানুভূতি নোপজাকৈ নাথাকে। খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে ৰচিত হলেও উপাধাসিকাখনৰ আকৰ্ষণ আছে। গাৰ্ণিৰ আন এখন অকণমাণি কিতাপ 'কনি বেহেকৰাৰ বিষয়' প্ৰকাশ হয় ১৮৭৮ খৃষ্টাব্দত; পৃষ্ঠা সংখ্যা ১৫; ছপোৱা হৈছিল ১,০০০ কপি। এইখন কিতাপ লোকৰ অনুবাদ নহয় বুলিয়ে ধৰিছোঁ। 'কনি বেহেকৰাৰ বিষয়' সৰু আখ্যান এটিৰে আৰম্ভ হৈ পিচবফালে সবহখিনি ধৰ্মৰ মহিমা বৰ্ণনাত

শেষ হৈছে। স্কটলেণ্ডৰ সাগৰৰ পাৰৰ পৰ্ব্বতত এজন ডেকা চবাইৰ কণী বিচাৰি যায়। কণী থাকে থিয় শিলৰ মাজৰ খোবোঙত; ডেকাই হাতত লেজু লৈ খোপনি পুতি পুতি গৈ থাকে। এনেতে হাতৰ মুঠিৰ পৰা লেজু পিছলি যায় আৰু ডেকাৰ প্ৰাণৰ সংশয় হয়। আতুৰত পৰি ডেকাই ভগবানক কাকূতি কৰে আৰু কোনোপধ্যে এই সংকতৰ পৰা উদ্ধাৰ পায়। ইয়াৰ পাচত সাংসাৰিক জীৱনৰ অসাৰতা, ধন-সম্পত্তি মান-মৰ্যাদাৰ অনিত্যতা, ছুলেমান বজাই (Solomon) বিষয়ৰ অনিত্যতা-সম্পৰ্কে দিয়া ব্যাখ্যা; “অসাৰৰ অসাৰ সকলোএই অসাৰ।”* ভবসা মাথোন বীশুখৃষ্টত।

ইয়াৰ পিচত উল্লেখ কৰিব লাগে আমাৰ ঘাই আলোচ্য বিষয় “কামিনী-কান্তৰ চৰিত্ৰ” নামে কিতাপৰ। এইখন গাৰ্ণিয়ে প্ৰকাশ কৰিছিল ১৮৭৭ খৃষ্টাব্দত; পৃষ্ঠাসংখ্যা আছিল ৬৭; ছপোৱা হৈছিল ১৮০০ কপি। এই সময়ৰ আন আন কিতাপৰ দৰে এই উপন্যাসখনো শিৱসাগৰৰ বেপিষ্ট মিশ্যন প্ৰেছৰ পৰা ওলাইছিল।

৬

‘কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ’ আকাৰত অলপ শকত যদিও এইখনৰ উদ্দেশ্যও খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ। এলোকেশীৰ জীৱনৰ ধাৰা যি হ’ল তাত খৃষ্ট-ধৰ্মৰ আবিৰ্ভাব বিশেষৰূপে কাৰ্য্যকৰী হোৱাত বৰ অস্বাভাৱিকতা নেদেখি; তেনে আতুৰত পৰা আৰু বিবেকৰ তাৰনা পোৱা তিবোতাই যি কোনো ধৰ্মকে সহানুভূতিৰে আগ বঢ়ালে খামোচ মাৰি ধৰিব; কিন্তু কামিনীকান্তৰ কাহিনীত খৃষ্টধৰ্মৰ উদ্দেশ্যগন্ধী ব্যাখ্যাই যি সবহ ঠাই অধিকাৰ কৰি আছে তাৰ যুক্তি মনোবিজ্ঞানৰ ফালৰ পৰা অলপ দুৰ্বল যেন লাগে। কিতাপখনৰ আখ্যানভাগ পাৰিবাৰিক, অৰ্থাৎ, স্বামী-স্ত্ৰীৰ সম্বন্ধ লৈ

* “Vanity of vanities,.....all is vanity.” – Ecclesiasties, 1:2 (and XI, 8)

গঢ়ি উঠিলেও ইয়াত আবেগমূলক সমস্যাৰ ভাল চিত্ৰণ নাই। এই-
খন কিতাপৰ পটভূমিও বঙ্গদেশীয়; নায়ক, নায়িকা, আটাইবিলাক
বঙালী, অৱশ্যে প্ৰকাশভঙ্গীত ছই এটি বঙালী শব্দ থকাৰ বাহিৰে
আন বিদেশী প্ৰভাৱ নাই। এই কাৰণেই কিতাপখন অসমীয়া বুলি
ধৰা হৈছে। দ্বিতীয়তে, বিশেষ অনুসন্ধান কৰিও এই আখ্যানেৰে
কিবা বঙালী কিতাপ থকা বুলি জানিব পৰা নগল। সেই
কাৰণেই অনুবাদো হব নালাগে। প্ৰচাৰকসকলে শ্ৰীৰামপুৰত
বঙালী শিকি অহা কাৰণে তাৰ ভাষাৰ প্ৰভাৱ অসমীয়া ৰচনাত
পৰিব পাৰে। আনহাতে, ধৰ্ম্মাস্তৰ গ্ৰহণৰ চানেকি বঙ্গদেশতে সবহ
পায়, আৰু এনে চানেকিৰ আলমতে বৰ্ত্তমান উপন্যাসখনে গঢ় লৈছে।
উপন্যাসখনৰ আখ্যান এই :

কলিকতাৰ ওচৰৰ গোঁৰীপুৰ গাঁৱৰ ৰামজয় বন্দোপাধ্যায়ৰ কন্যা
সৰলা, বয়স ষোল আৰু দেখিবলৈ ৰূপহী। ওচৰৰে প্ৰতাপপুৰ গাঁৱৰ
ৰামচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ পুতেক কামিনীকান্ত কলেজীয়া ছাত্ৰ আৰু সৰলাৰ
স্বামী। কামিনীকান্তই “মিছা হিন্দুধৰ্ম্ম পৰিত্যাগ কৰি সত্য খৃষ্টৰ ধৰ্ম্ম
আশ্ৰয়” কৰিলে। এই সংবাদ পাই গোৰা হিন্দু ৰামচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ে
গৈ পুতেকক স্বধৰ্ম্মলৈ ওভতাই আনিবলৈ অশেষ চেষ্টা কৰিলে।
ব্যৰ্থকাম হৈ তেওঁ এই ছঃসংবাদ বিয়েয়েকক চিঠিৰে জনালে। চিঠিৰ
মৰ্ম্ম বুজিব পাৰি ৰামজয় বন্দোপাধ্যায়ৰ ঘৰতো ছুৱাছুৱা লাগিল।
দিন যাবলৈ ধৰিলে, সৰলাৰ চকুপানীয়ে সঙ্গী হ'ল।

নৰেন্দ্ৰ কামিনীকান্তৰ বন্ধু, তেওঁৰ ঘৈণীয়েক হেমাঙ্গী সৰলাৰ বান্ধবী।
হেমাঙ্গীয়ে সৰলাৰ দুখত দুখী হৈ গিৰিয়েকৰ সৈতে আলচ কৰিলে।
নৰেন্দ্ৰ কামিনীকান্তৰ ওচৰ পালেগৈ। ধৰ্ম্মসম্বন্ধীয় আলোচনা কিছু
হোৱাৰ পিচত কামিনীকান্তই নৰেন্দ্ৰক জনালে, “ময় সৰলাক এক দিনৰ
নিমিত্তেও পাহৰা নাই।” কেইদিনমানৰ পাচতে কামিনীকান্তই সৰলালৈ
চিঠি লিখিলে; “ময় প্ৰতি সপ্তাহে নৰেন্দ্ৰৰ হাতত তোমালৈ
এখনী পত্ৰ পঠিয়াম। তাতে খৃষ্টৰ ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে যিমানকৈ পাৰোঁ

সহজেই বুঝাই দিম। যিবিলাক বিষয়ে সংশয় হয় লিখি পঠাৰা।”
 ছবছবৰ মূৰত সবলাই গিৰিয়েকৰ চিঠি পালে।

কামিনীকান্তই মুঠতে আঠখন চিঠি লিখে। চিঠিৰ জৰিয়তে তেওঁ
 মানুহৰ ধৰ্মসম্বন্ধীয় দায়িত্ব, ঈশ্বৰৰ প্ৰতি কৰ্তব্য, অনন্তস্থ লাভৰ
 উপায়, আদি তথ্য খৃষ্টধৰ্মৰ ফালৰ পৰা বুজাবলৈ চেষ্টা কৰে।
 সবলায়ো “পতি বিনে ছুঃখিনী বঙ্গালনী বমনীবিলাকৰ আৰু গতি
 নাই” এই সত্য উপলব্ধি কৰি আৰু স্বামীৰ প্ৰতি থকা টানৰ কাৰণে
 কথাবিলাক বুজিবলৈ চেষ্টা কৰে আৰু বাইবেল পঢ়িবলৈ লয়। কামিনী-
 কান্তই হিন্দু ধৰ্মৰ ক্ৰটি এসোপালৈ আঙুলিয়ায়—“তিনিশ তেত্ৰিশ
 কোটি ঈশ্বৰত বিশ্বাস”, “চেতন, অচেতন, পছ, পখী, শিল, কাঠ আদিকে
 ঈশ্বৰৰ প্ৰতি ৰূপ বুলি পূজা”, “আমাৰ নিচিনা তেজ মঙ্গহযুক্ত পাপেৰে
 পূৰ্ণ শৰীৰ বিশিষ্ট মানুহবিলাকক ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ বুলি স্বীকাৰ,”
 ইত্যাদি। সবলাই সকলো কথা শ্ৰদ্ধা নকৰাকৈ মানি নলয়। মূৰ্তিপূজা
 সম্বন্ধে তাই মন্তব্য কৰে যে যিবিলাকৰ জ্ঞানবুদ্ধি নাই, সিহঁতে যাতে
 বুজিব পাবে “সেই নিমিত্তে কোনো প্ৰতিমূৰ্ত্তি সাক্ষাৎ বাখি, ঈশ্বৰৰ
 প্ৰতি বিশ্বাস জন্মোৱা দেৱতা পূজাৰ প্ৰয়োজন।...” ব্ৰাহ্মধৰ্মৰ
 নিষ্ফলতাসম্পৰ্কেও আলোচনা হয়। সবলাৰ চিঠিৰ সংখ্যা চাৰি।

শেহত, সবলা, নবেন্দ্র, হেমাঙ্গী আটায়ে কামিনীকান্তৰ দলভুক্ত
 হয়। কামিনীকান্তই খৃষ্টধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা বাৰি বছৰৰ পাচত এওঁ
 “এতিয়া কচাৰিত কাম কৰে, বছৰজাৰত এটা ডাঙ্গৰ ছুই টলা ঘৰত
 থাকে।...সবলা পাটিতে বহি আছে, কোলাত এটা শিশু, ওচৰত
 এটা চোৱালী বহি খেল কৰিছে।” ওচৰতে হেমাঙ্গীয়ে ধৰ্মপুথি পাঠ
 কৰি আছে। নবেন্দ্র “নৰিয়া হৈ বটাহ সলাবৰ নিমিত্তে পশ্চিম
 অঞ্চললৈ গৈছে।...পাঠক, তুমি কামিনীকান্ত, নবেন্দ্রৰ আৰ্হি আশ্ৰয়
 কৰা।...সময় থাকোঁতেই ধৰ্মৰ বিষয়ে বিচাৰ কৰা।”

কিতাপখনৰ শেহত বাকলিৰ ওপৰত “খ্ৰীষ্ট পৰমাৰ্থিক সূৰ্য্য” নামৰ
 পত্ৰ এটি দিয়া হৈছে।

আখ্যানৰ সবহভাগ চিঠিৰ আশ্রয়ত বৰ্ণনা কৰা হৈছে ; এইখিনিৰ সাধাৰণ অৰ্থত আকৰ্ষণ কম। কামিনীকান্তৰ যুক্তিবিলাক বৰ সবল নহয়। ঈশ্বৰৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে দিয়া যুক্তি এইধৰণৰ—ঘৰি সজা মিলি আছে, সেইদৰে এই পৃথিবীৰো এজন স্রষ্টা আছে,—সেইজনেই ঈশ্বৰ ; তাতকৈও ডাঙৰ যুক্তি : “ঈশ্বৰ যে আছে তাক তুমি অৱশ্যেই মানা” ! কামিনীকান্তৰ হিন্দুৰ মূৰ্ত্তিপূজাৰ ওপৰত যি অভিযোগ তাৰ উত্তৰ সৰলাই একপ্ৰকাৰে নিদিয়া হয়। কামিনীকান্তৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সিদ্ধান্ত : আদম আৰু হৰাই পূৰ্বতে পাপ কৰিলে, সেইকাৰণে আমি উপজিয়ে ভগবানৰ দ্ৰোহ আচৰিছোঁ, আৰু ভগবানৰ বোম্বৰ পাত্ৰ হৈছোঁ। এই সিদ্ধান্ত খৃষ্টীয় ধৰ্ম্মৰ এটি শিলৰ খুটা। এই সিদ্ধান্তই মানুহৰ মন মিছাকৈয়ে জুকলা কৰে বুলি অন্তদৃষ্টিসম্পন্ন খৃষ্টানেও অনুভব কৰে। বিখ্যাত ৰাজনীতিবিদ আৰু লিখক জন মৰ্লিয়ে অনন্ত শাস্তিৰ বিভীষিকাময় ভাবটোৱে মানুহৰ প্ৰকৃতি চিৰকাল খুলিখুলি খাইছে বুলি মন্তব্য কৰিছিল।^১ আদম আৰু হৰাৰ সন্তানসকল শাস্তিৰ যোগ্য হোৱাতো পৰম দয়ালু ভগবানে সিহঁতৰ প্ৰায়শ্চিত্তৰ কাৰণে যি ব্যৱস্থা কৰিলে সিও যুক্তিৰ ফালৰ পৰা কিমান সবল কব নোৱাৰি। ভগবানৰ পুত্ৰই “মনুষ্য শৰীৰেৰে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত সিদ্ধি কৰিলে।” এনে সিদ্ধান্ত ৰূপক বা allegory হিচাবে লব পাৰি, কিন্তু এজনে গা পাতি ললে আনবিলাকৰ পাপৰ বোজা পাতল হোৱা যুক্তি দৃষ্ট মানুহে প্ৰলোভনীয় পাব লাগে। সি যি নহওক, ধৰ্ম্মৰ কথা সাধাৰণ যুক্তিৰে চোৱা অযুক্ত, কিয়নো “ভক্তিত মিলে হৰি, তৰ্কে বহুদূৰ”। অৱশ্যে এই কিতাপখনৰ আলোচনাত যুক্তি সমূলি বিসৰ্জন দিবও নোৱাৰি ; কামিনীকান্ত যুক্তিৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি, নোৱাৰাতহে ছুই এটি কথা জোৰেৰে প্ৰতিপন্ন কৰিব খোজে।

১। The most frightful idea that has ever corroded human nature, the idea of eternal punishment—Vauvenargues.

ব্রাহ্মধৰ্মসম্বন্ধে দিয়া যুক্তি, যে ই অ'ৰ ত'ৰ ধাৰ কৰা, সঁচা নহয়, কিয়নো ঘাইকৈ বেদান্তৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিয়ে ইয়াৰ নীতিবিলাক থিৰ কৰা হৈছিল। দ্বিতীয়তে, পৰিবৰ্ত্তনশীলতাৰ বদনাম সকলো ধৰ্মই পাব পাৰে; খৃষ্টধৰ্মৰ বুৰঞ্জীতো এনে পৰিবৰ্ত্তন দেখা যায়।

‘কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ’ সমস্যামূলক উপন্যাসৰ শ্ৰেণীত পৰে। আখ্যানৰ বিকাশ অৱশ্যে সৰল। খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাহন নকৰি কোনোবা আধুনিক লিখকে এই আখ্যান ললে হয়তো সৰলা আৰু নবেদ্ৰৰ মাজত আকৰ্ষণ স্থাপন কৰি জটিলতাৰ সৃষ্টি কৰিলেহেঁতেন। আখ্যান দুৰ্বল হলেও উপন্যাস খাপত উঠা হব পাৰে। সাধুকথাৰ আখ্যান বহুত সময়ত মনোবম, কিন্তু তাক আমি উপন্যাস নোবোলে। ঘটনাৰ বৰ্ণনা গোঁণ কৰি চৰিত্ৰক ভিতৰৰ পৰা দেখুৱালে আৰু ঘটনাবিলাক চৰিত্ৰৰ কাৰ্যাৱলীৰ স্বাভাৱিক পৰিণতিহিচাবে বৰ্ণনা কৰিব পাৰিলে প্ৰকৃত উপন্যাসৰ স্বৰূপ পাব পাৰি। প্ৰকৃত উপন্যাসত চৰিত্ৰ সজীৱ আৰু চৰিত্ৰই আখ্যানৰ সূতা হাতত লৈ যায়।

কামিনীকান্তত আটাইবিলাকেই সাধুপ্ৰকৃতিৰ লোক, কামিনীকান্তৰ পিতৃ আৰু শল্লবো সাধু স্বভাৱৰ লোক; হিন্দুবুলি তেওঁলোকৰ ওপৰত একো অভিযোগ তোলা হোৱা নাই। লিখকে দুটি ধৰ্মৰ লোকৰ সুকীয়া দৃষ্টি নিৰপেক্ষভাবে দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে, অৱশ্যে যেহেতু এইখন খৃষ্টীয় ধৰ্মপ্ৰচাৰকৰ ৰচিত, তাত খৃষ্টধৰ্মৰ গৰিমাৰ ওজন স্বাভাৱিকতে সৰহ। ঘাই চৰিত্ৰ কামিনীকান্ত গুৰিৰে পৰা খৃষ্টপন্থী, বাকীবিলাক মাথোন নহয়, কিন্তু সৰলা আৰু নবেদ্ৰই যে মুকলি অন্তৰ লৈ আছে তাৰ আভাস প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়ত পায়। সৰলাই স্বামীয়ে ধৰ্ম্মান্তৰ গ্ৰহণ কৰা বিভীষিকাময় পোৱা নাই, আৰু নবেদ্ৰয়ো বাইবেলৰ পাত লুটিয়াইছেই। কামিনীকান্তৰ পত্নীৰ প্ৰতি থকা মেহ সুস্পষ্ট, কিন্তু তাৰ চৰিত্ৰৰ পৰিণতি নাই, পৰিণতিৰ দৰকাৰো হোৱা নাই। পৰিণতি হৈছে ঘাইকৈ সৰলাৰ চৰিত্ৰৰ। সৰলা মাইকী মানুহহিচাবে পৰাধীন, দ্বিতীয়তে পতিপৰায়ণা; “পতি বিনে ছুঃখিনী বঙালনী

বমনীবিলাকৰ আৰু গতি নাই।” তাই নিজৰ অৱস্থা বুজে। হেমাঙ্গীয়ে দেখুওৱা সমবেদনাৰ কাৰণে তাই কৃতজ্ঞ। কিন্তু সাধাৰণ মাইকী মানুহৰ দৰে চিন্তাৰ ক্ষেত্ৰত তাই লাহে-ধীৰে খোজ পেলায়। তাই হিন্দুৰ মূৰ্ত্তি যে এটি উপায়হে, লক্ষ্য নহয়, এই যুক্তি দলিয়াই পেলাব নোৱাৰে। নৰেন্দ্ৰবাবুক কথা স্মৃতিবলৈ তাই লাজ পায়, “হেমাঙ্গীৰে সোধাম।” তাই কামিনীকান্তৰ যুক্তিবিলাক বুজি আহিলেও কয়, “আৰু কিছু পাঠ কৰোঁ, আৰু কিছুমান জ্ঞাতো হওঁ, তেনেহলে খৃষ্টৰ ধৰ্ম্মত আশ্ৰয় কৰিম।” কামিনীকান্তই সবলাৰ চিঠি নাপাই চিন্তা কৰিলে তাই যি সমিধান দিয়ে তাতে নাবীস্থলভ প্ৰকৃতি ফুটি ওলায়—“আপোনালৈ যে পত্ৰ লিখিব পৰা নাই, তাৰ কোনো বিশেষ কাৰণ নাই, নৰিয়া আদি একো হোৱা নাই। কি নো লিখিম, একোকেই স্থিৰ কৰিব পৰা নাই,…”

মূঠৰ ওপৰত কিতাপখনৰ ঘাই আকৰ্ষণ সবলা যেনেই লাগে। কামিনীকান্ত আৰু তাৰ পিতৃৰ কথোপকথন, সবলা আৰু হেমাঙ্গীৰ সম্বন্ধ, হেমাঙ্গী আৰু নৰেন্দ্ৰৰ মাজত খেজেলিয়নি অস্বাভাৱিক হোৱা নাই। কামিনীকান্তই যদি পিতৃৰ আগত বা নৰেন্দ্ৰই সবলাৰ বাতৰি লৈ যাওঁতে ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰকৰ দৰে বক্তৃতা উলিয়ায় তাতে আচৰিত হবলগীয়া নাই, কিয়নো ধৰ্ম্মান্তৰ গ্ৰহণ কৰা লোকে নতুন ধৰ্ম্মৰ প্ৰতি আনুগত্য তীব্ৰভাবে দেখুৱাবই। লিখকে খৃষ্টধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰা চৰিত্ৰ-বিলাক প্ৰথমে গোৰা হিন্দুহিচাবে লৈ পিচত আকস্মিক ভাবে ধৰ্ম্মান্তৰ হোৱা দেখুওৱা নাই; আটাইবিলাকৰ যে ধৰ্ম্মান্তৰৰ সন্তাৰনা আছে এনে সংকেত দিয়া হৈছে। সবলাৰ ককায়েক অম্বিকাচৰণ এবেলিহে মাথোন ওলায়, কিন্তু এওঁও কামিনীকান্ত খৃষ্টান হোৱাত আচৰিত একো নাপায়। সেই সময়ত হিন্দুবিলাকে যেন বিশেষ বিবেকৰ তাৰনা অনুভব নকৰাকৈ খৃষ্টধৰ্ম্মৰ প্ৰতি দুৰ্বলতা প্ৰকাশ কৰিছে এনে ধাৰণা এটি উপঢাৰসখনে দিয়ে। উপঢাৰসখনত নিজ নিজ কাৰ্য্যপন্থা লৈ চৰিত্ৰই, অন্ততঃ কামিনীকান্ত বা সবলাই, যি চিন্তা আৰু বিশ্লেষণৰ আভাস

দিছে সি আধুনিক চৰিত্ৰ অঙ্কণৰ আৰ্হি কিঞ্চিৎতকৈ হলেও দাঙি ধৰিছে।

কিতাপখনৰ বচনাভঙ্গী ‘জাত্ৰিকৰ যাত্ৰা’ আদি কিতাপতকৈ আধুনিক ধৰণৰ। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই মিশনেৰিৰ বৰ্ণবিহাস লৈ যি আপত্তি তুলিছিল তেনে আপত্তিৰ খল ইয়াত কম। অৰুণোদয়ৰ বৰ্ণবিহাস আছিল এই ধৰণৰ—

ৱ—অ, কোনোএ, নোহোআ	ছ—চ, চাতৰ
ণ—ন, বিবৰন, বানি (বাণী)	ী—ি
য—জ, জাত্ৰিকৰ জাত্ৰা, জি	ূ—ূ
	ষ, শ,—স, ভাষা, সাজ, স্থনি
	য়—ই, নহই, খাই

ঢেকিয়াল ফুকনে অৰুণোদয়ত নিৱৰপুল, কেৱল, ব্যৱহাৰ, লিখিছিল যদিও, নোপোআ, চোআ, বন্ধোআ আদি বানানেই সবহ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। অৱশ্যে ওপৰত দেখুওৱা দৰে অৰুণোদয়ত সকলো ক্ষেত্ৰতে বিশেষ এক ৰীতি চলোৱা হোৱা নাছিল; ফাৰৱেলে নিজৰ নাম “ফাৰৱেল” বুলিয়ে লিখিছিল।

কামিনীকান্তৰ বৰ্ণবিহাস ঘাইকৈ সংস্কৃতীয়া; ৱ, ণ আদিৰ প্ৰয়োগ হৈছে। কিন্তু হ্ৰস্ব দীৰ্ঘৰ গোলমাল যথেষ্ট আছে, যেনে—চুবুৰিয়া, প্ৰতিতি, ঘুৰি। কেতিয়াবা কিছুমান শব্দ এনে—ষতাও, সন্তও, ময়, বুলিএই, পিতৃএ, জোয়াএক; বা আৰু ড় আখৰৰ বিশেষ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া—মাঝত, বুঝিছে, লেখাপড়া, বুড়া; কিন্তু—সমাজ। দুই এক ক্ষেত্ৰত বাক্যৰ গাঁঠনি বিজতৰীয়া—

- (১) ঘৰৰ কাম ৰীতি মতে সকলো ভাৱে সুখে নিওৱা হৈছিল।
- (২) ... কলিকতাত থকা ছিমুলিয়াৰ মাঝত এটা ঘৰৰ চাৰিওফালে বহু লোকৰ সাক্ষাত আছিল।

(৩) তেওঁৰ বিবোধে আচৰা হৈ তেওঁ দিন নিয়াইছিল।

(৪) উদ্ধাৰ পাবৰ এটা মাথোন বাট পোৱা হলে।

(৫) পাপৰ খেমা পোৱা হৈ...

(৬) পাহৰা কোনো ৰূপে নহবা।

ইয়াত দিয়া প্ৰথম চানেকিত ভাববাচ্যৰ প্ৰয়োগ হৈছে; বাকী-কেইটিৰ সাক্ষাত আছিল, আচৰা হৈ, খেমা পোৱা হৈ, আদিত ইংৰাজী ঠাঁচৰ সম্পূৰ্ণ সাঁচ (কুদন্ত বিশেষণ বা past participle অৰ অল্পৰূপ)। এনেয়ে কিন্তু বচনা যথেষ্ট স্বাভাৱিক, আৰু ঠায়ে ঠায়ে নিমজ আৰু স্তৱলা। উপমা আদিৰ প্ৰয়োগেও ঠাঁচৰ আকৰ্ষণ বঢ়াইছে। কিতাপখনৰ কথোপকথনে ঠাই লৈ চৰিত্ৰৰ আভাস দিয়ে, যেনে—

পিতা—তোমাক কেনেকৈ ঘৰত ৰাখিম? তুমি মোৰ পক্ষে মৰাৰ তুল্যা।

তুমি আমাৰ সকলৰ পূৰ্ব পুৰুষবিলাকৰ ধৰ্ম পৰিত্যাগ কৰি শ্লেছ ধৰ্ম আশ্ৰয় কৰিছা।

পুত্ৰ—বিশেষ বিবেচনা, বিশেষ বিচাৰ নকৰি ময় এই কাৰ্য্য কৰা নাই; মই হিন্দুধৰ্ম বিশেষ ৰূপে দেখিলোঁ; তাতে যে আমাৰ পৰিত্ৰাণ নহব, তাক নিশ্চয় ৰূপে বুঝিব পাৰিলোঁ।। ... (প্ৰথম অধ্যায়)

এই উদ্ধৃতিত “আমাৰ সকলৰ” কথাৰ মন কৰিবলগীয়া। এনে প্ৰয়োগ একাধিক আৰু এই প্ৰয়োগত স্থগীয় বঙালী ব্যাকৰণৰ প্ৰভাৱ পৰা যেন আগে। ষষ্ঠী বিভক্তিৰ পদৰ লগত বঙালীত বহুবচনৰ দিগ প্ৰত্যয় যোগ হৈছিল; যেনে—তাহাৰদিগেৰ, ৰাজাৰদিগকে। ইয়াতো “আমাৰ” নিলিখি “আমাৰ সকলৰ।”

উপন্যাসখনত বঢ়িয়া প্ৰাকৃতিক বৰ্ণনাও আছে—“এই প্ৰকাৰ অশেষ ছুংখেৰে নিশা নিওৱা হল, এক নিমিষো চক্ষু মুদিব নোৱাৰিলে। আকাশৰ চন্দ্ৰ এক ফালৰ পৰা আন ফাললৈ গৈ বাৰীৰ ভিতৰত লুকাল। হেজাৰ হেজাৰ তৰা ওৰে ৰাতি চকিয়ালৰ দৰে জাগি থাকি দিনপতিৰ ভয়ত নিদ্ৰা গ'ল। পক্ষীবিলাক জাগি উঠিল; আৰু কোলাহল শব্দেৰে আপোন ২ বাহৰ পৰা বাহিৰ হৈ সৃষ্টি কৰ্ত্তাৰ গুণ কীৰ্ত্তন কৰিব ধৰিলে। ৰামজয় বাবুও উঠিল... ..” (তৃতীয় অধ্যায়)

চাকয়াল, ওবেৰাতি, অকচি, অভিলাস (অভিলাষ), খেজেলিয়াব, উচাব খাই, বিচুৰ্ত্তি হলেঁ, বিগতি কৰা, সান্ফল হ'ল, আনন্দ উখাল খাই উঠিল, আদি জতুৱা শব্দ আৰু খণ্ডবাক্যৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব লাগে ; বঙালী বুলিব পৰা শব্দৰ ভিতৰত বাবা, ফোঁড় (চিলাই), পৈঁতা (লগুন) চকুত পৰে ; কাবৰাৰ শব্দ চেষ্ঠা অৰ্থত ব্যৱহাৰ হৈছে। পৰিত্ৰাণ, সমাচাৰ আদি শব্দ আভিধানিক, ব্যৱহাৰ নকৰিও উপায় নাই। দুই এটি তৎসম শব্দৰ বানান অৰ্দ্ধ-তৎসম শব্দৰ দৰে : উচবগ (উৎসৰ্গ, উছৰ্গা), বাত্ৰা (বাৰ্ত্তা, বতৰা), খেমা (ক্ষমা), স্বভাও (স্বভাৱ), বিবোধ (বিবুদ্ধ আৰু বিবোধৰ সংমিশ্ৰণ)। কিছুমান বানানৰ মাজত থকা অমিল ছপাৰ ভুল বুলি ধৰিব পাৰি। যেনে, পুত্ৰ-পুত্ৰ, সম্পূৰ্ণ-সম্পূৰ্ণ, সদৃস—সদৃশ, উলংঘণ—উলংঘন। এইবিলাকৰ দুয়োটি ৰূপেই ব্যৱহাৰ হৈছে।

ভাষা সম্পৰ্কত কিতাপখনৰ আৰু এটি লক্ষ্য কৰিবলগীয়া বিষয় আছে। আপুনি সৰ্বনামৰ লগত যি ক্ৰিয়াপদ লাগে তাত মাজে মাজে ভুল দেখা যায়—

- (১) আপুনি মোক ঘৰত বাথিবলৈ যদি সন্মত হোৱা...
- (২) আপুনি যিবিলাক কথা প্ৰকাশ ৰূপে লিখিছা...

৮

‘কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ’ প্ৰকাশ হোৱাৰ এবছৰৰ আগেয়ে সোণাৰবাঁদ ডেকাবৰুৱাৰ (হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ) ‘বাহিৰে বং চং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী’ গুৱাহাটীৰ পৰা প্ৰকাশ হৈ ওলায়। এইখনি ব্যঙ্গচিত্ৰ ; উপন্যাসৰ আদি ৰূপৰ এটি উল্লেখযোগ্য ৰচনা এইবুলি ইয়াৰ লেখ লব লাগে। উপন্যাসৰ পৰ্যায়ত ভালকৈ নপৰিলেও কোবখনীয়া সত্ৰৰ গৌৰৱীন দেউৰা লীলা আৰু ভণ্ডেশ্বৰ বৰুৱাৰ “লোৰ্টনি” বিছাৰ বৰ্ণনা থকা কিতাপখনত পাতল আখ্যান এটি আছে যদিও, আখ্যানৰ মাজত সংগতি নাই আৰু চৰিত্ৰৰ পৰিণতি

নাই, আৰু সম্ভৱ 'কামিনীকান্ত'ৰ বিজ্ঞিত কথোপকথনত চৰিত্ৰৰ আভাস পোৱা নাযায়। গৌৰৱীন দেউ নাইবা ভণ্ডেশ্বৰ বৰুৱাৰ কাৰ্য্যৱলী বৰ্ণনা কৰাৰ আগেয়ে তেওঁলোকৰ চৰিত্ৰ সম্পৰ্কে যি মুঠ আভাস দিয়া হৈছে, তাক তেনেকৈ নিদি কাৰ্য্যৰ জৰিয়তে দেখুওৱা-হেঁতেন কিতাপখনৰ উপন্যাসহিচাবে মূল্য বাঢ়িলহেঁতেন। আনহাতে, এইখনৰ বচনাৰ বসাল গুণ সেই সময়ৰ অসমীয়া সাহিত্যত ছপ্ৰাপ্যা আছিল।^১

১৮৮৪ খৃষ্টাব্দত প্ৰকাশ হৈছিল পদ্মাৱতী ফুকননীৰ ৪২ পিঠীয়া 'সুধৰ্ম্মাৰ উপাখ্যান'। "সজ আৰু অসজ মানুহৰ কাৰ্য্যৰ ফল দেখুৱাই এই পৃথীৰ উদ্দেশ্য;" আৰু সংস্ৰভাৱ, সতীত্ব, ঈশ্বৰ-পৰায়ণতা আদিৰ গৰিমা এইখনত ইমান বেছিকৈ প্ৰমাণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে যে ইয়াকো কামিনীকান্তৰ দৰে প্ৰচাৰমূলক আখ্যানহে বুলিব পাৰি। ছই ব্যৱসায়ী বন্ধু আৰু তেওঁলোকৰ পত্নীৰ নাও বুৰি যি দুৰ্গতি হ'ল তাৰ সাধুকথাৰ দৰে কল্পনা-প্ৰসূত বৰ্ণনা লৈ 'সুধৰ্ম্মাৰ উপাখ্যান' গঢ়ি উঠিছে। ইয়াত চৰিত্ৰৰ পৰিণতি নাই, চৰিত্ৰৰ কাৰ্য্যৱলীৰ পৰিবেশৰ বৰ্ণনাত বাস্তৱ পৰ্য্যবেক্ষণৰ চিনো ছপ্ৰাপ্যা। কাহিনীত অস্বাভাৱিক ঘটনা সবহ। মাজে মাজে বৰ্ণনা কাব্যিক আৰু আধুনিক উপন্যাসত খাপ নোখোৱা। ভাষা অৱশ্যে সবল; ছই এটি বানান—বড়, কাপড়, ময়, হাবিএ, গিৰিএকে, লক্ষ্য কৰিব পাৰি। ভাষাৰ ফালৰ পৰা—উক (ইঁত, সকল) প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ—সুধৰ্ম্মাউক, সত্যবানউকৰ—অসমীয়া আন লিখকত আছেনে কি নাজানো। কামিনীকান্ত আৰু সুধৰ্ম্মা ছয়োখনতে টি প্ৰত্যয়ত ী কাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে (এটী, মানুহটী)।

'এলোকেশী বেষ্টাৰ বিষয়', 'কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ', 'বাহিৰে বং চং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী', 'সুধৰ্ম্মাৰ উপাখ্যান', আদি মৌলিক অমৌলিক

১। "শ্ৰীমুত সোণাৰচাঁদ ডেকাবৰুৱাৰ বাহিৰে বং চং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী পুথিয়েই হে অসমৰ বেদ বা ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ।"—৬ কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য।

বচনাৰ পাচতে পদ্মনাথ গোহাঁইবৰুৱা আৰু বৰ্জনীকান্ত বৰদলৈৰ
বচনা ওলাবলৈ ধৰে। ১৮৯৫ খৃষ্টাব্দৰ 'মিৰিজীয়াবী'ৰ লগে লগে
অসমীয়া উপন্যাসে যথেষ্ট পৈনত অৱস্থা পায়। মিশনেৰিয়ে ছপাই
উলিওৱা উপন্যাস কিমানদূৰ হিন্দু পাঠকৰ হাতত পৰিছিল কবলৈ টান,
সন্তৰ কদাচিৎহে পৰিছিল। মিশনেৰিৰ উপন্যাসে অসমীয়া উপন্যাসৰ
বিকাশত বিশেষ সাঁচ দিয়া যেন কিন্তু বোধ নহয়।

*

*

*

*

'কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ'ৰ বাকলিত লিখকে নিজৰ নাম ইংৰাজীত
লিখিছিল, কিন্তু 'কনি বেহেৰুৱাৰ বিষয়' কিতাপত 'গাৰ্ণী' বানান পায়।
বৰ্ত্তমান কিতাপৰ ভূমিকাত ভুলক্রমত 'গাৰ্ণী' লিখি পেলালোঁ, এতিয়া
শুদ্ধবাবলৈ অস্থূল হ'ল!

কামিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ ।

প্ৰথম অধ্যায় ।

কলিকতা চহৰৰ পৰা অতি দূৰ নহয় গোঁৰীপুৰ নামে এখনি সৰু গাঁও আছে । তাতে বামজয় বন্দোপাধ্যায় নামে এজন আৰু আন কেইজনমান ভদ্ৰলোক বাস কৰিছিল । সেই গাঁৱত থকা মাগুৱন্ত মানুহবিলাকৰ মাঝত তেওঁ এজন । তেওঁ কলিকতাৰ গবৰ্ণমেণ্টৰ কোনো এক কাছাৰিৰ এজন প্ৰধান কাৰ্য্য কৰোঁতা আছিল । ইংৰাজীবিলাকৰ অনুগ্ৰহত বেলৰ গাড়ী হোৱাত তেওঁ নিৰ্তো ঘৰৰ পৰা কাছাৰিলৈ গাঁড়ীৰে আহিছিল । পৰিয়ালৰ মাঝত তেওঁৰ ভাৰ্য্যা, এটা লৰা আৰু দুটা ছোৱালী । পুতেকেই ডাঙ্গৰ, তাৰ নাম অম্বিকাচৰণ ; বয়স ২২ বছৰ । উত্তম বিদ্যা শিক্ষা কৰিছিল ; কলিকতাৰ প্ৰধান পঢ়াশালীৰ এজন বি, এ ; যি সময়ত এই উপাধী লেখা হৈছিল, সেই সময়ত অম্বিকাচৰণে আইন পাঠ কৰিছিল । বড় জনী কণ্ঠাৰ নাম সবলা ; বয়স ১৬ বছৰ, দেখিবলৈ পৰম সুন্দৰী বুলিলেও অধিক বুলি কোৱা নহয় । তেওঁ বিবাহিতা । ওচৰত থকা প্ৰতাপপুৰ গাঁৱৰ বামচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ সৰু পুতেক কামিনীকান্তৰ লগত সবলা পবিত্ৰ বিয়াৰ বিধিৰে বন্ধন হৈছিল । সৰু কণ্ঠাৰ নাম কমলা । কমলা ১২ বাৰে বছৰ বয়সীয়া কণ্ঠা, সবলাৰ সদৃশ হৈছিল । তাইৰ যে শুধ কোমল মন, তাক মুখ দেখিলে প্ৰকাশ ৰূপে জনা যায় । সবলা, আৰু কমলা দুয়ো পঢ়িব পাৰিছিল ; বেজিৰ কামতো দুয়ো নিপুণ । গাঁৱত থকা ছোৱালীৰ পঢ়া শালীত দুয়ো লেখা পড়া শিকিছিল । কমলায় এতিয়া অকলেই স্কুললৈ যায় । কিন্তু ঘৰত দুয়ো ভনীয়ে একেলগে পাঠ আওৰায় । ঘৰৰ কাম ৰীতি মতে সকলো ভাৱে সুখে নিওয়া হৈছিল । দম্ভৰ বা বিবোধৰ চিন মাত্ৰও দেখা নগল বিবোধ নোহোৱা ঘৰ, সুখৰ

ঘৰ, স্ত্ৰৰ সংসাৰ, এনে বুলি গাঁৱত থকা লৰা বুড়া সকলোএ মুক্ত কৰ্ণেৰে স্বীকাৰ কৰিছিল। বামজয় বাবু বিশেষ হিন্দু; শাস্ত্ৰৰ বিধি অনুসাৰে সকলো কৰ্ম কৰিছিল। খিয়াল বা হিংসাৰ বশ নাছিল; আধুনিক প্ৰচলিত কুমন্ত্ৰণাত বশ হৈ শাস্ত্ৰৰ বিৰুদ্ধে কোনো কৰ্মৰ দ্বাৰায় আপোনাৰ চৰিত্ৰ ছুঁই নকৰিছিল। তেওঁ যে উত্তম, সত্যবাদী, প্ৰাণ গলেও কেতিয়াও মিছা কথা নকয়; এই নিমিত্তে চুবুৰিয়াবিলাকৰ তেওঁত দৃঢ় প্ৰতিভা আছিল। গাঁৱৰ কোনো বিবাদত বা অহায়ে আচৰণত বামজয় বাবু সমজুৱা, শ্ৰায় বিচাৰত সকলোকে সন্তুষ্টে ৰাখে। বিপদত পৰিলে বামজয় বাবুৰ ওচৰত সকলো উপস্থিত হয়; তেওঁ আনন্দ মনে পৰামৰ্শ দি, বা আন কোনো প্ৰকাৰ সহায় ভজি সকলো সময়ত সকলোৰে উপকাৰ কৰে। পৰৰ উপকাৰ তেওঁৰ জীৱনৰ এটা ধৰ্ম কৰ্ম, সেই ধৰ্ম কৰ্ম পালন কৰিবলৈ তেওঁৰ বিশেষ চেষ্টা, বিশেষ কাৰবাৰ আৰু বিশেষ আনন্দো। পৰৰ অপকাৰ সিদ্ধি কৰা, বা পৰৰ নিন্দা প্ৰায় কেতিয়াও আপুনি নকৰে আৰু অহুকো কৰা দেখিলে সদায় বাধা কৰে। তেওঁৰ পুত্ৰ আৰু কন্যাবিলাকৰো স্বভাৱ সেই প্ৰকাৰ। পিতৃৰ আৰ্হি দেখি সিবিলাকৰো সদ আচাৰ, পৰ উপকাৰী আৰু নম্ৰ স্বভাও হৈছিল।

দ্বিতীয় অধ্যায়।

১৮৬৮ খ্ৰীষ্ট শ'কৰ ৫ শাওনৰ সন্ধ্যা সময়ত কলিকতাত থকা ছিমুলিয়াৰ মাতত এটি ঘৰৰ চাৰিওফালে বহু লোকৰ সাক্ষাত আছিল। কোনোৰ হাতত দীঘল লাঠী, কোনোৰ হাতত বেঁত, সকলোএ ঘূৰি ফুৰিছে। “পুতাইহঁতক মাৰি পেলাম,” “কাঢ়ি লৈ যাম,” এই প্ৰকাৰৰ কথা মাৰে মাৰে শুনা গল। দুই এক জন সেই ঘৰৰ ভিতৰত সোমাল। পাঠক, যদি কাৰণ জানিবলৈ ইচ্ছা কৰা, তেনে হলে দেখা, সেয়ে এজন বৃদ্ধ, চকিত বহি আছে, আৰু এজন ডেকাৰ হাতত ধৰি মধুস্বৰে তেওঁৰ লগত কথোপকথন কৰিছিল, ডেকাৰ নাম কামিনীকান্ত, আৰু যি জনে

তেওঁৰ লগত কথা কৈছিল, সেই জন তেওঁৰ পিতৃ। কামিনীকান্তৰ পৰিচয় পাঠক আগেয়ে পাইছা। তেন্তে কামিনীকান্ত তাত কিয় আছে? তেওঁৰ পিতৃএ বা তেওঁৰ লগত কিয় এনেকৈ কথা কৈছে? কাৰণ কামিনীকান্ত এটা মহা বিপদত পতিত হৈছিল; সেই আপদৰ পৰা উদ্ধাৰ পাবৰ নিমিত্তে কামিনীকান্ত তাত আছে। যি জনা শ্ৰজন কৰ্তা, যি জনা বজাবো বজা, প্ৰভুবো প্ৰভু পৰম পিতৃ পৰমেশ্বৰ, তেওঁৰ বিৰোধে আচৰা হৈ তেওঁ দিন নিয়াইছিল। সেই অৱস্থাত থাকোঁতে তেওঁ আপোনাৰ স্বৰ্গত থকা পিতৃৰ ক্ৰোধৰ আৰু অনন্ত শাস্তিৰ পাত্ৰ হৈছিল। সেই ক্ৰোধৰ পৰা পলাবলৈ আৰু সেই শাস্তিৰ পৰা বক্ষা পাবলৈ কামিনীকান্ত সেই ঠাইলৈ আহিছে। মিছা হিন্দু ধৰ্ম পৰিত্যাগ কৰি সত্য খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম আশ্ৰয় কৰিছোঁ, এই বুলিএই কামিনীকান্ত তালৈ আহিছে। তেওঁৰ পিতৃৰ লগত কথোপকথন কৰিব লাগিছে; কি কৈছে, যদি জানিব খোজা, তেনেহলে শুনা।

পিতৃ। কামিনীকান্ত, তুমি কেনেকৈ আমাক সকলোকে পৰিত্যাগ কৰি আহিলা?

পুত্ৰ। বাবা, ময় হলে আপোনা সকলক ত্যাগ কৰা নাই, আপুনি মোৰ যেনে পিতৃ, তেনেই আছে; ময়ো আপোনাৰ যেনে পুত্ৰ তেনেই আছে। আপুনি মোক ঘৰত ৰাখিবলৈ যদি সন্মত হোৱা, ময় আনন্দিত হৈ আপোনা সকলে সৈতে থাকিম।

পি। তোমাক কেনেকৈ ঘৰত ৰাখিম? তুমি মোৰ পক্ষে মৰাৰ তুল্যা। তুমি আমাৰ সকলৰ পূৰ্ব পুৰুষবিলাকৰ ধৰ্ম পৰিত্যাগ কৰি স্বেচ্ছ ধৰ্ম আশ্ৰয় কৰিছা।

পু। বিশেষ বিবেচনা, বিশেষ বিচাৰ নকৰি ময় এই কাৰ্য্য কৰা নাই; ময় হিন্দুধৰ্ম বিশেষ ৰূপে দেখিলোঁ; তাতে যে আমাৰ পৰিত্যাগ নহব তাক নিশ্চয় ৰূপে বুঝিব পাৰিলোঁ। খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম শিকিব ধৰিলোঁ; মোৰ সকলো মন্দৰ পৰা দূৰ হলোঁ। পাপ কৰি যে মোৰ বিপদত পতিত হৈছিলোঁ, তাৰ পৰা উদ্ধাৰ পাবৰ এটা

মাথোন বাট পোৱা হলেঁ। ; এই নিমিত্তে বিশেষ প্ৰাৰ্থনাৰ পাছে ময় ঈশ্বৰৰ অদ্বিতীয় পুত্ৰ শ্ৰীশু যীশু খ্ৰীষ্টক মোৰ ত্ৰাণ কৰ্তা বুলি ধৰিছোঁ। তেঁৱেই মোক সকলো বিপদৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰি, মোৰ সকলো পাপ খেমা কৰি, মোক অনন্ত যাতনা, আৰু অনন্ত শাস্তিৰ পৰা বক্ষা কৰিব।

পি। তেন্তে কি? তুমি তোমাৰ পিতৃ মাতৃৰ কথা অৱহেলা কৰিবা? সিবিলাকক অগ্ৰাহ কৰিবা, ইয়াকে কি তোমাৰ খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্ম শিক্ষা দিত্ৰ?

পু। নহয়, বাবা; খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মই ইয়াৰ বিপৰীতে শিক্ষা দিয়ে। “তুমি আপোনাৰ পিতৃ মাতৃক সন্মান কৰা, তাতে তোমাৰ শ্ৰীশু পৰমেশ্বৰে তোমাক যি দেশ দিএ, সেই দেশতে তোমাৰ পৰম আয়ুৰ দীঘল হব।” এইয়ে এই ধৰ্ম্মৰ দহ আজ্ঞাৰ মাঝত মানুহৰ সন্থকে প্ৰথম আজ্ঞা। তাত বাবোও আপুনি মোৰ পিতৃ, আপোনাৰ আজ্ঞা পালন কৰা অতি উচিত। কিন্তু আৰু এটা বিষয়ে বিবেচনা কৰোক, আপুনি মোৰ জন্ম দিওঁতা সাংসাৰিক পিতৃ, আপোনাত্ কৈয়ো বহু আদৰণীয় সৃষ্টি কৰ্তা স্বৰ্গীয় পিতৃ আছে, তেওঁৰ বাক্য অৱহেলা কৰি কি প্ৰকাৰে আপোনাৰ বাক্য পালন কৰিব পাৰোঁ? তেওঁ যি আজ্ঞা দিছে, সেই আজ্ঞাৰ বিৰুদ্ধে আচৰণ কৰিবলৈ যদি আপুনি মোক আজ্ঞা দিএ তেনে হলে কিৰূপে আপোনাৰ আজ্ঞা পালন কৰিব পাৰোঁ?

পি। তেন্তে কি তুমি ঘৰলৈ নেযাবা নে?

পু। ঘৰলৈ যাবলৈ হলে ময় অসম্মত নহওঁ, কিন্তু অতিশয় আনন্দিত হম। মোক যদি মোৰ ধৰ্ম্মৰ বিৰুদ্ধে কোনো কৰ্ম্ম কৰিবলৈ নোকোৱা, তেনেহলে আপুনি আৰু যিহকে কোৱা ময় হৰ্ষ মনেৰে তাক তেতিয়াই কৰিম।

পি। সেয়ে কি প্ৰকাৰে হব পাৰে? আমি হিন্দু এজন খ্ৰীষ্টীয়ানক কি ৰূপে ঘৰত ৰাখিব পাৰিম? লোকে কি বুলিব? সিবিলাকে

আমাক সকলোকে এক ঘৰ কৰি কিমান ক্লেৰ দিব। তোমাক পৰিত্যাগ কৰিব পাৰোঁ, কিন্তু সমাজৰ বাহিৰ হব নোৱাৰোঁ।

পু। দেখা পিতৃ, আপুনি এতিয়া মোক দোষ দিছিলে, আপুনি কি কৰিছে, মানুহৰ ভয়ত সমূহৰ কাৰণে আপুনি আপোনাৰ পুত্ৰকে দান দিছে। ময় ঈশ্বৰৰ ভয়ত আপোনাৰ কথা পালন কৰিব নোৱাৰিছোঁ, কিন্তু আপুনি হলে মানুহৰ কাৰণে মোক পৰিত্যাগ কৰিছে।

পি। থাক, তুমি আৰু মোক শিক্ষা দিব নেলাগে, ময় সকলো বুঝোঁ।

পুত্ৰ। মোৰ অপৰাধ হৈছে, তেখেত খেমা কৰোক, মই আপোনাক কি শিক্ষা দিম? প্ৰেম কৰিহে কৈছোঁ, আপোনাৰ পৰিত্ৰাণৰ বিষয়ে অতি চেষ্টা কৰিবা। আপোনাৰ আগত মোৰ এই এটা নিবেদন মাথোন, আৰু ঈশ্বৰৰ আগত এই এটা প্ৰাৰ্থনা মাথোন।

এই কথোপকথনৰ পাছে কামিনীকান্তৰ পিতাকে ছুঃখিত আৰু ক্ৰোধ মনেৰে পুত্ৰক পৰিত্যাগ কৰি আহিবৰ সময়ত একো কথা নকৈ শাও দি ২ গুছি আহিল। কামিনীকান্তৰ আঁঠু কাঢ়ি হাত যোৰ কৰি ওপৰলৈ চক্ষু তুলি পিতৃ ঈশ্বৰত এই বুলি প্ৰাৰ্থনা কৰিলে; “হে পিতৃ আপুনি অসীম অন্তঃকৰণে প্ৰকাশ কৰি মোক যেনেকৈ আপোনাৰ পথলৈ আনিলা, সেই প্ৰকাৰে অন্তঃকৰণে কৰোক যেন মোৰ পিতৃয়েও আপোনাক জানিব পাৰে, আৰু আপোনাৰ পাপৰ ভাৰ জানিব পাৰে, আৰু খেদ চিন্তেৰে আপোনাৰ আগত সাক্ষাত হৈ, পাপৰ ভাৰ স্বীকাৰ কৰি মন পালটায় আপোনাক পিতৃ বুলি গ্ৰহণ কৰে; আৰু আপোনাৰ পৰিয়ালৰ মাৰাত পুত্ৰ ৰূপে পুনৰায় গ্ৰাহ হয়। আপোনাৰ অদ্বিতীয় পুত্ৰ আমাৰ সকলোৰে ত্ৰাণ কৰ্তা প্ৰভু যীশু খ্ৰীষ্টক তেওঁ যেন আপোনাৰ ৰক্ষা কৰ্তা বুলি জানিব পাৰে। তেওঁৰেই সত্য, তেওঁৰেই পথ, তেওঁৰেই জীৱন, ইয়াকে জানিব পাৰে, আৰু যেন সেই বিশ্বাসেৰে আপোনাৰে সৈতে পুনৰায় মিল হয়। হে দয়াময়, আমি পৃথিবীত যেনেকৈ এক পৰিয়াল হওঁ, সেই ৰূপে মৰণৰ পাছেও আপোনাৰ ওচৰত স্বৰ্গত যেন এক

পৰিয়াল হৈ চিৰ স্নেহে অনন্তকাল বাস কৰিব পাৰিম, এনে অনুগ্ৰহ কৰোক। ত্ৰাণ কৰ্ত্তা প্ৰভু যীশুৰ নামেৰে এই নিবেদন কৰিলোঁ; আপুনি অনুগ্ৰহ কৰি গ্ৰাহ কৰোক, আমেন।”

তৃতীয় অধ্যায়।

ইফালে পাছ দিনা সন্ধ্যাৰ সময়, বামজয় বাবু কাছাৰিৰ পৰা ঘৰলৈ আহিল। মুখ হাত ধুই চৰা ঘৰত বহি আছে, এনে সময়তে দাসে তেওঁৰ হাতত এখন চিঠি আনি দিলে। তেওঁ পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰোঁ নকৰোঁতেই হাতৰ পৰা চিঠি সৰি পৰি গল, একেঠেৰে চাই বল। তেওঁৰ সৰু জীএকটী ওচৰতে বহি আছিল, তাই পিতাএকৰ এই প্ৰকাৰ ঘটনা দেখি কোমল মতেৰে স্নেহিলে, “বাবা, তুমি চিঠি পঢ়ি এনেকৈ কিয় বলা?” বামজয় বাবুয়ে নিমাত আন কথা অশ্ৰু মনেৰে ভাবিছিল, কমলায় কি বুলিলে, তাক শুনিবও নেপালে। কমলায় আকণ্ড স্নেহিলে “কি হৈছে, বাবা?” তেতিয়া বামজয় বাবুএ কলে, “আক কি হব আইটী, সৰ্বনাশ হৈছে।” এই কথা কোৱা মাত্ৰয় আক হুঃখ ঢাকি বাখিব নোৱাৰিলে, ক্ৰন্দন সামৰণ কৰিব নোৱাৰি, লৰাৰ দৰে কান্দি পেলালে। পিতাকৰ ক্ৰন্দন দেখি কমলায় লবি গৈ ঘৰৰ ভিতৰত সেই সমাচাৰ দিলে। সকলোএ মুখ চোৱাচোৱি কৰিব ধৰিলে, কিন্তু কি হৈছে; একোকেই জানিব নোৱাৰিলে। এনে সময়তে বামজয় বাবুএ সেই চিঠি খনি ভিতৰলৈ পঠাই দিলে, চাকৰে গৈ সবলাৰ হাতত সেই চিঠিখন দিলে। সবলায় পাঠ কৰিলে, পাঠ কৰি শেষ নো হওঁতেই মাটীতে বহি পৰিল, চক্ষুৰ পানীৰে বুকৰ কাপৰ ভিজিব ধৰিলে। পাঠক, চিঠিত কি লেখা আছিল, তাক বুঝিব পাৰিছানে? যদি শুনিব খোজা, তেন্তে শুনা; কমলায় তাইৰ মাকৰ আগত চিঠিখন পঢ়িব ধৰিছে; এই সময়তে তুমিও শুনি লোৱা!

“বিয়ই মহাশয়,—

আপোনাৰ জোৱাই কামিনীকান্তই যদি মানবলীলা সামৰণ কৰিলে-
হেঁতেন, তেনে হোৱা হলে সমাচাৰ দিবলৈ ইমান দুঃখিত নহলোহেঁতেন।
কামিনীকান্ত মৰা নাই, কিন্তু আমাৰ পক্ষে, আৰু আপোনাৰ ছহিতা
সৰলাৰ পক্ষে সি মৰিছে। খ্ৰীষ্টীয়ান হবৰ নিমিত্তে কালি পাছবিবিলাকৰ
ওচৰলৈ গৈছে।

কামিনীকান্তৰ মনত যে এয়ে আছিল, তাক আমি সমাজিকতো
নেজানিলোঁ। শূনা মাত্ৰকে ময় তালৈ গলোঁ, অনেক বুঝালোঁ, অনেক
কলোঁ, তিবস্কাৰো কৰিলোঁ, তথাপি তাৰ মন হুলটিল, কি কৰিম?
কঁপালত দুঃখ আছিল, সেয়ে ঘটিল, সেই বিষয়ে আৰু দুঃখ কৰিলে কি
হব। যদি পাবে আপুনিও একবাৰ যাবা, ওলটাই আনিবলৈ চেষ্টা
কৰিবা। অধিক লেখিব নোৱাৰিলোঁ, ঘৰৰ সকলোএ ৰাতিএ দিনে
কান্দিব লাগিছে, আৰু ক্ৰেশ সহ্য নেযায়।

সদায় মঙ্গল বাঞ্চক,

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়।”

অস্থিকাচৰণে ওচৰত থকা কোনো বন্ধুৰ ঘৰত বহি কথোপকথন কৰি
আছিল, ঘৰত কান্দনিৰ শব্দ শুনিবলৈ পায় লবি আহিল। বিছাৰ
কৰি জানিব পাৰিলে যে, তেওঁৰ ভগিনী পতিএ খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম গ্ৰহণ
কৰিবলৈ গৈছে।

হিন্দু ধৰ্মত অস্থিকাচৰণৰ এটা তিলৰ সমানো বিশ্বাস বা ভক্তি
নাছিল। সি এই বাত্ৰা শুনি দুঃখিত নহল, কিন্তু সকলো পৰিয়ালক
বুঝাব ধৰিলে। কামিনীকান্তৰ অজ্ঞানীৰূপে কোনো কাৰ্য্য কৰা নাই,
সি যিহকে ভাল ৰূপে বুঝিছে, তাৰ বিশ্বাসৰ ভাৱেহে সেই কৰ্ম কৰিছে,
আৰু সেই বিষয়ে তাক বাধা জন্মোঁতা হোৱা যে উচিত নহয়, তাকে
বুঝাব ধৰিলে। এনেকুৱা দুঃখৰ সময়ত এই প্ৰকাৰ সান্তনাৰে কোনো
উপকাৰেই নঘটিল। পিতাকে এনেকুৱা কথা শুনি তাৰ ওপৰত ক্ৰোধ

হল, আৰু বাগ প্ৰকাশ কৰি কলে, “তয়ো খ্ৰীষ্টীয়ান হবি যেনহে দেখিছোঁ।” অস্থিকাচৰণৰ অতিশয় লাৱন্য স্বভাও; আৰু কোনো প্ৰত্যুত্তৰ নকৰি আঁতৰি গল। বামজয় বাবুএ পলম নকৰি যিমান শীঘ্ৰে পাবিলে, শিমুলিয়ালৈ গল। জোয়াএকৰ লগত সাক্ষাত কৰিলে, অনেক বুঝালে, অনেক তিবন্ধাৰ কৰিলে, কিন্তু সেই সকলোতে একো ফল নহল। বিয়েকৰ দৰে তেঁৱো বিফল হৈ ক্ৰোধ আৰু দুঃখিত মনেৰে ঘৰলৈ উভতি আহিল। নিশা টোপনীও নাছিল। লোকৰ আগত হাঁহিয়াতৰ ঠাই হ’ল, চুবুৰিয়াবিলাকে অৱহেলা কৰিব, সমাজৰ পৰাত বাৰ কৰা হম, একবাৰ তাকেই ভাবিছিল; আৰুও স্বামী বৰ্ত্তমানত আপোনাৰ কণ্ঠাৰ বিধবা দশা সোৱৰণ কৰি তাৰ অশেষ যাতনা অনুভও কৰিছিল। চক্ষুৰ লোতকেৰে গাঁক তিতিছিল। এই প্ৰকাৰ অশেষ দুঃখেৰে নিশা নিওয়া হল, এক নিমিষো চক্ষু মুদিব নোৱাৰিলে। আকাশৰ চন্দ্ৰ এক ফালৰ পৰা আন ফাললৈ গৈ বাবীৰ ভিতৰত লুকাল। হেজাৰ ২ তৰা ওৰে বাতি চকিয়ালৰ দৰে জগি থাকি দিন পতিৰ ভয়ত নিদ্ৰা গল। পক্ষীবিলাক জাগি উঠিল, আৰু কোলাহল শব্দেৰে আপোন আপোন বাহৰ পৰা বাহিব হৈ সৃষ্টি কৰ্ত্তাৰ গুণ কীৰ্ত্তন কৰিব ধৰিলে। বামজয় বাবুও উঠিল, হোকা হাতত লৈ ব্যাকুল মনেৰে চৰা ঘৰৰ দুৱাৰ মুখত বহি বল।

চতুৰ্থ অধ্যায়।

এইৰূপে কিছুমান দিন আৰু মাহো নিউৱা হল। সকলোৰে চিন্তা, সকলোৰে দুঃখ ক্ৰমে ২ হাস হল। কামিনীকান্তৰ মাতাই (পিতাকৰ কথা আঁতৰতে থাকোক) আৰু সিমান নেকান্দে। কেতিয়াবা পুত্ৰৰ কথা মনত পৰে, কিছু বেলিৰ নিমিত্তে কান্দে, আৰুও আন কাৰ্য্যত নিযুক্ত হৈ তাক পাহৰি যায়। তাৰ শহুৰেকৰ মনতো

পূৰ্বৰ দৰে আৰু চিন্তা নাই, আৰু এতিয়া নিজাতো বাধা নাপায়। কিন্তু সকলোএ কি পাহৰিছে? সতী সবলায়ো কি পাহৰিলেনে? স্বামীয়েই যাব সৰ্ব্বধন, সেই সবলায় কি কামিনীকান্তৰ বিষয়ে নেভাবেনে? ই ও কি কেতিয়াবা সন্তও হয় নে? সেয়া দেখা, খাটৰ ওপৰত বহি কোনে কান্দিব লাগিছে। এখন ভৰি খাটৰ ওপৰত, আৰু আন এখন ভৰি মাটীত বুলিব লাগিছে। চুলি মুকলি, চুলিৰ খোপা আউলি বাউলি হৈ পৰি মূখপদ্ম আবৃত কৰিছে। সেই কলা চুলি কোছাৰ মাৰোদি চক্ষুৰ পৰা লোতক ওলাই তাইৰ চম্পাফুলৰ বৰণৰ সদৃশ স্নন্দৰ গালেদি বৈ খাটৰ ওপৰত টোপে ২ পৰিছিল। সবলাৰ ওচৰত সেইটো কোন? প্ৰিয় সখী হেমাঙ্গী থিয় হৈ আছে। হেমাঙ্গী কোন? তাতে বা কিয় আছে? হেমাঙ্গী নৰেন্দ্ৰৰ তিবোতা। নৰেন্দ্ৰ কোন? কামিনীকান্তৰ প্ৰিয় মিত্ৰ, সেই কাৰণে হেমাঙ্গী সবলাৰ একমাত্ৰ বন্ধু। সবলাৰ অসহনীয় ছুংখত হেমাঙ্গী তাইক সান্ত্বনা দিওঁতা। সবলায় কান্দিব লাগিছে, তেওঁক সান্ত্বনা কৰিবলৈ হেমাঙ্গী তেওঁৰ ওচৰত থিয় হৈ আছে।

হেমাঙ্গী। সবলা, তোমাৰ ক্ৰন্দন আৰু কি নবয় নে?

সবলা। এই জীৱন থাকে মানেতো নহব।

হে। এয়ে তোমাৰ বড় অনিয়াই; ছুংখৰ কি শেষ নাই, কান্দনিৰ

যে শেষ নহব?

সবলা। ছুংখৰ যদি শেষেই হব, তেন্তে আৰু কিয় কান্দিম?

হে। তোমাৰ ইমান ছুংখ কিহৰ, তুমি যে কান্দি কান্দি দিন

নিওৱা?

সবলা। হেম, তুমি মোৰ ছুংখ কেনেকৈ বুঝিবা, আৰু কি প্ৰকাৰে বা

মোৰ ছুংখৰ ভাগী হবা? বিয়া হবৰে পৰা স্বামীক এৰা হোৱা

নাই। স্বামীক এৰি থকা কেনে যন্ত্ৰনা, তাক তুমি কেনেকৈ

জানিবা? সেই কাৰণে তুমি মোৰ ছুংখৰ এক ভাগো বুঝিব

নোৱাৰা।

হে। দেখা, ময় বুঝিব পাৰোঁ ; কিন্তু কি কৰিম কোৱা ? আৰু উপায় নাই, এনেকুৱাওতো নহয়। দেখা, কামিনীকান্ত বাবু জীয়াই আছে, এনেকুৱা নহয় যে, তেওঁ নাই, তেন্তে তেওঁ যেতিয়া আছে মিলন হবই হব ; সেই বিষয় কিয় ভাবনা কৰা ? সেই আশা কৰি সকলো দুঃখ সহন কৰা। দেখা, কিমান বেলি পঢ়িছা, কিমান লোক দূৰ দেশী হয়, কিন্তু বাব, চৈধ্য বছৰৰ পাছে দেখা দিয়ে। তুমি পুনৰাই তোমাৰ স্বামীক পাবা ; সেই বিষয়ে একো সংশয় নকৰিবা।

স। ভাই, তুমি মোক আশাৰ ওপৰত অতিশয় আশ্ৰয় কৰি থাকিবলৈ কৈছা, কিন্তু এই পোড়া কঁপালত সেই আশা জানো কেতিয়াবা ফলিব ? এই চকুয়েৰে জানো তেওঁক দেখিবলৈ পাম ?

হে। বাক সবলা, স্বৰূপকৈ কোৱাছোন ভায়, যদি কামিনীকান্ত বাবুএ তোমাক লৈ যাব খোজে, তেনেহলে তুমি তেওঁৰ লগলৈ যাবলৈ সন্মত আছানে ?

স। স্বামীৰ ওচৰলৈ যাম, সেই বিষয়ে কি আৰু আনপ্ৰকাৰ হব পাৰে নে ? তেওঁৰেই মোৰ প্ৰভু ; তেওঁৰ ওচৰলৈ যাম ; সেই বিষয়ে লাজ বা কি ? ভয়েই বা কি, আৰু অপমানেই বা কি ? তেওঁ দেখা এনেকুৱা কোনো অস্থায় কৰ্ম কৰা নাই যে, তেওঁৰ লগত বাস কৰিলে লোকে মোক দোষ দিব। এক ধৰ্ম এৰি আৰু এক ধৰ্মলৈ যোৱাত বাজেতো আন নহয়, তেওঁৰ ভুল হব পাৰে, ভ্ৰম হবও পাৰে, সেই কাৰণে তেওঁ যে কোনো মন্দ কৰ্ম কৰিছে ; তেনেকৈ দেখোঁ কব নোৱাৰোঁ, তেন্তে তেওঁৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ময় সংশয় বা কিয় কৰিম, আৰু অকচিএই বা কিয় হম ?

হে। তেন্তে তুমি যাবলৈ সম্পূৰ্ণ সন্মত আছা।

স। সেইয়ে ভাই আছে, কিন্তু হেম, মনত এটা বড় সংশয় হৈছে, দেখা,

২ বছৰ হল তেওঁ গৈছে, তেতিয়াৰে পৰা তেওঁক দেখা নাই, তেওঁৰ কোনো বাত্ৰাও পোৱা নাই ; তেওঁ কি সেই প্ৰকাৰে আছে, তেওঁৰ মনৰ ভাব কি পূৰ্বৰ দৰে আছে ? তেওঁ কি এতিয়া মোক সেই প্ৰকাৰে ভাল পাব ? ময় যদি যাওঁ, তেনেহলে তেওঁ কি মোক নিবনে ? মোৰ ভাই, এই বিষয়ে মোৰ সংশয় হৈছে ।

হে । দেখা, সেইবিলাকৰ বিষয়ে সংশয় নকৰিবা, কামিনীকান্ত বাবু তেনেকুৱা নহয়, তেওঁৰ চৰিত্ৰ ময় ভাল ৰূপে জানোঁ ; তোমাৰ সংশয়ৰ কোনো কাৰণ নাই ।

স । কিজানি ভাই, মনে হুবুৰে, মোৰ দোষ কি ? মনত ক্ৰমাগত সংশয় হৈছে, সংশয়ৰ ওপৰ সংশয় জন্মিছে ।

হে । সেইবিলাক বিষয়ে ইমান ভাবা যে, সেয়েই মনত ইমান সংশয় সাক্ষাৎ কৰাই । তেন্তে ভাই, এতিয়া তুমি বহা, ময় যাওঁ ।

স । তুমি ইমান বেলি আছিল, তাতেই মন্তো ভাল আছিল, তুমিও এতিয়া মোক এৰি যাবা, তেন্তে ময় কাৰ মুখ চাই থাকিম ।

হে । কি কম ভাই, তোমাক এৰি থাকিম, মোৰ কি এনে বাঞ্চা । সকলো কাম পৰি আছে, আয়ে অকলে ছুঃখ পাইছে ; তেওঁক সহায় দিওঁগৈ, ময় নকৰিলে আৰু কোনেনো কৰিব ? ইয়াক ভাই, তুমি মনত একো নেবাখিবা, মই যিমান বেলি পাৰিম, সিমান বেলি আহিম ; এতিয়া আক যাওঁ ।

এই বুলি হেমাঙ্গীএ আদৰেৰে সৰলাৰ কোমল ঠুতৰিত ধৰি, বদন পদক তুলি পুনৰায় যাওঁ বুলি বিদায় লৈ ঘৰলৈ গল ।

পঞ্চম অধ্যায় ।

সৰলাৰ লগত ওপৰে কোৱা কথোপকথন হোৱাৰ ছাঁদিনৰ পাছে হেমাঙ্গীএ কি কৰিছিল, পাঠক, এবাৰ তাক শুনা । হেমাঙ্গীৰ সয়ন গৃহত একবাৰ প্ৰবেশ কৰা । নিশা প্ৰায় আঠ বাজিছে ; খুদ্ৰ গাৱঁত

সকলো এই নিমাত। খোঁটালিটি কেনে পৰিস্কাৰ! সেইয়া দেখা, এফালে এখন খাট আছে। সেয়ে নিৰ্মল চাদৰেৰে ঢকা; আনফালে এখন ঘূৰণিয়া মেজ আছে। তাৰ ওপৰত এটা শ্ৰদ্ধীপ জ্বলিছে, আৰু কেইখনমান পুখী তুলি থোৱা আছে, চাৰিও ফালে চকি আছে। এখনি চকিত হেমাঙ্গি বহি আছে, আন এখন চকিব ওপৰত দুইটা ভৰি তুলি থৈছে। কাৰপেটৰ টুপী বৰ লাগিছে; এটা ফোঁড় তুলিছে। দুৱাৰৰ ফালে চাইছে, আৰু এটা ফোঁড় তুলিছে, হাতৰ পৰা বেজি পৰি গল, হেমাঙ্গীএ জানিব নোৱাৰিলে, বাওঁ গালত হাত থৈ এক দৃষ্টিৰে খিলিকিব ফালে ছাই আছে। হেমাঙ্গীএ অৱশ্যে ভাবিব ধৰিছে; কি ভাবিছে? পাঠক জানিবৰ অভিলাষ হৈছে নে? হেমাঙ্গীৰ কাৰণে তুমি আৰু অধিক বেলী ভাবিব নেলাগিব। হেমাঙ্গীএ ভাবিছে, সবলাৰ নিমিত্তে কি কৰিম? সবলায় কি এই যতনা চিৰকাল ভোগ কৰিব লাগিব? সবলাৰ দুঃখ-দেখে সাধাৰণ নহয়! এওঁৰ আহিবৰ কিছুমান পলম হৈছে; মোৰ মনত কিমান প্ৰকাৰ চিন্তা উৎপন্ন হল, সেই সবলায় দুই বছৰ স্বামীৰ মুখ দেখা নাই, দেখিব, এনে আশাও মনত নাই, অৱশ্যে সবলায় অসহনীয় দুঃখ ভোগ কৰিছে, সংশয় নাই। শতী সবলায় কিপ্ৰকাৰে এনে দাক্ষণ ক্ৰেশ সহন কৰিব? ইয়াৰ কি একো উপায় নাই নে? সিবিলাকক কি মিল কৰিবলৈ নোৱাৰিম নে? অৱশ্যেই পাৰিম। কামিনীকান্ত বাবুৰে সৈতে এওঁৰ বিশেষ মিত্ৰ ভাও আছে, এওঁৰেই সবলাৰ দুঃখৰ সমাচাৰ তেওঁক জনোৱাম। তেওঁৰ মন অতি মৃদু; ময় জানোঁ, তেওঁ সবলাৰ দুঃখৰ কথা শুনিলেই অৱশ্যে কোনো উপায় কৰিবই কৰিব। হেমাঙ্গীএ এই প্ৰকাৰ চিন্তা কৰিছিল, হঠাৎ ভৰিৰ শব্দ শুনিবলৈ পালে, ভৰিৰ শব্দকো পৰিচয়ৰ বোধ হল। নবেম্বয় গৃহলৈ আহি টুপী মেজৰ ওপৰত থলে, আৰু হেমাঙ্গীৰ কান্ধতে হাত দি শুধিলে। “হেম, তুমি এনেকৈ কি ভাবিছিলি?”

হে। ময় যে ভাবিছিলোঁ, তাক তুমি কেনেকৈ জানিব পাৰিলা ?

ন। মই বাহিৰত থিয় হৈ ছাই আছিলোঁ, হেমাঙ্গীএ কি কৰিছে।

হে। কতা, ময়ছোন তোমাক দেখা নেপালোঁ ?

ন। ময় একাৰত আছিলোঁ, তুমি পহৰৰ ওচৰত আছিলি, এই কাৰণ তুমি মোক দেখা পোৱা নাই, কিন্তু ময় তোমাৰ সকলো দেখা পাইছিলোঁ। মই ভাবিছিলোঁ, তুমি জানো খিৰকিএদি তৰা লেখিছিলি।

হে। আক খেজেলিয়াব নেলাগে।

ন। কি ভাবিছিলি কোৱা ?

হে। ময় সবলাৰ ছুংখৰ কথা ভাবিছিলোঁ।

ন। তাকেতো তুমি সেই বিষয়ে কিমান বেলি কৈছা, কিন্তু তোমাৰ সবলাৰ কাৰণে মই কি কৰিম, একোকেই খিৰ কৰিব পৰা নাই।

হে। আজি ময় এটা খিৰ কৰিছোঁ, তুমিয়ে তাক কৰিব লাগিব।

ন। কি খিৰ কৰিছা, শুনু ?

হে। তুমি এবাৰ কামিনীকান্ত বাবুৰ তালৈ গৈ সবলাৰ ছুংখৰ কথা কব লাগে, আক তেওঁৰে সৈতে পৰামৰ্শ কৰি তেওঁ কি কৰিব তাক খিৰ কৰিব লাগে।

ন। যিহকে কোৱা, তাক কৰিবলৈ ময় যুগুত আছোঁ। তুমিতো জানা যে, ময় কামিনীকান্তক ভাইৰ নিছিনাকৈ ভাল পাওঁ। আক সেই কাৰণে সবলাকো ভাল পাওঁ। সিবিলাকে যিহতে সুখী হব, সেই বিষয়ে যদি ময় ছুংখ ভোগো কৰিব লাগে, তাতো ময় যুগুত।

হে। তেন্তে কেতিয়া যাবা কোৱা ?

ন। দেখোঁ, কাইলৈ দুই বজাৰ সময়ত ছুটা পাম ; বাক, কাইলৈ কলেজৰ পাছে যাম।

ষষ্ঠ অধ্যায় ।

পাঠক, তুমি কি সবলাৰ ছুংখত ছুংখী আৰু কামিনীকান্তৰ কাৰণে চিন্তিছা নে? তেনে হলে আজি এবাৰ শিমলালৈ বলা। কামিনীকান্তৰ লগত অনেক দিন সাক্ষাৎ হোৱা নাই, নবেদ্রও সাক্ষাৎ কৰিবলৈ আহিব, অঙ্গীকাৰ কৰিছে। পাঠক, তুমি বলা, সেইয়া দেখা, কামিনীকান্ত বহি আছে, হাতত এখন পুথী লৈ, কিন্তু সি কি পঢ়িছে? নহয়, পুথী লুটিয়াই ধৰিছে, আৰু কতা পুথীৰ ফালে দেখোন ছোৱাই নাই। আকৌ একবাৰ বাহিবলৈ দেখা, কোন আহিব লাগিছে চিনিব পাৰিছানে? সেইয়া দেখা, পুথী হাতত লৈ নবেদ্র আহিছে; নবেদ্রয় অঙ্গীকাৰ পাহৰা নাই। তেন্তে পাঠক, তুমি আঁতৰত থিয় হৈ লৰা কালৰে পৰা যিবিলাক মিতিব, সিবিলাকৰ কথা বাত্ৰা শুনা; কি জানি তুমি সাক্ষাৎ থাকিলে নবেদ্রয় আপোন মনৰ ভাব সম্পূৰ্ণ ৰূপে প্ৰকাশ নকৰিব।

নবেদ্রয় গৃহত প্ৰবেশ কৰিলে। কামিনীকান্তই আনন্দেৰে পুলকিত হৈ চকিব পৰা লাফ মাৰি উঠি নবেদ্রক আলিঙ্গন কৰিলে। ছুইবো মনৰ ভাব কোনে বুঝিব পাৰে। পাঠক, তোমাৰ প্ৰিয় বন্ধুক যদি অনেক দিনৰ পাছে কোনো সময়ত দেখা পোৱা, তেনে হলে তেতিয়া তোমাৰ মনত কিমান অসীমা আনন্দৰ অনুভৱ কৰিছিলো, তাক সোঁৱৰণ কৰি চোৱা। যিকি নহওক, পুনৰ মিলন হোৱা বন্ধু দুজনৰ আনন্দ তাতকৈয়ো অধিক। ছুইবো সন্মোদনৰ সমাপ্ত হ'লত কামিনীকান্তই সুধিলে, “কি হে, ঘৰত সকলো ভালৈ আছে নে? আই ভালৈ আছে? বাবা ভালৈ আছে নে?”

ন। হয়, সকলো ভালৈ আছে, শুনিছোঁ।

কা। সবলা?

ন। ভাল।

কা। কমলা, অধিক আৰু সিবিলাকৰ সকলো ভাল নে?

ন। সকলো ভাল।

কিছু বেলি ছয়ো নিমাত। তাৰ পাছে কামিনীকান্তয় পুনৰায় স্মৃধিলে, “তোমাৰ ইমান দিনৰ মুৰত যে মোলৈ মনত পৰিছে কি ভাগ্য যে, আজি তুমি মোক দেখিবলৈ আহিছা।”

ন। মোক খেমা কৰা, মোক আৰু লাজ নিদিবা; মোৰ যে দোষ হৈছে, তাক ময় আপুনিএ স্বীকাৰ কৰিছোঁ; সেই বিষয়ে কিছু মনত নেৰাখিবা।

কা। তেস্তে লেখা পড়া কি প্ৰকাৰ হৈছে? এই বেলি পৰীক্ষা নিদিয়া নে?

ন। হাঁ চাওঁ কি হয়, পঢ়িছোঁ দেখো।

কা। দেখা, নৰেন্দ্ৰ এটা কথা কওঁ ভাই, তুমি খঙ নকৰিবা, তোমাক ভাল পাওঁ দেখিহে কৈছোঁ।

ন। তুমি কি বলিয়া হৈছা? তোমাক ময় খঙ কৰিম, কি কব খোজা কোৱা।

কা। দেখা, এই পঢ়াশালিৰ পৰীক্ষাৰ কাৰণে আমি কিমান ভাবোঁ, কত চিন্তা কৰোঁ। কেনেকৈ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হম, তাকো ভাবিছোঁ; সেই বিষয়ে কিমান চেষ্টা কৰিছোঁ, কিমান পৰিশ্ৰম কৰিছোঁ, কিমান বেলি বাতি জগিছোঁ। কেনেকৈ সকলো প্ৰশ্নবিলাকৰ উত্তৰ দিম, তাকেই একে মনেৰে চেষ্টা কৰোঁ, কিন্তু আমাৰ সকলৰ সেই শেষ দিনত যে ভয়ানক পৰীক্ষা দিব লাগিব, কতা তাৰ কাৰণে ইয়াৰ হেজাৰ অংশৰ এক অংশও দেখো চেষ্টা কৰা নাই।

ন। সেই বিষয়ে ভাবিবৰ ভাই, অনেক সময় আছে; তাক ইয়াৰ পাছে চিন্তা যাব।

কা। নৰেন্দ্ৰ ময় বড় বিচুৰ্তি হলোঁ, তুমি ইমান পঢ়ি, ইমান জানিও, এনে কথা কলা; ভাই, “ইয়াৰ পাছে” সেই বিষয়ে ভাবিম বুলিলোঁ। বাক, এটা কথা সোধোঁ, সেই যি “ইয়াৰ পাছে,” সেইয়ে কেতিয়া?

ন। কৰ্ম কাজ কৰিলে বুড়া হলে।

কা। তুমি বলিয়া, “বুড়া হলে” ভাবিবা? কিন্তু তুমি যে বুড়া হবা, তাক কেনেকৈ জানিলা? কিমান দিন জীবা, তাক কি তুমি জানা নে যে, শেষত এই সকলো বিষয়ে ভাবিম বুলিছা? ভাবি ছোৱা এই তোমাৰ লগত কথা কৈছো, কোনে কব পাৰে, ইয়াৰ এক খন্তেকৰ পাছে মোৰেই বা তোমাৰেই কি ঘটাব পাৰে? কালিলৈ সূৰ্য্য উদয়, দেখিম, এনে কথা কোনে নিশ্চয় কৰি কব পাৰে?

নবেদ্ৰয় একেবাবে নিমাত আৰু নিৰুত্তৰ। কি উত্তৰ দিম? নবেদ্ৰয় ভাবিছিল হয়, কেতিয়া মৰিম তাক দেখো নেজানোঁ; তেন্তে কেনেকৈ থিৰ কৰিম যে, অমুক সময়ত এই সকলো বিষয় চিন্তা কৰিম? বৃদ্ধ হম, পকাচুলি হব, কোনে কলে? কোনে জানে? এতিয়াই ছোঁন মৰিব পাৰোঁ? তেনেহলে পৰম আত্মাৰ চিন্তা কৰিবৰ সময় নেপালোঁ? নবেদ্ৰয় এই ৰূপে ভাবিছিল, এনে সময়তে কামিনীকান্তয় স্তম্বিলে, “কি হে, তুমি ছোন নিৰুত্তৰ হৈ থাকিলা।”

ন। নহয় ভাবিছোঁ, তোমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিব নোৱাৰিলোঁ। স্বৰূপকৈ কেনেকৈ কব পাৰোঁ যে, ইমান দিন জীম, হয়তো, এই খন্তেকতেই আমাৰ মৃত্যু হব পাৰে।

কা। তেন্তে এতিয়া বুঝিব পাৰিছা যে, এই সকলো বিষয় চিন্তা কৰা আমাৰ সকলোৰে শীঘ্ৰে উচিত, আৰু এতিয়াই দিন পলম নকৰি এই খন্তেকতেই পৰমার্থিক বিষয় চিন্তা কৰা অতিশয় প্ৰয়োজন। দেখা, ধৰ্ম পুথিয়ে কয়, “এতিয়াই অনুগ্ৰহৰ সময়,” দেখা এতিয়াই পৰিত্ৰাণৰ দিন।

ন। দেখা ভাই, এই সকলো বিষয় পূৰ্বে ময় কেতিয়াবা কেতিয়াবা চিন্তা কৰিছিলোঁ, কিন্তু ইমান গোলমালৰ বোধ হ'ল, আৰু ইমান সংশয় সাক্ষাৎ হল যে, এইবিলাক বিষয় চিন্তা কৰা ময় পৰিত্যাগ কৰিছোঁ। বাইবেল মাঝে ২ পঢ়িছোঁ, কিন্তু ঠায়ে ২ ইমান অসাম্য বোধ হয় যে, বিশ্বাস কৰিবলৈ বিচূৰ্তি হোৱা যায়, কেৱল

বিচুৰ্তি হওঁ, এনে নহয়, অনেক স্থলত নিশ্চয়েই অবিশ্বাসৰ অনুমানো হয়।

কা। দেখা নব্বন্দ, অনেকেই এই প্ৰকাৰে আপোনা সকলৰ অমৰ আত্মাক বিনাশ কৰিছে। অধিক জানিবলৈ গৈ, অসত্য অসত্য সংশয় সাক্ষাৎ কৰি অৱশেষত নাস্তিক হৈ পৰিছে। এই বিষয়ে ময় যি বুঝিছোঁ, তোমাকো তাকেই কৈছোঁ; শুনা। দেখা, বাইবেলত অনেক বিষয়ে লেখা আছে যিহক আমি বুঝিব নোৱাৰিম; সেয়ে যে অতিশয় অদ্ভুত, মনত এনে ভাব নকৰিবা। আমাৰ সকলৰ এই সামান্য বুদ্ধিত আমি যে সেই অসীম ঈশ্বৰৰ বিষয়ে বুঝিব পাৰিম, এয়ে কি সম্ভব নে।

ন। এই স্থলত ময় এটা কথা কব লগা হ'ল; তোমোলাকে কোৱা, ঈশ্বৰে মানুহক বাইবেল দিছে কিয়? যেন মানুহে তেওঁৰ বিষয়ে জানিব পাৰে। তেওঁৰে তেওঁৰ এই পুথিতে আপোনাক প্ৰকাশ কৰিছে, সেই নিমিত্তেই তেওঁৰে তেওঁৰ ধৰ্ম পুথি আমাক সকলোকে দিছে। তেন্তে যদি তেওঁৰে আপোনাক প্ৰকাশেই কৰিলে তেনেহলে তেওঁৰ বিষয়ে আমি সম্পূৰ্ণ ৰূপে বুঝিব নোৱাৰোঁ কিয়? বাইবেলৰ অনেক বিষয় প্ৰকাশ ৰূপে বুঝিব নোৱাৰি বুলি এই অনেক অসম্ভৱ বোধ হয়।

কা। দেখা মানুহৰ যিমানলৈ জানিবৰ প্ৰয়োজন, সিমানলৈ বাইবেলত প্ৰকাশ কৰি লেখা আছে। কেৱল কেইটামান বিষয়, যি মানুহৰ বুদ্ধিৰ অগম্য তাকেই আমি বুঝিব নোৱাৰোঁ।

ন। তেনেহলে আমাৰ সকলৰ কি জনা প্ৰয়োজন, আৰু কি অপ্ৰয়োজন, তাক কেনেকৈ জানিম?

কা। তোমাক কেৱল কেইটামান বিষয় কওঁ, ভালকৈ বিবেচনা কৰি কোৱাছোঁন, সেই সকলো বিষয়ে তোমাৰ কি সংশয় হয়। দেখা, তুমি আপুনি হোৱা নাই, তোমাক প্ৰজনে এজন কৰিছে, অৰ্থাৎ এনে এজন আছে, যি জনা তোমাৰ সৃষ্টি কৰ্তা, তোমাৰ পিতৃ আৰু তোমাৰ

বিচাৰকৰ্তা। সেই তোমাৰ শ্ৰদ্ধন কৰ্তাই কেইটামান আজ্ঞা দিছে। তুমি সেই সকলো আজ্ঞা পালন কৰা নাই, অৰ্থাৎ সেই ঈশ্বৰৰ বিপৰীতে তুমি পাপ কৰিছা। আৰু যেতিয়া তেওঁৰ আজ্ঞা উলংঘন কৰিছা, তেতিয়া পাপ কৰিছা; তাতে তেওঁৰ ক্ৰোধৰ পাত্ৰ হৈছা; আৰু দণ্ডৰ যোগ্য হৈছা। তেওঁৰ বিপৰীতে আচৰা হৈ অধৰ্ম কৰ্ম কৰিছা বুলি এই তেওঁ তোমাক অৱশ্যে শাস্তি দিব। তেওঁ শ্ৰীমন্ত ঈশ্বৰ তেওঁৰ হাতৰ পৰা এবাৰ নোৱাৰিবা; আৰু তেওঁ যে কেৱলে তোমাৰ শ্ৰীমন্ত বিচাৰ কৰোঁতা ঈশ্বৰ, তেনে নহয়; তেওঁ আৰু তোমাৰ দয়ালু পিতৃও। তোমাৰ বিনাশ জানো তেওঁ কোনো সময়ত দেখিব পাৰে? তেওঁ কয়, “হে পাপী তুমি উলটা, কিয় তুমি মৰিবা? সেই দয়ালু পিতৃ এ তোমাৰ এই প্ৰকাৰ বিপদৰ অৱস্থা দেখি, যিহতে তুমি সেই অনন্ত বিনাশৰ পৰা উদ্ধাৰ পোৱা, এনে উপায় কৰি দিলে। আমাৰ সকলৰ কেৱল ইয়াকে মাথোন সোঁৱৰণ কৰা উচিত যে আমি পাপী, ঈশ্বৰৰ ক্ৰোধৰ পাত্ৰ; ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ হৈছিলোঁ, কিন্তু পাপ কৰি তেওঁৰ শত্ৰু হৈছোঁ; বিনাশৰ পথত শীঘ্ৰে যাওঁতা হৈছোঁ, ইয়াকে দেখি ঈশ্বৰে আমাৰ সকলৰ মুক্তিৰ পথ দেখুয়াই দিলে। তেওঁৰ অদ্বিতীয় পুত্ৰ যীশু খ্ৰীষ্টই আপোন প্ৰাণ আমাৰ সকলৰ পাপৰ নিমিত্তে বলি ৰূপে উচৰণ কৰিলে, তেওঁৰ বহুমূল্য তেজেৰে আমাৰ সকলৰ পাপ সমূহ ধুই, আমাক সকলোকে কিনিিলে। এতিয়া যদি আমি কেৱল সেই যীশু খ্ৰীষ্টত বিশ্বাস কৰোঁ, আৰু তেওঁকে আমাৰ বিলাকৰ এক মাথোন পৰিত্ৰাণ কৰ্তা বুলি ধৰোঁ, তেনে হলে আমি পুনৰায় ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ বুলি গণ্য হম, আৰু পাপৰ খেমা পোৱা হৈ তেওঁৰ মনোনীত দাস হম। পৃথিবীত যি কেইদিন জীম, তেওঁৰ অভিপ্ৰায়ৰ মতে কাম কৰিলে মৰণৰ পাছে তেওঁৰে সৈতে অনন্তকাল চিৰস্থখে স্বৰ্গধামত বাস কৰিবলৈ পাম। কেনে নৰেন্দ্ৰ, এই সকলো দেখো সহজে বুঝিব পাৰা, এই বিষয়ে দেখো আৰু কিছু সংশয় নাই।

ন। এই বিষয়ে দেখা আৰু কিছু অসম্ভৱ বা অবিশ্বাস্য নেদেখা, সংশয়ৰ কাৰণে কিছু নাই।

ক। তেন্তে যি বিষয়ে তোমাৰ অমৰণ আত্মাৰ চিৰস্থখ বা চিৰছুঃখ নিৰ্ভৰ কৰিছা, সেই বিষয়ে যেতিয়া তোমাৰ কোনো সংশয় নাই, তেন্তে অশ্ৰু বিষয়ৰ কাৰণে এনে বহু মূল্য ধন অৱহেলা কৰিবানে? তোমাক ময় মিনতি কৰিছোঁ, প্ৰেম কৰি কৈছোঁ, এই বিষয়ে চিন্তা কৰা, অনেক পাঠ কৰিছা, এতিয়া ভাই, চিন্তা কৰা, ভাবা, আপোনাৰ পৰিত্ৰাণৰ বিষয়ে স্থিৰ কৰা। দেখা, তোমাক ময় মনে চিত্তে ভাল পাওঁ, সেই নিমিত্তে তোমাক এই প্ৰকাৰে কৈছোঁ। মোৰ আগত অঙ্গীকাৰ কৰা যে, তুমি এই বিষয়ে চিন্তা কৰিবা, আৰু আগত শনিবাৰে আহি যি স্থিৰ কৰিছা, তাক কৰা। অঙ্গীকাৰ নকৰিলে তোমাক এৰি নিদিম।

নবেন্দ্রয় অঙ্গীকাৰ কৰিলে, কামিনীকান্তৰ চেষ্টা কিঞ্চিৎমান সাফল হ'ল। নবেন্দ্রয় যি কাৰণে কামিনীকান্তৰ ওচৰলৈ আহিছিল তেওঁ তাক পাহৰিলে নে? নহয়, কিয় পাহৰিব?

ন। দেখা, কামিনীকান্ত, তোমাৰ ওচৰলৈ ময় এটা বিশেষ প্ৰয়োজনে আহিছোঁ।

ক। কি, কোৱা?

ন। দেখা, হেমে তোমাৰ তিৰতাক ভনীৰ সদৃশ ভাল পাই, তুমি ঘৰ পৰিত্যাগ কৰি আহিববে পৰা, সিবিলাক ছয়ো অনেক সময় একে লগে থাকে। তোমাৰ তিৰতাক হেমে অনেক সাস্তনা কৰে। দেখা, তুমি তেওঁলৈ পত্ৰ আদি লেখা নাই, তেওঁৰ কোনো বিচাৰো লোৱা নাই, সেই নিমিত্তে তেওঁ অতি ছুঃখিত। হেমে সৈতে তেওঁৰ এই বিষয়ে কথা হৈছিল, তেওঁ তোমাৰ ওচৰলৈ আহিব খোজে। সেই কাৰণে এই বিষয়ে তুমি কি বিবেচনা কৰা, তাকেই জানিবলৈ হেমে মোক তোমাৰ ওচৰলৈ পঠাইছে।

ক। স্বৰূপতে ময় সবললৈ পত্ৰ আদি লিখা নাই, তাৰ এটা মাথোন

কাৰণ। ভাই, কেতিয়াও মনত নেভাবিবা যে ময় তেওঁক পাহৰিগৈ। আৰু তোমাৰ বা তোমাৰ ভাৰ্য্যাৰ সমীপত ময় চিৰ বাধিত থাকিলোঁ। যে, তোমালোকে মোৰ সবলাৰ প্ৰতি ইমান অনুগ্ৰহ কৰিছা। তেন্তে ভাই, তুমিতো আগত শনিবাবে আহিবা, তোমাৰ হাতত এখনি পত্ৰ পঠাম, সবলাক দিবা, আৰু ইতিমধ্যে যদি সবলাৰে সৈতে তোমাৰ ভাৰ্য্যাৰ সাক্ষাৎ হয়, তেন্তে তেওঁক কবলৈ কবা যে, ময় সবলাক এক দিনৰ নিমিত্তেও পাহৰা নাই।

সপ্তম অধ্যায়।

এক সপ্তাহ হৈ গল, পাছৰ শনিবাবে সন্ধ্যাৰ সময়ত সপ্তাহৰ পাছে প্ৰতিবাসীবিলাকৰ মাঝৰ অনেকেই ঘৰলৈ আহিছে। গাঁৱৰ মাইকিবিলাকে সবলাহঁতৰ ঘৰত বহি কথোপকথন কৰিছিল। “ভাই, কত্ৰা এতিয়াই আহিব, জোঁৱাই এতিয়া আহিব, জলপান খাবলৈ যুগুত কৰোঁগৈ,” ইত্যাদি কৈ সিবিলাকে এটা এটা কৈ উঠি গল। ইয়াকে শুনি সবলাৰ হৃদয়ত যেন কিবা এটা বাজি উঠিল; ছুই বছৰৰ আগৰ কথা এনেই হঠাৎ মনত পৰিল। ছুই বছৰৰ পূৰ্বে শনিবাবে সন্ধ্যাৰ সময়ত সবলায়ো বাটৰ ফালে একে দৃষ্টিৰে চাই আছিল, জলপান কৰিবৰ নিমিত্তে যুগুত কৰিছিল। আজি সবলাই তেনে কবা নাই কিয়? এই এই কথা হঠাৎ সবলাৰ মনত পৰিল। ছুই বিন্দু অশ্ৰুপাত মুকুতা ফলৰ সদৃশে চক্ষুৰ পৰা পৰিল। সবলায় মাটীত বহি পৰিল, গালত হাত দি সবলা অধোমুখে বহি থাকিল। কি ভাবিছে, তাক পাঠকক কোৱা বাহুল্য মাত্ৰ, অনুমানেৰেই বুঝিব পাৰিছা। কামিনীকান্তই পতিব্ৰতা সবলাৰ এক মাত্ৰ চিন্তা, এই অৱস্থাত বিছুবেলি নিওয়া হল, তাৰ পাছতেই এজন লোকে নাচি বাগি হাঁহি ২ তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিল, সবলায় জানিবও

নোৱাৰিলে। পাঠক চিনিব পাৰিছানে কোন? সেইয়া দেখা, হেমাঙ্গী।
 তেওঁৰ আনন্দ কিয়? আনন্দতে মুখত কথা ওলোৱা নাই।
 সবলায় কান্দিছে তাক দেখি কথা কব নোৱাৰিলে, স্তম্ভৰ সদৃসে
 থিব হৈ থাকিল। ইমান দিনৰ মুৰত মনৰ কামনা শিকি কৰিছে,
 সেই নিমিত্তেই হেমাঙ্গীৰ আনন্দ। হেমাঙ্গীৰ হাত দুটা পিছ ফালে
 আছে। হাত লুকাইছে কিয়? পাঠক, অলপমান উলটি দেখা,
 হেমাঙ্গীৰ হাতত কি আছে? এখন চিঠি নে? কাৰ চিঠি?
 কামিনীকান্তৰ। কালৈ লেখিছে? আৰু কালৈ লেখিব, সবলালৈ;
 সেই কাৰণে হেমাঙ্গীৰ ইমান আনন্দ? তেওঁৰ সহোদৰৰ সদৃস প্ৰিয়
 সখীৰ ওচৰত কামিনীকান্তৰ পত্ৰ বাহিনী হৈ আহিছে, সেই কাৰণেই
 তেওঁৰ ইমান আনন্দ। আনন্দ উথালখাই উঠিল, আৰু নিমাত হৈ
 থাকিব নোৱাৰিলে। সবলাক সম্বোধন কৰি কলে, “সবলে” বোলা
 মাত্ৰকেই সবলায় উচাব খাই উঠিল, আৰু কলে “কি হেম? আহাঁ
 ভাই, এনে সময়ত দেখোঁ।”

হে। আজি ভাই, তোমাৰ বড় সুভাগ্য।

স। মোৰ আৰুও সুভাগ্য তেনে দিন কত হব?

হে। নহয় ভাই, স্বৰূপকৈ কৈছোঁ।

স। কিয়, কি হৈছে?

হে। নহয় ভাই, কৈছোঁ।

স। কি হৈছে, কোৱাছোন শুনু?

হে। (চিঠি দেখুৱাই) এইটো কি কোৱাছোন?

স। কাৰ পত্ৰ, ভাই ছাওঁ?

হে। তোমাৰ কামিনীকান্ত বাবুৰ।

স। ছাওঁ, ছাওঁ।

হে। নহয় নিদিওঁ।

স। তেন্তে তোমাৰ মিছা কথা; তেওঁ আকৌ চিঠি লেখিব নে?

হে। এতিয়া দেখিবলৈ পাৰা।

স। কতা, ছাওঁ ?

হেমাঙ্গীএ সবলাৰ হাতত কামিনীকান্তৰ চিঠিখনি দিলে। সবলায় পঢ়িব ধৰিলে, পঢ়ি পুনৰায় হেমাঙ্গীক শুনালে। পাঠক, তুমিও শুনিব খোজা নে? সবলায় হেমাঙ্গীৰ আগত পঢ়িছে, এই অৱকাশতে শুনি লোৱা।

“প্ৰিয়তমা সবলা,

ছুই বছৰ গত হৈছে, তোমাক মই দেখা নাই, তোমাৰ বিষয়ে কোনো সমাচাৰো পোৱা নাই। সেই নিমিত্তে যে কিমান দুঃখত আছিলোঁ, তাক লিখি প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰোঁ। ইমান দিন তোমালৈ চিঠি আদি লেখা নাই, কাৰণ ভাবিছিলোঁ, তুমি হবলা মোৰ ওপৰত খঙ কৰি আছা। যদি চিঠি লিখোঁ, তেনে হলে কি জানো পেলাই দিবা; চিঠি লিখিলে হবও পাৰে, তোমাৰ পিতায় তোমাৰ প্ৰতি কঠিন ব্যৱহাৰ কৰিব। সেই ভয়তে তোমালৈ পত্ৰ আদি লিখা নাই, বা চাবলৈ যাবৰো সাহ কৰা নাই। সবলা, তুমি কেতিয়াও মনত নেভাবিবা যে, ময় তোমাক পাহৰিলোঁ। ঈশ্বৰৰ আগত যেতিয়াই প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ, প্ৰতি বেলিএই ময় তোমাক তেওঁৰ শ্ৰীচৰণৰ তলত সাক্ষাৎ কৰোঁ। তেওঁৰ আগত ময় নিৰ্তো ২ প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ, যেন তেওঁ তোমাৰ জ্ঞানৰ চক্ষু মুকলি কৰে, যেন তুমি তেওঁৰ সত্য ধৰ্ম্ম জানিব পাৰা, যেন মিছা দেবদেবী পৰিত্যাগ কৰি তুমি তেওঁৰ বিশ্বাস কৰিব পাৰা। অনুমান হয়, তেওঁৰে ইমান দিনৰ মুৰ্ত মোৰ প্ৰাৰ্থনা শুনিছে। তেওঁৰেই প্ৰাৰ্থনা শুনোঁতা আৰু তাৰ উত্তৰ দিওঁতা প্ৰভু পৰম ঈশ্বৰ। এই বেলি অনুমান হয়, তেওঁৰেই তোমাক তেওঁৰ সত্যক জানিবলৈ আৰু তেওঁত বিশ্বাস কৰিবৰ শক্তি দিব। দেখা, তেওঁৰ ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে তুমি এতিয়াও একো নেজানা। ময় প্ৰতি সপ্তাহে নৰেন্দ্ৰৰ হাতত তোমালৈ এখনী পত্ৰ পঠিয়াম। তাতে শ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে যিমানলৈ পাৰোঁ সহজে বুঝাই দিম। যিবিলাক বিষয়ে সংশয় হয়, লিখি পঠাবা। মোৰ শক্তি

অনুসাৰে খণ্ডন কৰি দিম। তাত বাৰোও এখনি ধৰম পুথি পাঠিয়াই দিম, তাক নৰেন্দ্ৰৰ ঘৰত থবা, আৰু তালৈ আহি তুমি আৰু হেমাঙ্গী ছুইয়ো পাঠ কৰিবা। দেখা মানুহলৈ ভয় নকৰিবা; যিহতে পিতৃ পৰম ঈশ্বৰ সন্তোষ থাকে, তাকেই কৰা সকলো ভাৱে তোমাৰ উচিত।

নৰেন্দ্ৰ আৰু তোমাৰ প্ৰিয় সখী মোৰ সহোদৰ সদৃশ, হেমাঙ্গীৰ চেষ্টাত তোমালৈ এই পত্ৰ লেখিবলৈ শক্তি পোৱা হৈছে। সেই কাৰণে সিবিলাকে সৈতে চিৰাধিত থাকিলে। তোমাৰ পিতৃ, মাতৃ, কমল আৰু অম্বিকা কেনে থাকে, লেখিবা। চিঠি লিখিবলৈ লাজ পোৱা নহবা।

সদায় মঙ্গল চিন্তক
শ্ৰীকাগিনীকান্ত।”

অষ্টম অধ্যায়।

দ্বিতীয় পত্ৰ।

“প্ৰিয়তমা সৰলা,

মোৰ প্ৰথম পত্ৰত তোমালৈ লিখিছিলে। যে, খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্মৰ মুঠ ভাগ তোমাক বুঝাম। কিন্তু তাক কৰিবৰ আগেয়ে ছুই চাৰি কথা কোৱা উচিত বোধ কৰি তাকে লিখিলে। যি কিছু বুঝিব নোৱাৰিবা, তাক নৰেন্দ্ৰত সুধিলেই তেওঁ আনন্দিত হৈ বুঝাই দিব।

আমাৰ সকলোৰে প্ৰতি জনৰেই ধৰ্ম্ম বিষয়ে বিচাৰ কৰা সকলো ভাৱে উচিত। যেতিয়া জনমিহৌ, তেতিয়া মৰিব লাগিব; মৃত্যুৰ হাতৰ পৰা পলায়ন কৰিবলৈ আমি কোনেও নোৱাৰিম; কিন্তু কেতিয়া যে মৃত্যু হম, তাক আমি নেজানে। মৃত্যুৰ পাছে আমাৰ সকলৰ চিন্তা কৰিবৰ আৰু সময় নহব; এই হেতুকে এই পৃথিবী পৰিত্যাগ কৰাৰ পূৰ্বে পৰকালৰ বিষয়ে আমাৰ সকলোৰে থিৰ কৰা উচিত। দেখা, মানুহৰ যে কেৱল শৰীৰ আছে, এনে নহয়; শৰীৰৰ বাৰোও মানুহৰ

আত্মা আছে। সেই আত্মা নো কি, তাক বুঝা সহজ নহয়, তাক দেখিব বা পৰ্শ কৰিব পৰা নেযায়; সেইয়ে কোনো পদার্থ নহয়। কিন্তু প্ৰত্যেক মানুহৰ ভিতৰত আত্মা আছে, সেই আত্মা অমৰ, অৰ্থাৎ তাৰ মৰণ নাই। আমাৰ সকলৰ যি শৰীৰ, বিনাশ হব, কিন্তু সেই আত্মাৰ বিনাশ নাই; মৰণৰ সময়ত এই শৰীৰ পড়ি থাকিব, বিনষ্ট হব, কিন্তু সেই আত্মা নমৰিব; সি তাৰ সৃষ্টিকৰ্তা অৰ্থাৎ ঈশ্বৰৰ ওচৰলৈ চলি যাব আৰু তাতে চিৰকাল বাস কৰিব। কিন্তু সেই আত্মা যে তাত বাস কৰিব, সি কি ৰূপ অৱস্থাত বাস কৰিব? দেখা কেৱল দুই প্ৰকাৰ অৱস্থা হব পাৰে, সুখৰ নাইবা; দুঃখৰ; হয় চিৰকাল সুখত বা চিৰকাল দুঃখত বাস কৰিব। সবলা, দুঃখত থাকিবলৈ কোনে খোজে? দেখা, এই পৃথিবীত অলপ দিন জীম, তথাপি এই কেইদিন সুখে থাকিবলৈ আমি কিমান চেষ্টা কৰোঁ। কিহেৰে সুখে থাকিম, কলৈ গলে সুখ পাম, দিনে বাতিএ এইয়েই আমাৰ সকলৰ চিন্তা, আৰু চেষ্টা। তেন্তে যদি কিছু দিনৰ নিমিত্তে সুখে থাকিবলৈ আমি ইমান কাৰাবাৰী হওঁ, তেনে হলে চিৰকাল সুখে থাকিবলৈ জানো আমি সকলে আৰু অধিক কাৰাবাৰী হোৱা উচিত নহয় নে? কিন্তু দুঃখৰ বিষয় যে এই সম্বন্ধে আমি নিশ্চয় মন নকৰো, এই বিষয়ে আমি অনেক সময়ত পাহৰিও চিন্তা নকৰোঁ। কিন্তু সবলা, যি লিখিলে বোধ কৰোঁ, তাৰ পৰা তুমি বুঝিব পাৰিবা যে, এই বিষয়ে অবহেলা কৰা আমাৰ সকলৰ কেতিয়াও উচিত নহয়। এই বিষয়ে এতিয়া অৱহেলা কৰিলে আমাৰ সকলোৰে অনন্ত বিপদত পতিত হোৱা হব। সেই নিমিত্তে সবলা, তোমাক নিৰুতি কৰি কৈছে, যেন এই বিষয়ে চিন্তা কৰিবা। কেৱল সংসাৰৰ সুখৰ আমোদ আমোদত উন্মত্ত নহৈ যিহতে তোমাৰ অমৰ আত্মা চিৰকাল সুখে থাকিব পাৰে, যিহতে তোমাৰ অনন্ত দুখ ভোগ কৰিবলৈ নহব, সেই বিষয়ে চিন্তা কৰিবা। কিন্তু শুধিব পাৰা, অনন্ত কাল দুঃখে থাকিম, বা সুখে থাকিম, তাক কি প্ৰকাৰে জানিব পাৰা যায়? দেখা, তোমাক এটা উপমাৰে বুঝাই দিওঁ; তুমি এতিয়া তোমাৰ পিতৃৰ ঘৰত আছা, কিন্তু জানা যে, কিছু দিনৰ

পাছে তুমি একেবাৰে মোৰ ঘৰলৈ আহিব লাগিব ; ময় তোমাক কলোঁ। যে, তুমি যিমান দিন পিতৃৰ ঘৰত থাকিবা, সিমান দিন তুমি এই এই কাম কৰিব লাগিব ; যদি কৰা, তেনে হলে তুমি যেতিয়া মোৰ ঘৰলৈ আহিবা, তেতিয়া ময় তোমাক সুখত বাখিম ; যদি নকৰা, তেনেহলে ময় তোমাক দুঃখত বাখিম। সেই প্ৰকাৰে যি জনে আমি সকলোকে সৃষ্টি কৰিছে, তেওঁ কিছু আজ্ঞা দিছে, কেতেটী কৰ্ম নিশ্চয় কৰি দিছে, আৰু কৈ দিছে, দেখা, তোমালোকে যদি পৃথিবীত এই সকলো কাৰ্য্য কৰা, তেনেহলে মৰণৰ পাছে ময় তোমালোকক চিৰকাল সুখত বাখিম ; কিন্তু যদি নকৰা, তেনেহলে অনন্তকাল দুঃখত বাখিম। এতিয়া অনুমান হয় বুঝিব পাৰিছা ? কিন্তু সুখিব পাৰ যে, অনন্তকাল সুখে বা দুঃখে থাকিম, তাক কি প্ৰকাৰে জানিব পৰা যায় ? দেখা সবলা তোমাৰো আত্মা আছে, তুমিও চিৰকাল জীয়াই থাকিব লাগিব, তেন্তে সুখত থাকিম, কি দুঃখত থাকিম, তাক এতিয়াই নিশ্চয় কৰা। অনন্তকাল সুখত থাকিম, তাৰ চেষ্টা কৰা কি তোমাৰ উচিত নহয় নে ? এই কথা ভাবি ছোৱা, এই জীৱন কেই দিনৰ নিমিত্তে, আৰু এই জীৱনৰ সুখেই বা কেই দিনৰ কাৰণে ? তেন্তে ইয়াৰ নিমিত্তে যদি আমি ইমান ব্যাকুল হওঁ, তেন্তে অনন্ত সুখৰ কাৰণে কি আমাৰ সকলৰ আৰু অধিক ব্যাকুল হোৱা উচিত নহয় নে ? অৱশ্যে যে উচিত, তাক তুমি স্বীকাৰ কৰিবা ; তোমাত পূৰ্বেই কৈছোঁ, তোমাক যি জনাই স্ৰজন কৰিছে, সেই তোমাৰ পিতৃ পৰম ঈশ্বৰৰ সাহায্য যাজ্ঞা কৰা তেওঁৰ আগত প্ৰাৰ্থনা কৰা, যি সত্য, তাকেই জানিবলৈ তেওঁ তোমাক যেন শক্তি দিএ। সবলা, তুমি অনেক পুথি আদি পঢ়িছা, তোমাক অধিক কোৱা অৱশ্যক নাই, এই নিমিত্তে ইয়াকে মাথোন কৈছোঁ যে ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে বিচাৰ কৰা, পৰকালৰ বিষয়েও চিন্তা কৰা, অনন্তকাল যিহতে সুখে থাকিবা, সেই বিষয়ে কাৰ বাৰী হোৱা।

সদায় মঙ্গল চিন্তক

শ্ৰীকামিনীকান্ত।”

(সবলাৰ উত্তৰ)

“প্ৰাণৰ অধিক,

আপোনাৰ দুই খনী পত্ৰ পাইছোঁ। এই দাসীক যে ইমান দিনৰ মুৰত সোঁৱৰণ কৰিছা, ইয়াক জানিয়েই চিৰ বাধিত হলেঁ। মনত ভাবিছিলোঁ, আপুনি মোক একেবাবে পাহৰি গলা, যিকি নহ'উক মনত যে স্তৰিছা, তাকেই বিশেষ ভাগ্য বুলি মানিলোঁ। দেখা, পতি বিনে ছুঃখিনী বঙ্গালনী বঙ্গীবিলাকৰ আক গতি নাই। তেন্তে যে আপোনাৰ ওচৰলৈ যাম, এই বিষয়ে আক সংশয় কি? আপুনি অনুগ্ৰহ কৰি যদি এই অধিনীলৈ দয়া কৰে, তেনে হলেই মোৰ পৰম ভাগ্য। আপোনাৰ দ্বিতীয় পত্ৰ খনি তিনি চাৰিবাৰ পাঠ কৰিলোঁ, আক সেই বিষয়ে অনেক চিন্তাও কৰিছোঁ। এক সত্য ধৰ্ম যে আছে, তাকেই ভক্তি কৰা যে উচিত, তাক বিধাস কৰোঁ। কিন্তু দেখা, সিমান বুদ্ধি নাই, আক তিমানলৈ ভবাও নাই, কোন ধৰম যে, সত্য, তাকো কব নোৱাৰোঁ। “মৰিব যে লাগিব” লিখিছা, তাক জানোঁ; কিন্তু মৰণৰ পাছে আকোঁ আত্মা যে জীয়াই থাকিব, ইয়াক বুঝিব নোৱাৰিলোঁ। মৰি গলেঁ, দেখোঁ সকলো-এই শেষ হল, ইয়াক হলে জানোঁ। কিন্তু আপুনি লিখিছে যে মৃত্যুৰ পাছে অনন্ত কাল হয়, আক সুখেৰে নাইবা দুঃখেৰে বাস কৰিব লাগিব। লেখিছা যে, যদি ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা পালন কৰোঁ, তেনে হলে চিৰকাল সুখত থাকিম। ইয়াকো ভালকৈ বুঝিব নোৱাৰিলোঁ। ঈশ্বৰে কি আজ্ঞা দিছিল, তাক কেনেকৈ জানিম? কাক দিছিল, কেতিয়ানো দিছিল, তাক দেখোঁ কতা কেতিয়াও শুনা নাই। আক ঈশ্বৰেনো কিৰূপে আজ্ঞা দিব? তেওঁ দেখোঁ নিৰাকার, তেওঁৰ শৰীৰ নাই, কোনেও কেতিয়াও তেওঁক দেখা নাই, ঈশ্বৰ আছে, এই মাত্ৰ শুনিছোঁ, কিন্তু তেওঁ কিৰূপ আছে, বা কং থাকে, বা কেনেকৈ নো আজ্ঞা দিএ এইবিলাক বুঝিব নোৱাৰিলোঁ। চিঠিৰ শেষত প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ লেখিছা, প্ৰাৰ্থনা কি, কি প্ৰকাৰে কৰিব লাগে, তাকো নেজানোঁ। নৰেন্দ্ৰ বাবুক এই সকলো বিষয়ে সুধিবলৈ লাজ পাওঁ,

দেখোঁ, হেমাঙ্গীৰে সোধাম। আৰু আপুনি যি ধৰ্ম পুথি দিম বুলি কৈছা, তাক অনুগ্রহ কৰি শীঘ্ৰে পঠিয়াই দিবা। হেমাঙ্গীৰ ঘৰত বহি আমি ছয়ো জনে পঢ়িম। আন কোনো উপযুক্ত ভাল পুথি যদি পোৱা, তেনে হলে অনুগ্রহ কৰি পঠিয়াই দিবা। চাৰুপাঠ, চকুশূল, কাদম্বৰী, সীতাৰ বনবাস আদি কৰি যি সকলো পুথি দিছিল, তাক তিনি চাৰিবাৰ কৰি পঢ়িছোঁ ; নতুন পুথি এনে একো নাই যে পঢ়িম।

আমি সকলো ভালে আছোঁ ; কমলে আপোনাৰ বিষয়ে কিমান বেলি কলে, আপোনাক দেখিবলৈ তাইৰ বড় ইচ্ছা। অধিনীৰ প্ৰণাম জানিবা। ইতি

আপোনাৰ
সৰলা।”

নৱম অধ্যায়।

তৃতীয় পত্ৰ।

“প্ৰিয়ত্তমা সৰলা,

তোমাৰ পত্ৰ পাঠ কৰি যি সন্তোষ পালোঁ, তাতকৈ আৰু নাই, তোমাৰ হাতে লিখা পত্ৰ পোৱা হৈ জীৱনৰ সাৰ্থক যেন বোধ হৈছে। তুমি যে মোলৈ পত্ৰ লিখিবা, আৰু ময় যে সেই পত্ৰ পাঠ কৰিম, এই আশাৰ অতীত বোধ হৈছিল ; ইমান দিনৰ মুৰত মোৰ সেই আশা সাফল হল। তুমি ধৰ্মৰ বিষয়ে বিচাৰ কৰিবৰ আৰু অনন্ত সুখ ভোগ কৰিবলৈ কাৰবাৰী হবৰ বিষয়ে লিখিছিলোঁ, তাক যে তুমি চিন্তা কৰিছা, তোমাৰ পত্ৰ পাঠ কৰি জ্ঞাত হৈ অতিশয় সন্তোষ হলেঁ। তোমাৰ পত্ৰত যি সকলো প্ৰশ্ন কৰিছা, তাৰ উত্তৰ এটা এটাকৈ দিছোঁ।

১। তুমি সুধিছা, কোন ধৰ্ম সত্য, তাক কি ৰূপে জানিম ? যিহতে

এই বিষয়ে জানিব আৰু নিশ্চয় কৰিব পাৰা, সেইএই মোৰ পত্ৰ লিখিবৰ প্ৰয়োজন। ধৰম অনেক, এইবিলাকৰ মধ্যত যিটো সত্য, তাক তোমাক প্ৰমান কৰি দিম, তেনে হলে, বোধ হয়, বিশ্বাস কৰিবলৈ তোমাৰ বাধা নেথাকিব।

২। লিখিছা, মৰণৰ পাছে আত্মা যে জীয়াই থাকিব, তাক বুঝিব পৰা নাই। দেখা সবলা, মানুহৰ আত্মা যে অমৰন তাক প্ৰমান কৰা অৱশ্যে সহজ নহয়। তুমি যিহতে বুঝিব পাৰিবা, সেই প্ৰকাৰ প্ৰমান দেখুৱা কিছু কঠিন। এটা উপমা দিওঁ; এই পৃথিবীত আমি এটা আশ্চৰিত ঘটনা সামান্য ৰূপে দেখিবলৈ পাওঁ; ছুবাচাৰ অধৰ্মী লোকবিলাকে প্ৰায় ইয়াতে কৃত্যৰ্থ আৰু সন্মান পোৱা হয়, কিন্তু ধৰ্ম্মত চলা সদাচাৰিবিলাকে প্ৰায়েই দুঃখেৰে কাল নিয়াই। যদি এই পৃথিবীতে আমাৰ সকলৰ কাৰ্য্যৰ শেষ হলেহঁতেন, তেনে হলে ঈশ্বৰ যে সত্য, ইয়াক দেখা বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি। দুষ্টক দমন, আৰু সন্তক পালন, এই পৃথিবীত দেখা উত্তমৰূপে সম্ভব নহয়। প্ৰতি মানুহক কাৰ্য্যৰ অনুসাৰে প্ৰতিফল পোৱা দেখা নাই। ইয়াৰ দ্বাৰায় আমাৰ সকলোৰে অনুমান কৰা উচিত যে, এই পৃথিবী ধ্বংস হলে, এই শৰীৰ নষ্ট হলে, এনে এক সময় সাক্ষাৎ হব, যেতিয়া প্ৰত্যেক মানুহে আপোন কৰ্ম্মৰ অনুসাৰে উচিত ফল পোৱা হব, এনে এক দিন নিশ্চয়ে সাক্ষাৎ হব, যেতিয়া গ্ৰায়ৱন্ত ঈশ্বৰে প্ৰত্যেক মানুহক তাৰ কাৰ্য্য অনুসাৰে পৰম সুখ নাইবা শাস্তি প্ৰদান কৰিব। এই জীৱনে যেতিয়া ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ ফল দেখিবলৈ নেপায়, তেতিয়া পাছৰ জীৱনত, অৰ্থাৎ মৰণৰ পাছে অনন্ত কালত যে এইয়ে সম্পূৰ্ণ ৰূপে সিদ্ধি হব, সেইয়ে প্ৰত্যেকৰ অৱশ্যেই বিশ্বাসৰ যোগ্য।

৩। তুমি আৰু লেখিছা যে, ঈশ্বৰে কি আজ্ঞা দিছে; কাক নো দিছে; কেতিয়া নো দিছে; তাক নেজানা। ঈশ্বৰ নিৰাকাৰ হৈ কি প্ৰকাৰে আজ্ঞা দিব পাৰে, তাকো বুঝিব পৰা নাই। ইয়াৰ উত্তৰ পাছে লেখিম। ঈশ্বৰৰ আজ্ঞাবিলাক তোমাক জনোৱা মোৰ প্ৰধান

প্ৰয়োজন। যি ঠাইত এই বিষয়ে তোমালৈ লেখা হ'ব, সেই ঠাইত তোমাৰ পূৰ্বে লেখা প্ৰশ্নৰ সমাপন কৰি দিম।

৪। প্ৰাৰ্থনাৰ বিষয়ে সুধিছা। প্ৰাৰ্থনা নো কি? আমি ঈশ্বৰৰ আগত যি সকলো অনুগ্ৰহ পোৱা হওঁ, সেই সকলো অনুগ্ৰহৰ নিমিত্তে প্ৰাৰ্থনাৰ দ্বাৰায় আমি ঈশ্বৰৰ ধন্য বাদ কৰোঁ, তেওঁ যে আমাক সকলোকে শ্ৰদ্ধা কৰিছে, প্ৰতিপালন কৰিছে, বক্ষা কৰিছে, অশেষ প্ৰকাৰে আমাক সকলোকে আশীৰ্ব্বাদ কৰিছে, সেই নিমিত্তে আমি প্ৰাৰ্থনাৰ দ্বাৰায় ধন্যবাদ কৰোঁ। প্ৰাৰ্থনাৰ দ্বাৰায় আমাৰ সকলৰ সকলো অভাও তেওঁক জনাওঁ, আমাৰ সকলৰ যি কিছু আৰম্ভক তাক মাগন কৰোঁ; প্ৰাৰ্থনাৰ প্ৰধান প্ৰয়োজন এই। ঈশ্বৰে সৈতে কথোপকথন কৰাই প্ৰাৰ্থনা। পুত্ৰই যেনেকৈ পিতৃৰ ওচৰলৈ গৈ, তাৰ শোক, দুঃখ, অপৰাধ আদি নিবেদন কৰে, যি প্ৰয়োজনীয়, তাক মাগন কৰে; সেই প্ৰকাৰে আমিও আমাৰ সকলৰ স্বৰগত থকা পিতৃৰ আগত সাক্ষাৎ হৈ নম্ৰ মনেৰে আমাৰ সকলৰ নিবেদন জনাওঁ। যীশু খ্ৰীষ্টৰ নাম শুনিছা, তেওঁৰ শিষ্য বিলাকক তেওঁ যি প্ৰাৰ্থনা শিক্ষা দিছিল, সেইয়ে সকলো প্ৰাৰ্থনাৰ আৰ্হি স্বৰূপ। যি ধৰ্ম্ম পুথি পঢ়িয়াইছোঁ, তাৰে মাথিএ লিখা শুভযাত্ৰাৰ ৬ অধ্যায় ৯ পদৰ পৰা ১৩ পদলৈকে পাঠ কৰিলে, প্ৰাৰ্থনাৰ বিষয়ে বুঝিব পাৰিবা।

দশম অধ্যায়।

চতুৰ্থ পত্ৰ।

প্ৰিয়ভ্ৰাতৃমা সৰলা,

দেখা, যিকপে ছুবি বা ঘড়ি দেখিলেই অমুমান হয়, যে কোনোবাই তাক প্ৰস্তুত কৰিছে, সেই ৰূপে যেতিয়া এই পৃথিবী আৰু তাৰ মাঝত থকা সকলো বস্তু দেখোঁ, তেতিয়া আমাৰ সকলৰ মনত আহে নহয় নে যে, ইয়াৰো এজন্য শ্ৰদ্ধা কৰ্ত্তা আছে? আপোনা আপুনি ই কেতিয়াও

এনেই হোৱা নাই। অৱশ্যে এজন্য সৃষ্টিকৰ্তা আছে; তেওঁকেই আমি ঈশ্বৰ বোলে। তেৱেই তোমাকো, মোকো স্ৰজন কৰিছে, পৃথিবী আৰু পৃথিবীত থকা সকলো বস্তুকে তেৱেই সৃজিলে। ঈশ্বৰ যে আছে, তাক তুমি অৱশ্যেই মানা। কিন্তু তুমি যিবিলাকক ঈশ্বৰ বোলা, সেই বিলাক জানো স্বৰূপ ঈশ্বৰ নে? তুমি তিনিশ তেতিহ কোটি ঈশ্বৰত বিশ্বাস কৰা, ই কি কেতিয়াবা সন্তোষ নে? কাঠ, খেৰ, মাটীৰ দ্বাৰা এটা মূৰ্ত্তি নিৰ্মাণ কৰি তাকেই ঈশ্বৰ বুলি পূজা কৰা। সবলা ভাবি দেখাছোন, স্বৰূপত ই লবাই ওমলা নহয় নে? যি জনা সৰ্ব শক্তিমান ঈশ্বৰ যি জনাই আপোনাৰ বাক্যৰ শক্তিতে এই সমুদায় ব্ৰহ্মাণ্ডক স্ৰজন কৰিছে; শিলক বা মাটীকে, গছক নাইবা নদীক তেওঁৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি বুলি পূজা কৰা, তেওঁক বিগতি কৰা নহয় নে? কিন্তু দেখা, তুমি নিতৌ ২ তাকেই কৰি আছা, এটা শিলক সিঁন্দুৰ লিপি ঈশ্বৰ বুলি পূজা কৰা। দেখা, যিমান শীঘ্ৰে পাৰা, ইয়াক পৰিত্যাগ কৰিবা; আমি যাক ঈশ্বৰ বুলি পূজা কৰোঁ, তেওঁ নিৰাকাৰ, তেওঁৰ আদিও নাই, অন্তো নাই; তেওঁ সত্য, দয়ালু পবিত্ৰ ঈশ্বৰ, সৰ্বব্যাপী, সকলোৰে অন্তৰ্গামী, সৰ্বশক্তি ঈশ্বৰ। আমি ফুল দি, বা সিঁন্দুৰ দি বা নৈবেদ্য দি তেওঁৰ পূজা নকৰোঁ? আমি প্ৰেম, ভক্তিতে আৰু বিশ্বাসৰ দ্বাৰায় তেওঁৰ পূজা কৰোঁ। আৰু আমি যি কৰোঁ, তাকেই যে কৰা যুক্তিসিদ্ধ আৰু উচিত, এনে অনুমান কৰোঁ, তুমি বুঝিছা। ঈশ্বৰক ফল বা ফুল দি সন্তোষ কৰিব লাগে নে? তেওঁ সেইবিলাক নোখোজে। তেওঁ প্ৰত্যেকৰ মন খোজে; মনৰ ভক্তি খোজে; বিশ্বাস খোজে; তাকে পালেই তেওঁ সন্তোষ। ঈশ্বৰক এই সকলোকে প্ৰদান কৰা কোনো প্ৰকাৰেই কঠিন কৰ্ম নহয়। আমি ইচ্ছা কৰিলে আৰু চেষ্টা কৰিলেই তেওঁ পাব পাৰে। তুমি এই সকলো দি তেওঁৰ পূজা কৰিছানে? অনুমান হয়, কেতিয়াও কৰা নাই। কাৰণ হিন্দু ধৰ্ম্মত এই সকলো দান কৰিবৰ বিষয়ে বিশেষ ৰূপে কোৱা নাই। তোমোলাকৰ ধৰ্ম বাহিৰৰ আৰু লোকক দেখুৱা। তোমোলাকে মনত ভাবা মানুহে সন্তোষ হলেই ধৰ্ম কৰম হয়, কিন্তু স্বৰূপতে তেনে নহয়।

তুমি পূৰ্বৰ পত্ৰত স্মৃতিছিলো, “কোন ধৰ্ম সত্য, তাক কি প্ৰকাৰে জানিম ?” পৃথিবীত অনেক প্ৰকাৰ ধৰ্ম আছে, হয়, কিন্তু দেখা সকলো ধৰ্মেই যে সত্য, এনে কেতিয়াও অনুমান হ'ব নোৱাৰে। সেই নিমিত্তে এই সকলো ধৰ্মৰ মাঝত কেৱল এটা ধৰ্ম যে সত্য, তাৰ কোনো সন্দেহ নাই। তেন্তে সেই সত্য ধৰ্ম কোনটো তাক বিচাৰ কৰা আমাৰ সকলৰ বিশেষ ৰূপে উচিত। ময় তিনটা ধৰ্মৰ বিষয়ে তোমালৈ লেখিম, তেনে হলে কোন ধৰ্ম সত্য তাক জানিব পাৰিব। দেখা, সবলো, হিন্দু ধৰ্মত যে তোমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস নাই, তাক অনেক বেলি তুমি মোত কলা। আৰু যি কিছুমান পঢ়িছা, তাতে যে হিন্দু ধৰ্মত তোমাৰ বিশ্বাস নহ'ব, সেইয়ে আশ্চৰিত নহয়। যি ধৰ্মত চেতন অচেতন পছ, পখী, শিল, কাঠ আদিকে ঈশ্বৰৰ প্ৰতি ৰূপ বুলি পূজা কৰিবলৈ শিক্ষা দিয়ে, কম বুদ্ধিৰ মানুহৰো সেই ধৰ্মত বিশ্বাস হোৱা অনুমান নহয়। আমাৰ নিচিনা তেজ মঙ্গলযুক্ত পাপেৰে পূৰ্ণ শৰীৰ বিশিষ্ট মানুহবিলাকক ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ বুলি স্বীকাৰ কৰিবলৈ আৰু সিবিলাকক পূজা কৰিবলৈ যি ধৰ্মে আমাক শিক্ষা দিয়ে, সেই হিন্দু ধৰ্ম কি আমাৰ বিশ্বাসৰ যোগ্য নে? কেতিয়াও নহয়। পুণ্য তীৰ্থৰ স্থান দৰ্শন, বা পবিত্ৰ গঙ্গা নদীৰ জলত স্নান কৰিলে আমাৰ অপৰাধ খেমা হ'ব, আৰু আমি মুক্তি পাম, এই প্ৰকাৰ পৰিহাস উপদেশ যি ধৰ্মৰ পৰা পোৱা যায়, সেই হিন্দু ধৰ্মত আমাৰ বিশ্বাস হোৱা কি সম্ভৱ? ছাগ, মহ বা আন কোনো পছ পক্ষী বলিদান আৰু উৎসৰ্গ কৰি, মানুহে যে তাৰ পাপৰ দণ্ডৰ পৰা মুক্তি পাব, বা কোনো পছৰ তেজেৰে যে পাপ আচৰা মানুহৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হ'ব, এনে ভ্ৰমৰ শিক্ষা যি ধৰ্মে প্ৰদান কৰে, সেই হিন্দু ধৰ্মত সামান্য জ্ঞান বিশিষ্ট মানুহৰ জানো কোনো সময়ত বিশ্বাস হোৱা সম্ভৱ? হিন্দু ধৰ্ম যে মিছা, হিন্দু ধৰ্ম আশ্ৰয় কৰিলে যে আমাৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কেতিয়াও নহ'ব। আমি শুধ আৰু পবিত্ৰ জীৱন প্ৰবৰ্ত্তন কৰিবলৈ যে কেতিয়াও সমৰ্থ নহ'ম, আৰু অৱশেষত যে অনন্ত সুখ ভোগ কৰিব নোৱাৰিম, কিন্তু তাৎ বাবে চিৰকালৰ নিমিত্তে যে নৰকৰ যাতনা ভোগ কৰিব লাগিব সেই বিষয়ৰ

অধিক প্ৰমাণৰ প্ৰয়োজন নাই, কাৰণ তুমি আপুনিএই তাক বুঝিব পাৰিছা।

তোমাৰ,
শ্ৰীকামিনীকান্ত।

একাদশ অধ্যায়।

(সবলাৰ উত্তৰ)

প্ৰাণৰ অধিক,

আপোনাৰ তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ পত্ৰ পঢ়ি অতিশয় আনন্দিত হলেঁ। মোৰ পত্ৰৰ উত্তৰত তৃতীয় পত্ৰত যি সকলো বিষয় দেখুৱাই দিছা, তাক মনেৰে সৈতে বাৰম্বাৰ পাঠ কৰিছোঁ, অনেক অংশ বুঝিব পাৰিছোঁ। পৰকাল যে আছে, মৰণ হলে যে সকলো শেষ নহব, এতিয়া তাৰ বিশ্বাস হৈছে। স্বৰূপত যদি এই পৃথিবীত সকলো অন্ত হয়, তেনে হলে মনুষ্য আৰু পহুত কি বেলেগ, তেন্তে যেতিয়া পৰ জীৱন আছে, তেতিয়া তাৰ কাৰণে যুগুত হোৱা আমাৰ সকলোৰে এতিয়াই উচিত। অনন্ত কালত যিহতে স্মৃত থাকিব পাৰিম, সেই নিমিত্তে যে পুৰুষাৰ্থ আৰু কাৰবাৰী হবলৈ লেখিছিল, তাক এতিয়া ভাল ৰূপে বুঝিব পাৰিলেঁ।

মাৰি লিখা শুভবাত্ৰাত যি কিছু প্ৰাৰ্থনা আছে, তাক পঢ়িলেঁ, আৰু হেমাঙ্গীকো পঢ়ালেঁ। তেওঁ নৰেन्द्र বাবুক এই বিষয়ে স্মৃতিছিল, তেওঁ অনেক কৈছিল, তাকো শুনিলেঁ। অৱশ্যে প্ৰাৰ্থনা কৰা আমাৰ সকলোৰে উচিত। আমিও ছোন ঈশ্বৰৰ নাম লৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি থাকোঁ ; প্ৰভু মোক এইয়া দিয়া বুলি, সিওছোন এক প্ৰকাৰ প্ৰাৰ্থনা। যি কি হ'উক, আপুনি যি প্ৰকাৰে কৈছে আৰু ধৰম পুথিত যি প্ৰকাৰে উপদেশ পাইছোঁ, এতিয়াৰ পৰা সেই প্ৰকাৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ স্থিৰ কৰিছোঁ। প্ৰাৰ্থনা কৰিলে ঈশ্বৰে যে অৱশ্যেই শুনিব, তাৰ আৰু সংশয় নাই।

চতুৰ্থ পত্ৰত আপুনি দেৱতা পূজা নিন্দা কৰিছা। দেও দেবীক পূজা

আৰু ঈশ্বৰক বিগতি কৰা একেই বুলি কৈছা। ভাবি চাবলৈ গলে এইয়ে যে সত্য, তাক অৱশ্যেই স্বীকাৰ কৰিব লাগে। কিন্তু বিবেচনা কৰোক, আমিছোন দেও দেবীক ঈশ্বৰ বুলি নেমানোঁ। খেৰৰ এটা প্ৰতিমূৰ্ত্তি কৰি তাক যদি ঈশ্বৰ বুলি পূজা কৰা হয়, তেনে হলে ঈশ্বৰক বিগতি কৰা বুলিব পাৰা। দেখোক, ঈশ্বৰ নিৰাকাৰ, যাৰ আকাৰ নাই, তেওঁৰ প্ৰতি প্ৰেম, ভক্তি-বিশ্বাস সহজে কৰা নহয়। বিশেষত যিবিলাকৰ জ্ঞান বুদ্ধি নাই, সিবিলাকে এই বিষয়ে বুঝিবও নোৱাৰে। যিহতে সিহঁতে বুঝিব পাৰে সেই নিমিত্তে কোনো প্ৰতিমূৰ্ত্তি সাক্ষাৎ ৰাখি, ঈশ্বৰৰ প্ৰতি বিশ্বাস জন্মোৱা দেৱতা পূজাৰ প্ৰয়োজন। সেই প্ৰতিমূৰ্ত্তি দেখি যিহতে সিহঁতে ঈশ্বৰ আছে জানিব পাৰে, তেওঁক প্ৰেম আৰু ভক্তি কৰিব পাৰে, কেৱল সিহঁতক সোঁৱৰণ কৰাই দিবৰ নিমিত্তে এই প্ৰকাৰ দেও দেবীৰ পূজা, বোধ হয় আবশ্য হৈছিল। এনে যদি হয়, তেনে হলে কেনেকৈ ইয়াক মন্দ বুলিব পাৰে? যিবিলাকে নিৰাকাৰ ঈশ্বৰক মনত অনুভব কৰিব নোৱাৰে, সিহঁতৰ নিমিত্তে যদি আকাৰ বিশিষ্ট ঈশ্বৰৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি নিৰ্ম্মিত কৰা হয়, তেনে হলে কি দোষ?

আপোনাৰ

সৰলা

দ্বাদশ অধ্যায়।

পঞ্চম পত্ৰ।

প্ৰিয়ত্তমা সৰলা,

তোমাৰ পত্ৰ পাইছোঁ। ময় অনন্ত জীৱনৰ আৰু প্ৰাৰ্থনাৰ বিষয়ে যি লিখিছিলোঁ, তাক যে কিছু অংশ বুজিছা, ইয়াতে অতিশয় সন্তোষ পাইছোঁ। ধৰ্ম্ম পুথিৰ পৰা প্ৰাৰ্থনাৰ সম্বন্ধে যি পাঠ কৰিছা, সেইয়ে অতিশয় প্ৰশংসাৰ বিষয়, সংশয় নাই। তুমি লেখিছা, আমিও-ছোন প্ৰাৰ্থনা কৰি থাকোঁ। স্বৰূপ কিন্তু সেইয়ে জানো সত্য বা

উচিত প্ৰাৰ্থনা? ধৰ্ম পুথিত যি যি পাঠ কৰিছা, তাৰ পৰাই দেখে জানিব পাৰা যে, তোমোলাকৰ প্ৰাৰ্থনা গ্ৰাহ্য নহয়। বাম, কৃষ্ণ, ছুৰ্গা বা আন কোনো দেও দেবীৰ নাম বাবন্দাৰ উচ্চাৰণ কৰাই প্ৰাৰ্থনা হয় নে? কেতিয়াও নহয়। আৰু কোনো মিছা দেৱতাৰ আগত প্ৰাৰ্থনা কৰাই ঈশ্বৰৰ উদ্দেশে প্ৰাৰ্থনা বুলি গ্ৰাহ্য হ'ব পাৰেনে? দেও পূজা কৰাত যে দোষ নহয়, তুমি দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছা, নিৰাকাৰ ঈশ্বৰক সোঁৱৰণ কৰিবৰ নিমিত্তে দেও দেবী ৰূপে তেওঁৰ আকাৰ দিয়াত দোষ নাই বিবেচনা কৰা। তোমাক এটা কথা সোধোঁ, ঈশ্বৰৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি কৰা উচিত নে? মাটিৰে বা খেৰেৰে তেওঁৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি নিৰ্মাণ কৰাত জানো তেওঁক বিগতি কৰা নহয় নে? এটা সামান্য দৃষ্টান্ত দিওঁ, বিবেচনা কৰা; কোনো পিতৃয়ে তেওঁৰ সন্তানক এৰি দূৰ দেশলৈ গৈছিল। অনেক দিন সেই সন্তানে তাৰ পিতৃক দেখা নাই, তেওঁৰ মুখ কেনেকুৱা আকাৰ বিস্মৰণ হৈছে, অনেক সময়ত পিতৃক সোঁৱৰণ কৰা তাৰ পক্ষে কঠিন হৈ উঠে।—এনে সময়ত যদি সেই সন্তানে বান্দৰ বা আন কোনো পছৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি নিৰ্মাণ কৰা তাকে তাৰ পিতৃৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি বুলি সোঁৱৰণ কৰে, তেনে হলে সেই সন্তানৰ ব্যৱহাৰ কি প্ৰকাৰ বুলিবা? তাৰ পিতৃয়ে তাৰ ওপৰত ক্ৰোধ নহ'ব নে, আৰু মানুহে তাক নিন্দা নকৰিব নে? দেখা, দেও পূজকবিলাকৰ ব্যৱহাৰ এই প্ৰকাৰ। আৰু দেখা, এই সকলো দেও দেবী যে ঈশ্বৰৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি মাথোন, তেনেকৈ দেখোঁ, তোমোলাকে নোকোৱা। সেই বিলাকত যে ঈশ্বৰৰ গুণ আছে, তাকো তোমোলাকে বিশ্বাস কৰা। ৰোগ দূৰ কৰিব, আশীৰ্বাদ প্ৰদান কৰিব, বা আন কোনো মঙ্গল সিদ্ধি কৰিবৰ যে সেই সকলো শীল বা মাটিৰ নিৰ্ম্মিত প্ৰতিমূৰ্ত্তিৰ শক্তি আছে, তাকো তোমোলাকে বিশ্বাস কৰা। এইবিলাকত বাহিৰেও হিন্দু ধৰ্ম্মত অনেক বিষয় আছে, যিহৰ কাৰণে কোনো প্ৰকাৰেই তাত বিশ্বাসৰ যোগ্য নহয়। পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্তৰ সন্মুখে যি সকলো

উপায় হিন্দু ধৰ্মত নিৰূপণ কৰা হৈছে, সেইয়ে এক নিমিসৰ কাৰনেও মনে নধৰে। ব্ৰাহ্মণবিলাকক অৰ্থদান, গঙ্গা নদীত স্নান; পুণ্ড্ৰতীৰ্থ দৰ্শন, বিশেষ বিশেষ দিনত বিশেষ ২ উপবাস বা বিশেষ ২ সামগ্ৰী ভোজন, এই বিলাক আদি কৰি যি সকলো লৰাৰ সদৃশ উপায় পোৱা হৈছে, সেইয়ে হাঁহিয়াতৰ কথা হয়। তুমি ভাবি চোৱাছোন, যি সকলো উপায় ওপৰে লেখা হৈছে, সেই সকলো উপায়ত আশ্ৰয় কৰিলে, ঈশ্বৰৰ বিপৰীতে যি সকলো পাপ কৰিছোঁ, সেই সকলো পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কোনো ৰূপে হব পাৰে নে? বিশেষ ৰূপে বিবেচনা কৰি চালে, তুমিও অৱশ্যেই স্বীকাৰ কৰিব লাগে যে, কেতিয়াও হব নোৱাৰে।

সদায় মঙ্গল বাঞ্চক
শ্ৰীকামিনীকান্ত।

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়।

ষষ্ঠ পত্ৰ।

প্ৰিয়তমা সৰলা,

হিন্দুধৰ্মত যে পৰিত্ৰাণৰ আশা নাই, পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্তৰ সম্বন্ধে যি সকলো উপায় পোৱা হৈছে, সেইয়ে যে অমূলক তাৰ বিষয়ে কিছুমান তোমালৈ লেখিছোঁ। অধিক লেখিবৰ আৱশ্যক নেদেখিলোঁ, কাৰণ হিন্দু ধৰ্মত তোমাৰ সিমানলৈ বিশ্বাস নাই। যি সকলো বিষয় লেখিছোঁ, তাৰ দ্বাৰাই হিন্দু ধৰ্ম যে অসত্য, তেনে যদি তোমাৰ বিশ্বাস হয়, তেনে হলে আৰু অধিক প্ৰমাণৰ প্ৰয়োজন কি? তেন্তে এতিয়াও হিন্দু ধৰ্ম যে অসত্য, তাক যদি বুঝিব পৰা নাই, তেনেহলে উত্তৰত লেখিবা, প্ৰয়োজনায় প্ৰমাণ আৰুও দেখাম।

এই পত্ৰত আৰু এটা ধৰ্মৰ বিষয় লেখিছোঁ, হিন্দু ধৰ্মৰ বাহিৰেও আজি কালি ব্ৰহ্ম ধৰ্মৰ বিষয়ে শুনিছা। নতুন বুলি সেইয়ে অনেকৰ

মন আকৰ্ষণ কৰিছে। তুমি এই ধৰ্মৰ বিষয়ে অধিক শুনিছা নে নাই, তাক নেজানোঁ। কিছুমান শুনিছা; সংশয় নাই। তোমোলাকৰ গাঁৱৰ অনেকেই ব্ৰহ্ম বুলি পৰিচয় দি আছে, জানো সম্প্ৰতি আৰু এটা ব্ৰহ্ম সভা স্থাপিত হৈছে শুনিছোঁ। যিকি নহউক, দেখা, ধৰ্ম ঈশ্বৰে দিয়া। কিন্তু ব্ৰহ্ম ধৰ্ম স্বৰূপত ধৰ্মৰ মাৰাত গণিত হব নোৱাৰে। কেশৱবাবুৰ নাম শুনিছা হবলা। ব্ৰহ্ম ধৰ্ম নুবুলি যদি কেশৱ বাবুৰ ধৰ্ম বুলি কোৱা, তেনে হলে বড় ভ্ৰম নহয়। আমি যেতিয়া স্কুলত পঢ়িবৰ আৰম্ভ কৰোঁ, তেতিয়া ব্ৰহ্ম ধৰ্মৰ এক ভাৱ দেখিছিলোঁ, আৰুও এতিয়া সেই ধৰ্মৰ আৰু এক ভাৱ। কিমান পৰিবৰ্তন যে হৈছে, কব নোৱাৰোঁ। বাজা বামমোহন বায়, যি জন এই ধৰ্মৰ সৃষ্টিকৰ্তা, তেওঁ এক প্ৰকাৰ ব্ৰহ্মৰ বীতি প্ৰচাৰ কৰি গল, কিন্তু তেওঁৰ অনুচৰ-বিলাকে আৰু এক প্ৰকাৰ ব্ৰহ্মৰ বীতি প্ৰচাৰ কৰে। তাৰ পাছে কেশৱ বাবুএ সেই বীতি পৰিপক্ব কৰি নতুন ভাৱে প্ৰচাৰ কৰিছে। আৰুও আজি কালিৰ ব্ৰহ্মবিলাকৰ মাৰাত দুই দল। দেখা, সবলা, যি ধৰ্ম সত্য, সেইয়ে ঈশ্বৰে দিয়া। তাৰ পৰিবৰ্তন কেতিয়াও নহয়। ঈশ্বৰৰ পৰা মনুষ্যে যি ৰূপে তাক পায়, যুগে যুগে সি সেই ৰূপেই থাকে। ঈশ্বৰৰ বাক্য এক সময়ত এক প্ৰকাৰ আন সময়ও আন প্ৰকাৰ কেতিয়াও হব নোৱাৰে। তেন্তে কেশৱ বাবুৰ ব্ৰহ্ম ধৰ্ম কি? ইয়াক সকলো ধৰ্মৰ পৰা বাচি তেওঁৰ মনত যি উত্তম বোধ হৈছে, তাকেই তেওঁ এক ঠাইত একত্ৰ কৰি ব্ৰহ্ম ধৰ্ম বুলি প্ৰচাৰ কৰি থাকে। ধৰ্মৰ বিষয়ে এই প্ৰকাৰ আচৰণ কেনে হাঁহিয়াত, তাক স্নগম ৰূপে বুঝিব পাৰা। কেশৱ বাবুৰ বীতিয়ে যিহে উত্তম বোধ হল, সেইয়ে তেওঁৰ অনুচৰবিলাকৰ পক্ষে সত্য ধৰ্ম! ইয়াক শুনিলে কোনে নো নেহাঁহিব? ইয়াকে কি কোনো প্ৰকাৰে তুমি ধৰ্ম বুলি স্বীকাৰ কৰিব পাৰা? আৰুও ইহঁতৰ মতে পাপৰ কাৰণে যে আমাৰ সকলোৰে অনন্ত দুঃখ ভোগ কৰিব লাগিব, সেইয়ে যুক্তিসিদ্ধ নহয় বোলে। ইহঁতে কয়, ঈশ্বৰ আমাৰ সকলৰ দয়াময় পিতৃ। তেওঁৰ সন্তান

বিলাকে যে অনন্ত দুঃখ ভোগ কৰিব, তাক তেওঁ দেখিব নোৱাৰে ; মানুহবিলাকে আপোনা সকলৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত আপোনাই তেই কৰে। অনুতাপ আৰু তাৰ পাছে কিছুমান দণ্ড ভোগ কৰিলেই পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হল। কিন্তু সবলা, দেখা, ঈশ্বৰ স্বৰূপতে আমাৰ সকলৰ দয়াময় পিতৃ, কিন্তু তেওঁ আৰু আমাৰ সকলৰ গ্ৰায় বিচাৰ কৰ্তা। আমি তেওঁৰ বিবোধে পাপ কৰিছোঁ, তেওঁৰ আজ্ঞা লংঘন কৰিছোঁ। সেই নিমিত্তে আমি তেওঁৰ দণ্ডৰ পাত্ৰ হৈছোঁ ; তেওঁ গ্ৰায় বিচাৰ কৰ্তা বুলিও তেওঁৰে আমি সকলোকে সমুচিত দণ্ড দিব লাগে। যেতিয়ালৈকে সেই পাপৰ সমুচিত দণ্ড নহয়, তেতিয়ালৈকে তেওঁ আমি সকলোকে কেতিয়াও নেৰিব। কিন্তু ব্ৰহ্মবিলাকৰ মতে পাপৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পোৱাৰ কোনো প্ৰকাৰে আশা কৰিব পৰা নেযায় ; এই বিষয়ে আৰু এক পত্ৰত বিশেষকৈ লিখিম। যি লিখিছোঁ, এই সম্বন্ধে যদি কিছু সংশয় থাকে, তেনেহলে উত্তৰত লিখিবা, যিমানলৈ পাবোঁ বুঝাই দিম।

সদায় মঙ্গল চিন্তক

শ্ৰীকামিনীকান্ত।

চতুৰ্দশ অধ্যায়।

সপ্তম পত্ৰ।

প্ৰিয়ভ্ৰমা সবলা,

ছই সপ্তাহ গল, তথাপি তোমাৰ পৰা কোনো পত্ৰকে পোৱা নাই ; কাৰণ কি, একোকেই বুঝিব পৰা নাই। প্ৰতি সপ্তাহে লিখিম বুলি অঙ্গীকাৰ কৰিছা, কিন্তু ছই সপ্তাহ নিলিখিলা কিয় ? শৰীৰ অসুখ আছে, সংশয় হৈছে। যি হটুক, পত্ৰ পোৱা মাত্ৰেই কেনে আছা, লিখি চিন্তা দূৰ কৰিবা। দেখা সবলা, হিন্দু আৰু ব্ৰহ্ম ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে যি কিছুমান তোমালৈ লিখিছোঁ, এই ছইতো বিশ্বাস কৰিলে

যে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হব নোৱাৰে পাপী মানুহে পবিত্ৰাণ পাবও নোৱাৰে, তাক তুমি যিমানলৈ বুঝিব পাৰিবা, তাক দেখুৱাই দিছোঁ। অৱশেষত আৰু এটা ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে তোমাত কম আৰু সেই ধৰ্ম্মই যে কেৱল সত্য, তাকে তোমাক উত্তম ৰূপে প্ৰমাণ কৰি দিম। তুমি খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে শুনিছা; সেই ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে এতিয়া তোমাত কিছুমান কওঁ। যি ঈশ্বৰৰ বিষয়ে পূৰ্বৰ পত্ৰত তোমালৈ লিখিছিলোঁ, সেই ঈশ্বৰে এই পৃথিবী সৃষ্টি কৰি পাছে প্ৰথম নব আৰু নাৰীক স্ৰজন কৰিলে। সেই নব মনুষ্য জাতিৰ আদি পিতৃৰ নাম আদম; আৰু সেই নাৰী মনুষ্য জাতিৰ আদি মাতৃ, তেওঁৰ নাম হৱা। সিবিলাকক ঈশ্বৰে আপোনাৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তিৰে, অৰ্থাৎ পবিত্ৰ কৰি সৃষ্টি কৰিলে। সিবিলাকক পৰীক্ষা চাবৰ নিমিত্তে, আৰু সিবিলাকে তেওঁৰ প্ৰতি বাধ্য থাকে নে নেথাকে, ইয়াক দেখিবৰ কাৰণে ঈশ্বৰে সিবিলাকক এখন বাড়িত বাধি কোনো বিশেষ বৃক্ষৰ ফল ভোজন কৰিবলৈ নিষেধ কৰিলে। সেই গুটীত যে কিছু বেয়া আছিল, তেনে নহয়; এই তুচ্ছ বিষয়ে সিবিলাকে ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা পালন কৰে নে নকৰে, ইয়াক ছাবৰ নিমিত্তে তেওঁ সিবিলাকক এই আজ্ঞা দিছিল। ঈশ্বৰে কৈছিল, যদি তোমোলাকে মোৰ অবাধ্য হৈ মোৰ আজ্ঞা উলংঘণ কৰি এই নিষেধ কৰা বৃক্ষৰ ফল ভোজন কৰা, তেনে হলে তোমোলাক অৱশ্যেই মৰিবা। যেতিয়া সিবিলাকৰ সৃষ্টি হৈছিল, তেতিয়া অমৰণ হৈ স্ৰজা হৈছিল। সিবিলাকে যদি বাধ্য হৈ থাকিলেহেঁতেন, তেতিয়া হলে সেই প্ৰকাৰ পবিত্ৰ হৈ থাকিলেহেঁতেন; তেতিয়া হলে মৃত্যুএ সিবিলাকৰ ওচৰলৈ আহিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু দুঃখৰ বিষয় এই যে, আমাৰ সকলৰ আদি পিতৃ মাতৃএ ঈশ্বৰৰ এই খুদ্ৰ আজ্ঞা পালন নকৰিলে, সিবিলাকে সেই নিষেধ কৰা ফল ভোজন কৰি ঈশ্বৰৰ বিৰুদ্ধে পাপ কৰিলে, সেই কাৰণে তেওঁৰ ক্ৰোধৰ আৰু দণ্ডৰ পাত্ৰ হল। সেই আয়ত্ত সত্যবাদী ঈশ্বৰে কৈছিল যে, তোমোলাকে মোৰ আজ্ঞা লংঘন

কবিলে অনন্ত মৃত্যু ভোগ কৰিব। পাছে সিবিলাকে সেই আজ্ঞা উলংঘণ কবিলে; এই নিমিত্তে অনন্ত মৃত্যুৰ যোগ্য পাত্ৰও হ'ল। কিন্তু দেখা, তেওঁ যে কেৱল ত্ৰায়রন্ত ঈশ্বৰ, তেনে নহয়, তেওঁ সিবিলাকৰ কৰুণাময় পিতৃও। তেওঁৰ নতুন সৃষ্টিৰ নব নৰীএ তেওঁৰ বিবোধে পাপ কৰি অনন্ত মৃত্যুৰ অধীন হ'ল দেখি, তেওঁৰ হৃদয়ত ছঃখৰ আবন্ত হ'ল। সিবিলাকে পবিত্ৰ গুণ হেৰুৱাই, চিৰকালে ছঃখেৰে কাল নিয়াব লাগিব, ইয়াকে কি তেওঁ দয়াৰে পূৰ্ণ থকা অন্তঃকৰণত কোনো প্ৰকাৰে সহিব পাৰে নে? কিন্তু তেওঁৰে আকও তেওঁৰ ত্ৰায় শ্ৰীতি গুণেৰে সত্যক বক্ষা কৰিব লাগে। আপোন বাক্যানুসাৰে সিবিলাকক দণ্ড দিব লাগিব; অথচ তেওঁৰ দয়া গুণেৰে, সিবিলাকক বক্ষাও কৰিব লাগিব। পাপীষ্ঠ মানুহ জাতিৰ মুক্তিৰ নিমিত্তে সেই পৰম আত্মা পৰম ঈশ্বৰে যি অনিৰ্বচনীয় আশ্চৰিত দয়া প্ৰকাশ কৰিলে, আৰু যি উপায় স্থিৰ কৰি দিলে, তাক পাছৰ পত্ৰত বাহুল্য কৰি লিখিম। দেখা, যি ঈশ্বৰৰ বিবোধে আদম হৰায় পাপ কৰি সমস্ত নব কুলক পাপৰ কলঙ্কত মগ্ন কৰিলে, সেই ঈশ্বৰে সিবিলাকৰ ওপৰত সৰ্ব্বদায় ক্ৰোধ নহৈ, সিবিলাকৰ একেবাৰে নষ্ট নকৰি, উদ্ধাৰ কৰিবৰ নিমিত্তে আপুনিএই এক উপায় কৰি দিলে। সেই ঈশ্বৰক জানো আমি সকলোএ প্ৰেম কৰা উচিত নহয় নে? আমি ক্ৰোধৰ পাত্ৰ, দণ্ডৰ যোগ্য হলেও যি ঈশ্বৰে আমি সকলোকে সমুচিত দণ্ড নিদি, অনন্ত বিনাশৰ পৰা বক্ষা কৰিলে, সেই ঈশ্বৰক উপাসনা কৰা তেওঁৰ আজ্ঞা অনুসাৰে কৰ্ম কৰা, তেওঁ যিহতে সন্তোষ থাকে, তাকেই সদা সৰ্ব্বদায় কৰা জানো আমাৰ সকলৰ অতিশয় উচিত নহয় নে? আমি অযোগ্য হলেও যি জনাই আমাৰ সকলোকে প্ৰথমে প্ৰেম কৰিলে, তেওঁক প্ৰেম কৰা কি আমাৰ সকলৰ উচিত নহয় নে? সবলা, সেই নিমিত্তে কৈছো, সেই ঈশ্বৰত প্ৰেম কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা। তেওঁ যিহতে সন্তোষ থাকে, তাকেই কৰিবলৈ পৰিশ্ৰমী হোৱা। তেওঁৰ

ক্ৰোধৰ পাত্ৰ যিহতে নোহোৱা তাকেই কৰা। দেখা, আমি সাধাৰণ ৰূপে দেখিবলৈ পাওঁ, পিতৃৰ দয়ালু পুত্ৰ বা কন্যায় পিতৃ মাতৃক সন্তোষ ৰাখিবলৈ কিমান যতন কৰে, সিবিলাকে যি আজ্ঞা কৰে, তাকেই পালন কৰিবলৈ কিমান চেষ্টা কৰে, সিবিলাকৰ মনত কোনো কাৰণেই দুঃখ দিবলৈ নোখোজে। প্ৰফুল্ল চিন্তে, আনন্দেৰে, সিবিলাকৰ আজ্ঞা সকলো পালন কৰে। তেন্তে যद्यপি আমাৰ সকলৰ পৃথিবীৰ পিতৃ মাতৃবিলাকক সন্তোষ কৰিবলৈ আমাৰ সকলৰ ইমান যতন, ইমান চেষ্টা, সিবিলাকৰ আজ্ঞা পালিবলৈ অত্যন্ত বাঞ্ছা, সিবিলাকক প্ৰেম কৰা আমাৰ সকলৰ জীৱনৰ এক মাত্ৰ প্ৰয়োজন। তেনে হলে আমাৰ সকলৰ পৰম পিতৃ-পৰম ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা পালন কৰিবলৈ আমি কিয়নো চেষ্টা নকৰিম? তেওঁক সন্তোষ ৰাখিবলৈ কিয় নো যতন নকৰিম?

সদায় মঙ্গল চিন্তক

শ্ৰীকামিনীকান্ত।

(সবলাৰ উত্তৰ।)

প্ৰাণৰ অধিক,

আজি পুৱাই আপোনাৰ পত্ৰ পালোঁ, পাই এই উত্তৰ লিখিছোঁ। ছই সপ্তাহ আপোনালৈ পত্ৰ আদি লিখা নাই বুলি আপুনি যে অতিশয় ভাবনীত আছা, পাঠ কৰি বড় দুঃখী হলেঁ। আপোনাৰ চিন্তা দূৰ কৰিবৰ নিমিত্তে পত্ৰ পোৱা মাত্ৰকে উত্তৰ পঠাইছোঁ। আপোনালৈ যে পত্ৰ লিখিবলৈ পৰা নাই, তাৰ কোনো বিশেষ কাৰণ নাছিল, নৰিয়া আদি একো হোৱা নাই। এক নো লিখিম, একোকেই স্থিৰ কৰিব পৰা নাই, সেই কাৰণেই পত্ৰ আদি লিখা নাই। দোষ খেমা কৰিবা, অধিক আৰু কি কম।

আপোনাৰ তিনিও খনি পত্ৰ আদিৰ পৰা অন্তলৈকে পাঠ কৰিছোঁ; দেৱতা পূজাৰ সন্মুখে যি কৈছা, তাক বুঝিলোঁ। কোনো সৃষ্টি বস্তুৰ

দ্বাৰায় যি সৰ্ব্বশক্তিমান পবিত্ৰ ঈশ্বৰৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি নিশ্চিত হব নোৱাৰে, সেইয়ে বিশ্বাস হৈছে। যত্বেপি কোনো প্ৰতিমূৰ্ত্তিৰ দ্বাৰায় তেওঁৰ সেৱা কৰা যায়, তেনেহলে যে তাৰ দ্বাৰায় আমি তেওঁক বিগতি আৰু অপমানো কৰোঁ, তাক অৱশ্যেই স্বীকাৰ কৰিব লাগে। ঈশ্বৰ পবিত্ৰ, তেওঁক পবিত্ৰ ভাৱে প্ৰেম আৰু ভক্তিয়েৰে সেৱা কৰা সকলো প্ৰকাৰে উচিত।

পঞ্চম পত্ৰত আপুনি ব্ৰহ্ম ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে লিখিছা। কিন্তু ছঃখৰ বিষয়, ময় ব্ৰহ্মধৰ্ম্মৰ অৰ্থে একো নেজানোঁ। আমাৰ গাৱঁত এটা ব্ৰহ্ম সভা হৈছে, শুনিছোঁ। কোনো কোনোএ আপোনা সকলক ব্ৰহ্ম বুলি পৰিচয় দিয়ে; কিন্তু ব্ৰহ্ম ধৰ্ম্ম নো কি, তাক স্বৰূপতে একো নেজানোঁ। এই ধৰ্ম্মৰ ইয়াকে মাথোন বুঝিব পাৰোঁ। যে ইয়াক আশ্ৰয় কৰিবৰ হলে ক্ৰেশ স্বীকাৰ কৰিব নেলাগে। দেখোক, আপুনি খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্ম আশ্ৰয় কৰিছা; সেই কাৰণে আপোনাৰ পিতৃ, মাতৃ, ভাই, বন্ধু সকলোকেই পৰিত্যাগ কৰা হৈছে। এইৰূপ কি, সিবিলাকে সৈতে সাক্ষাৎ হবলৈকো বিষম হৈ পৰিল। কিন্তু দেখোক, যিবিলাকে ব্ৰহ্ম ধৰ্ম্ম আশ্ৰয় কৰে, সিবিলাকে ঘৰতেই থাকে; কোনেও সিবিলাকক ত্ৰিণা বা নিন্দা নকৰে। সিবিলাকে আপোন ইচ্ছা মতে খোৱা পিয়া কৰে। হিন্দুবিলাকৰ লগত হিন্দুৰ সমাজত আৰু হিন্দুৰ পূজাত, খোৱা আদিত হিন্দুৰ লগত আৰু আকও ব্ৰহ্মবিলাকৰ লগত ব্ৰহ্ম সমাজত ব্ৰহ্ম বুলি গণ্য হয়, ডিঙ্গিত পৈঁতাও লগোৱা থাকে, সময় মতে ব্ৰহ্ম বা ব্ৰাহ্মণ বুলি পৰিচয় দিয়ে। সেই কাৰণে কলোঁ, ব্ৰহ্ম হোৱা কঠিন নহয়। হিন্দু ধৰ্ম্মত অবিশ্বাস, অথচ ইংৰাজবিলাকৰ সদৃশ স্বাধীন হবলৈ খোজে। ঘৰত থাকিব, অথচ যি ইচ্ছা তাকেই ভোজন পান কৰিবলৈ পাব; এই নিমিত্তে অনুমান হয়, অনেকেই ব্ৰহ্ম। যদি হিন্দু ধৰ্ম্মত অবিশ্বাস জন্মে, তেন্তে পৈঁতা পিন্ধিবৰ আৱশ্যক কি? হিন্দু সমাজত হিন্দুৰ উপাসনায় হৰ্ষ আনন্দ কৰিবৰ প্ৰয়োজন কি?

সপ্তম পত্ৰত যি বিষয় লিখিছা, তাক আপুনি লিখিবৰ পূৰ্বে ময় পাঠ

কৰিছিলেঁ। এদিনা ধৰম পুথি লৈ পাঠ কৰিছোঁ, ভাবিলেঁ, ইয়াৰ প্ৰথমত কি লিখা আছে পঢ়িম। তাতেই আৰম্ভনত প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় আখ্যা পঢ়ি পেলালেঁ। উত্তম ইতিহাসৰ সদৃশ বোধ হবলৈ ধৰিলে, ক্ৰমে পঢ়িবলৈ ধৰিলেঁ। এনে ৰূপে অনেক দূৰলৈ পঢ়ি পেলালেঁ, কিন্তু নাম-বিলাক মনত বাখিব নোৱাৰিলেঁ। ঈশ্বৰে ছয় দিনত কি প্ৰকাৰ কৰি পৃথিবীক স্ৰজন কৰিলে, আদম আৰু হৱাক কি ৰূপে স্ৰজিলে, সিবিলাকে কি ৰূপ বাঢ়িত আছিল, সেই ঠাইতে ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা লংঘন কৰিলে, তেওঁ সিবিলাকক সাও দিলে। ঈশ্বৰে সিবিলাকক পবিত্ৰ কৰি স্ৰজিলে, কিন্তু সিবিলাকে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে পাপ কৰি তেওঁৰ ক্ৰোধৰ পাত্ৰ হল, সিবিলাকে মৃত্যু ভোগ কৰিব লগা হল। এই সকলো বিষয়ে অতিশয় হাবিয়াহ কৰি ময় আৰু হেমাঙ্গী ছয়ো পাঠ কৰিলেঁ। কলে বিশ্বাস নকৰিবা; কিন্তু যেতিয়া আৰম্ভ কৰিলেঁ, তেতিয়া তিনি অধ্যায় শেষ নকৰি উঠিব নোৱাৰিলেঁ। যিমান কৈ পঢ়িবলৈ ধৰিলেঁ, সিমানকৈ পঢ়িবৰ ইচ্ছা বাঢ়িবলৈ ধৰিলে।

এটা বিষয় অতিশয় আশ্চৰিত দেখিলেঁ। ঈশ্বৰ আমাৰ সকলৰ দয়াময় পিতৃ, তেওঁৰ বিশেষ পৰিচয় এই ঠাইত পোৱা যায়। আদম আৰু হৱাই তেওঁৰ বিৰুদ্ধে পাপ কৰিলে, তেওঁৰ আদেশ লংঘন কৰিলে, তথাপি তেওঁ সিবিলাকক নষ্ট নকৰিলে। ইচ্ছা কৰিলেই তেওঁ একেবাৰে সিবিলাকক বিনাশ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন, কিন্তু তাক নকৰি তেওঁ সিবিলাকৰ প্ৰতি দয়া প্ৰকাশ কৰিলে। সিবিলাকে যিহতে বক্ষা পায়, সেই ৰূপ এক উপায় স্থিৰ কৰি দিলে। ইয়াতকৈয়ো অনুগ্ৰহৰ দৃষ্টান্ত আৰু কত দেখিবলৈ পোৱা যায়।

কিন্তু দেখোক, এটা বিষয় বুঝিব পৰা নাই; তাক আপোনালৈ লিখিছোঁ। ঈশ্বৰ সৰ্ব্বজ্ঞানী, তেওঁ অৱশ্যেই জানিছিল যে আদম হৱাই তেওঁৰ আজ্ঞা পালন নকৰিব; তেন্তে তাক জানি তেওঁ কিয় সিবিলাকক স্ৰজিলে? ঈশ্বৰে যদি জানিছিল যে, সিবিলাক সৃষ্টি কৰিলে এই প্ৰকাৰ ছুৰস্বাত পতিত হব, তেন্তে তেওঁ দয়ালু ঈশ্বৰ হৈ কিয় সিবিলাকক স্ৰজি

এই ৰূপ দুৰ্দশা গ্ৰস্থ কৰিলে ? সিবিলাকক সৃষ্টি নকৰাই তেওঁৰ পক্ষে ভাল আছিল ।

আপোনাৰ
শ্ৰীমতী সৰলা ।

পঞ্চদশ অধ্যায় ।

অষ্টম পত্ৰ ।

প্ৰিয়ত্তমা সৰলা,

তুমি যে ইমান শীঘ্ৰে উত্তৰ পঠাইছা, দেখি অতিশয় সন্তোষ হলেঁ । তোমাৰ পত্ৰ নিলিখিবৰ কাৰণ জানি চিন্তা দূৰ হল । নবীয়া যে হোৱা নাই, এয়ে ভাল । লিখিবৰ কিছু থাকোক বা নেথাকোক, কেনে থাকা, এই বাত্ৰা পঠায় মনক নিচিন্ত কৰিবা । দেখা সৰলা, যি জনক দেখা পোৱা নেযায় তাৰ ওচৰৰ পৰা যদি সদাসৰ্ব্বদায় পত্ৰ আদি পোৱা যায়, তেনেহলে মনত অনেক ভাৱে সন্তোষ পোৱা হয় । তোমাৰ হাতৰ লিখা পাঠ কৰি মোৰ যিহত্ কৈ নাই, এনে এনে সন্তোষ লাভ পাওঁ, সেই কাৰণে অপেক্ষা কৰিছোঁ যে, এই বিষয়ে মোক নিৰশা নকৰিবা ।

তুমি হেমে সৈতে যি ধৰ্ম পুথিৰ প্ৰথমৰ কিছু ভাগ পাঠ কৰিছা, তাক শুনি যিহত্ কৈ নাই, এনে আনন্দিত হলেঁ । আৰু পঢ়িবলৈ যে ইমান উলাহ পাইছা, সিও অতি প্ৰসংশনীয় । মিছা মিছি সময় নষ্ট নকৰি, অনৰ্থক কথা বাত্ৰাত বা আমোদ প্ৰমোদত সময় অপব্যয় নকৰি, যদি ধৰ্ম শাস্ত্ৰ বা আন কোনো উত্তম পুথি পাঠ কৰা, তেনেহলে যে অনেক উপকাৰ লাভ কৰিবা ইয়াৰ আৰু সংশয় নাই । সময় পালেই পাঠ কৰিবা, এই মোৰ প্ৰথম পৰামৰ্শ ।

তুমি যে ঈশ্বৰৰ অসীমা প্ৰেম, অনিৰ্বচনীয় অনুগ্ৰহ অমূল্য দয়া অনুভৱ কৰিবলৈ পাইছা, এয়ে অত্যন্ত আনন্দৰ বিষয় । পত্নিত পাপীৰ্ঠ মনুষ্যৰ প্ৰতি তেওঁ যে কেনে দয়া প্ৰকাশ কৰিলে, তাক কোনে বুঝিব

পাৰিব ? কি আশ্চৰিতৰ বিষয়, এই ৰূপ দয়ালু পিতৃক আমি শ্ৰেয় কৰিব নোখোজোঁ ; তেওঁৰ শ্ৰেয় আমি অনেক সময়ত ভ্ৰম হওঁ ; আৰু যিহতে তেওঁ কোপিত হয়, তাকেই কৰিবলৈ কাৰ্বৰাৰী হওঁ !

আমাৰ সকলৰ আদি পিতৃ মাতৃঐ ঈশ্বৰৰ বিবোধে পাপ কৰি তেওঁৰ দণ্ডৰ পাত্ৰ হল, আৰু তাৰ দ্বাৰায় আপোনাৰ বংশবিলাককো যে তেওঁৰ অনন্ত দণ্ডৰ পাত্ৰ কৰিলে, তাক আগৰ পত্ৰত তোমালৈ লিখিছোঁ । সেই অনন্ত সাস্তিৰ পৰা পাপী মানুহে কি প্ৰকাৰে মুক্তি লাভ কৰিলে, তাকেই এই পত্ৰত তোমালৈ লিখিবৰ মন কৰিছোঁ ।

সেই পৰম পিতৃ দয়াময় পৰম ঈশ্বৰে, যেতিয়া দেখিলে যে, তেওঁৰ সৃষ্টিৰ মানুহ জাতিয়ে পবিত্ৰক হেৰুৱাই পাপত পতিত হৈছে, আৰু সেই নিমিত্তে সিবিলাকে চিৰকালে অনন্ত দুঃখ ভোগ কৰিব লাগিব, আৰু যেতিয়া তেওঁ দেখিলে যে, সিবিলাকে সেই সাস্তি ভোগ কৰিবলৈ অক্ষম, তেতিয়া তেওঁৰে তেওঁৰ অদ্বিতীয় প্ৰিয় পুত্ৰক সিবিলাকৰ সলনি সেই দুঃখ ভোগ কৰিবলৈ দান কৰিলে । দেখা সবলা, সকলো ধৰ্ম্মই কয় প্ৰায়শ্চিত্তৰ বিনে পাপৰ মুক্তি নাই ; সত্য, মুক্তিসিদ্ধ প্ৰায়শ্চিত্তনো কি, সেইয়ে হিন্দু ধৰ্ম্মত নাই, আৰু ব্ৰহ্ম ধৰ্ম্মতো নাই । দেখা, হিন্দু ধৰ্ম্মে কয়, মহ, বা ছাগ, বা আন কোনো পছ, কি চৰাই, বলিকপে উচৰগ কৰা, তেনেহলে সেইবিলাকৰ তেজ পৰাতে তোমাৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হব । এই প্ৰকাৰ প্ৰায়শ্চিত্ত যে, কিমানলৈ মুক্তিৰ সিদ্ধ তাক তোমালৈ পূৰ্বেই লিখিছোঁ, অধিক কোৱা বাহুল্য মাত্ৰ, ব্ৰহ্ম-বিলাকৰ প্ৰায়শ্চিত্তো এই প্ৰকাৰ । কিন্তু খ্ৰীষ্টৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কি ? পাপৰ দণ্ড অনন্ত মৃত্যু । খ্ৰীষ্টৰ ঈশ্বৰে যেতিয়ালৈকে সেই দণ্ড প্ৰদান নকৰিলে, তেতিয়ালৈকে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত নহল । তেওঁ কৈছিলে, যি দণ্ড দিব, সেই দণ্ড তেওঁৰে দিলে, তেন্তে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হল ; পতিত নবকুল পাপৰ দণ্ডৰ পৰা মুক্ত হল । কিন্তু সেই দণ্ড কি প্ৰকাৰে দিলে, আৰু কোনেই বা সেই দণ্ড ভোগ কৰিলে । তোমাক পূৰ্বেই কৈছিলোঁ, মনুষ্য শক্তি হীন, পাপী মনুষ্যে সেই দণ্ড ভোগিবলৈ

অসমৰ্থ হল। সেই নিমিত্তে ঈশ্বৰৰ অদ্বিতীয় পুত্ৰ যি জনা স্বয়ং ঈশ্বৰ, তেওঁৰে মনুষ্যৰ প্ৰতিনিধি হৈ সেই দণ্ড ভোগ কৰিলে, পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত সিদ্ধি কৰিলে, আৰু পাপী মানুহক পাপৰ দণ্ডৰ পৰা মুক্ত কৰিলে। দেখা, মানুহে পাপ কৰিছিল, তেজ, মঙ্গুহ, শৰীৰ বিশিষ্ট হৈ পাপ কৰিছিল, সেই কাৰণে মনুষ্য শৰীৰত সেই পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হোৱাই উচিত। তাৰ কাৰণে ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ মনুষ্য ৰূপ অৱতাব হল, শৰীৰ বিশিষ্ট মনুষ্য হল, আৰু মনুষ্য শৰীৰেৰে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত সিদ্ধি কৰিলে। আৰু দেখা, মানুহে এই পৃথিবীত পাপ কৰিছিল, এই নিমিত্তে সেই ঈশ্বৰৰ পুত্ৰই স্বৰ্গ পৰিত্যাগ কৰি এই পৃথিবীত জন্ম গ্ৰহণ কৰিলে আৰু এই পৃথিবীত পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত সিদ্ধি কৰিলে। এতিয়া বুঝিব পাৰিছা, খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মৰ দৰে প্ৰায়শ্চিত্ত কি? ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ, নাইবা ঈশ্বৰে মানুহৰ পুত্ৰ হৈ মানুহৰ দেহ ধাৰণ কৰি মনুষ্য ৰূপে অৱতাব হৈ স্বৰ্গ পৰিত্যাগ কৰি, পৃথিবীলৈ আহি মনুষ্যৰ শৰীৰত আপোন প্ৰাণ অৰ্পণ কৰিলে, আৰু তেওঁৰ মৃত্যুত সমস্ত জগতৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত একে কালে কৰা হল। যি কোনোএ তেওঁৰ সেই প্ৰায়শ্চিত্তত বিশ্বাস কৰিব, সি পাপৰ দণ্ডৰ পৰা মুক্ত হৈ, অনন্ত মৃত্যুৰ পৰা উদ্ধাৰ পায় পৰিত্ৰাণ লাভ কৰিব।

দেখা সৰলা, তুমি স্মৃতিৰ পাবা, যীশু খ্ৰীষ্ট ঈশ্বৰ হৈ কিৰূপে মনুষ্য অৱতাব হল। দেখা, তেওঁ এক কুমাৰীৰ গৰ্ভত জন্মগ্ৰহণ কৰিলে। ইয়াকে শুনি বিশ্বাস নহবা, ঈশ্বৰৰ অসাধ্য একো নাই। যদিও যীশু খ্ৰীষ্ট মনুষ্য অৱতাব হৈছিল, তথাপি তেওঁত পাপৰ লেশ মাত্ৰও নাছিল। তেওঁ সম্পূৰ্ণৰূপে পবিত্ৰ; তেনে নহলে তেওঁ কি প্ৰকাৰে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিবলৈ শক্তিমন্ত্ৰ হলেহঁতেন? তেওঁ যদি আমাৰ সদৃশ জন্মগ্ৰহণ কৰিলেহঁতেন, তেন্তে সেই আদি পিতৃৰ পাপত তেওঁৰো পাপী হল-হঁতেন। দেখা, এই নিমিত্তে তেওঁ এক কুমাৰীৰ গৰ্ভত জন্মগ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁ এই পৃথিবীত প্ৰায় ৩৩ বছৰ আছিল। তোমালৈ যি ধৰ্ম্মপুথি পঠিয়াই দিছে। তাতে তেওঁৰ জীৱনৰ চৰিত্ৰ অতি উত্তম

ৰূপে লিখা আছে ; তাক মন দি পাঠ কৰিলে সকলোকে স্তম্ভিত কৰিব পাৰিবা। যীশু খ্ৰীষ্টে এই পৃথিবীত যি কৰিছিলে, সেই সকলোকে ভাল মতে জানিব পাৰিবা।

সবলা, শেষ পত্ৰৰ শেষত তুমি এতি প্ৰশ্ন সোধিছা। তাৰ উত্তৰ এই ঠাইত দিছোঁ। তুমি কৈছা, ঈশ্বৰ সৰ্বজ্ঞানী হৈয়ো মনুষ্য জাতি পাপত পতিত হব বুলি জানিও সিবিলাকক কিয় সৃষ্টি কৰিলে। দেখা সবলা, এই বিষয়ে কোনো ৰূপে ঈশ্বৰৰ ওপৰত দোষ নদৰ্শে। ঈশ্বৰে জানিছিল যে মানুহে তেওঁৰ আজ্ঞা উলংঘন কৰিব ; জানিছিল বুলি-এই কি প্ৰকাৰে তেওঁক দোষ দিব পাৰা। তেওঁ সিবিলাকক পাপ কৰিবলৈ অনুমতিও দিয়া নাই, তেওঁক কি বুলি দোষ দিবা ? তেওঁ মানুহক সৃষ্টি কৰিলে, স্বাধীন ইচ্ছা প্ৰদান কৰিলে ; মানুহে আপোনাৰ ইচ্ছাৰ অধীনত পাপ কৰি পতিত হ'ল। আদম আৰু হৰাৰ ইচ্ছা স্বাধীন আছিল, অত্ৰু ইচ্ছাৰ অনুসৰি হৈ সিবিলাকে কৰ্ম কৰিব নেলাগিছিল। তেন্তে যদি সিবিলাকে আপোন ইচ্ছাৰ অধীন হৈ বাৰণ কৰাতো ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা পালন নকৰিলে, আৰু সিবিলাকে যে তেওঁৰ আজ্ঞা উলংঘন কৰিব, ইয়াক কেৱল জানিছিল বুলি কি ঈশ্বৰক দোষ দিব পাৰা নে ? কোনোৰূপে নহয়। মানুহে আপোন দোষে ঈশ্বৰৰ বিৰুদ্ধে আচৰা হৈ তেওঁৰ দণ্ডৰ পাত্ৰ হ'ল, তাতে ঈশ্বৰৰ দোষ কি ? আদম আৰু হৰাবেই সম্পূৰ্ণ দোষ।

সদায় মঙ্গল চিন্তক

শ্ৰীকামিনীকান্ত।

(সবলাৰ উত্তৰ)

প্ৰাণৰ অধিক,

আপোনাৰ সপ্তম পত্ৰ পাইছোঁ, খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্তৰ সম্বন্ধে যি উপায় নিৰূপন কৰা হৈছে, আপোনাৰ পত্ৰত আপুনি সিবিলাক কথা প্ৰকাশ ৰূপে লিখিছা, তাকে মন দি পাঠ কৰিলোঁ, সেইয়ে যে মুক্তিৰ সিদ্ধি, তাৰ কোনো সংশয় নাই। পাপী মানুহক তাৰ পাপৰ

উচিত দণ্ড ভোগ কৰিবৰ অসমৰ্থ দেখি দয়াময় সৃষ্টি কৰ্তা যি জনা, তেওঁ আপোন অদ্বিতীয় পুত্ৰকে সেই দণ্ড ভোগ কৰিবলৈ এই পৃথিবীলৈ পঠাইছিল ; সেয়ে যে বিশ্বাসৰ যোগ্য, তাকেই সকলোএই স্বীকাৰ কৰিব লাগিব। ত্ৰাণ কৰ্তা প্ৰভু যীশু খ্ৰীষ্টে দণ্ডৰ পাত্ৰ হোৱা মানুহৰ প্ৰতিনিধী হৈ আপুনি সেই দণ্ড গ্ৰহণ কৰি মনুষ্যক দণ্ডৰ পৰা মুক্তি কৰিলে, পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত সিদ্ধি কৰিলে, তাক কোনে অস্বীকাৰ কৰিবৰ সাহ আছে ? আপোনাৰ প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰি আমাৰ সকলৰ ত্ৰাণ-কৰ্তাই ত্ৰায়ন্ত্ৰ ঈশ্বৰৰ সত্যক প্ৰকাশ কৰিলে, তাক বুঝিব পাৰিলোঁ, আৰু তাৰ দ্বাৰায় ঈশ্বৰৰ যি দয়াৰ গুণ প্ৰকাশ হৈছে, তাকে দেখিবলৈ পাইছোঁ, ইয়াৰ বিৰুদ্ধে মোৰ আৰু একোকেই কবলৈ নাই। তথাপি আৰু কিছুমান বুঝিবৰ প্ৰয়োজন ; এতিয়া অনেক বুঝিব পাৰিছোঁ ; আপুনিএই ধৰম পুথি পাঠ কৰিম। যি ঠাইত সংশয় হব, নাইবা বুঝিব নোৱাৰিম, তাক আপোনালৈ লিখি পঠাম। ধৰ্ম্মৰ সম্বন্ধে বিশেষকৈ নুবুঝি কিছু স্থিৰ কৰা কোনো ৰূপে উচিত নহয়। খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মক আশ্ৰয় কৰিবৰ মোৰ যে কোনো বিশেষ আপত্তি আছে, তেনে নহয় ; কিয়নো উত্তম ৰূপে নুবুঝি কোনো কাৰ্য্য কৰা উচিত নহয়, বিশেষকৈ যেতিয়া ধৰ্ম্ম পৰিত্যাগ কৰি আন এক ধৰ্ম্ম আশ্ৰয় কৰিম, তেতিয়া সেই ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে বিশেষ ৰূপে জ্ঞাতো নহৈ তাক গ্ৰাহ কৰিব পৰা নেযায়। হিন্দু ধৰ্ম্ম আৰু বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰোঁ, তাত আৰু কোনো ৰূপে ভক্তিও নহয়। খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে যি কিছু লিখিছা, আৰু ধৰম পুথিৰ পৰা যি কিছুমান পাঠ কৰিছোঁ, তাতে সম্পূৰ্ণ বিশ্বাস জন্মিছে ; কিছুমানো আপত্তি নাই। আৰু কিছু পাঠ কৰোঁ, আৰু কিছুমান জ্ঞাতো হওঁ, তেনে হলে খ্ৰীষ্টৰ ধৰ্ম্মত আশ্ৰয় কৰিম।

দেখোক, মোক নেপাহৰিবা, প্ৰতি দিনে প্ৰাৰ্থনাৰ সময়ত সোঁৱৰণ কৰিবা। আপুনি মোক যি উপকাৰ কৰিছে, তাক কৈ প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰোঁ। মোৰ আত্মক যে বিনাশৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছা, ইয়াত কৈ আৰু কি উপকাৰৰ সম্ভৱ। এই শব্দীলক অনেকেই ৰক্ষা কৰিব পাৰে,

কিন্তু অমৰ আত্মাৰ বক্ষা কৰাই যথার্থিক পৰিত্ৰাণ। ঈশ্বৰৰ সাহায্যত আপুনিএ মোৰ আত্মক উদ্ধাৰোতা, সেই নিমিত্তে আপোনাক অসংখ্য ধন্যবাদ দিছোঁ। অধিক আৰু কি লিখিম, এই অধিনীলৈ অনেক ২ অনুগ্ৰহ দেখাইছে। পাহৰা কোনো ৰূপে নহৰা, এইয়েই অধিনীৰ শেষ আশা। ইতি

আপোনাৰ

সবলা।

(শেষ।)

পাঠক, পূৰ্বে কোৱা ঘটনাৰ চাৰি বছৰৰ পাছে কামিনীকান্তৰ অৱস্থা এবাৰ দেখা; কামিনীকান্তই এতিয়া কচাৰিত কাম কৰে, বছৰজাৰত এটা ডাঙৰ ছই টলা ঘৰত থাকে। ঘৰটী দেখিবা, বলা; কিন্তু আঁতৰতে থিয় হৈ দেখিব লাগিব। তুমি অপৰিচয় পুৰুষ, তোমাক দেখিলে সবলায় নিশ্চয় লুকাব। তেন্তে মোৰ লগত আহাঁ; তুমি দ্বাৰৰ ওচৰ হৈ দেখিবা। সেইয়া দেখা, সবলা পাটীত বহি আছে কোলাত এটা শিশু, ওচৰত এটা চোৱালী বহি খেল কৰিছে। ছোৱালীৰ নাম অমৰাৱতী; বয়স তিনি বছৰ, ঠোঁট যেন হাঁহি লাগি আছে। সেইয়া শুনা, মধুৰ বাক্যে মাকক কি সুধিছে। এনে মধুৰ বচন কি কোনো সময়ত শুনিছা? পাঠক, যদি সবলাৰ মৃত্যু, নত্ৰ, আৰু পৰিত্ৰৰ সাক্ষাৎ প্ৰতিমূৰ্ত্তি দেখিব খোজা, তেন্তে এবাৰ অমৰাৱতীৰ মুখৰ ফালে চাই দেখা। দেখিলেই বোধ হব, যেন কপট বা কোনো প্ৰকাৰ মন্দই তাইৰ ওচৰ ছাপিব নোৱাৰে। যেনেকুৱা সবলা, অমৰাৱতীও তাৰ সম্পূৰ্ণ প্ৰতি ৰূপ। পাঠক, আৰুও দেখাছোন, হাতত পুথিএ সৈতে আৰু এটা কামিনী কোন? তুমি চিনিব পাৰিছানে? সংশয় নাই। এইয়ে জানো হেমাঙ্গী নহয়? কামিনীকান্তই যি ধৰম পুথি সবলালৈ পঠাই দিছিল, সেই পুথিখনেই হেমাঙ্গীৰ হাতত আছে, পাঠ কৰিছে। সবলায় শুনিব লাগিছে, ইয়াতকৈ আনন্দ দিওঁতা আৰু কিবা দেখিছা নে?

ইমান দিন সিবিলাকে ভনীৰ সদৃশ অকপট সুহৃদ বন্ধনেৰে বন্ধা আছিল। এতিয়াও সিবিলাক ছয়ো একেলগে বহি পাঠ কৰিছে, একে ধৰ্মত আশ্ৰয় লোৱা হৈ ছয়ো আনন্দ কৰিছে। কিন্তু নবেশ্ব কত? নৰিয়া হৈ বটাহ সলাবৰ নিমিত্তে পশ্চিম অঞ্চলে গৈছে। কামিনী কান্ত কত? কচাৰিলৈ গৈছে।

পাঠক! নবেশ্ব, হেমাঙ্গী, সবলা, সকলোএ কামিনীকান্তৰ আৰ্হি আশ্ৰয় কৰি, প্ৰভু যীশু খ্ৰীষ্টক এক মাত্ৰ পৰিত্ৰাণ কৰ্তা বুলি জানিএই তেওঁতে বিশ্বাস কৰিছে। মিছা দেও দেবী পৰিত্যাগ কৰি সেই সত্য পিতৃ পৰম ঈশ্বৰৰ সেরক সেরকনী হৈছে, বিনাশৰ পথৰ পৰা পলায়ন কৰি, স্বৰ্গত থকা পিতৃৰ সৰ্ব্বশক্তিমান দেউকাৰ তলত আশ্ৰয় পোৱা হৈ, নিৰাপদে মনৰ আনন্দেৰে নিবাস কৰিছে। পৃথিবী আৰু পৃথিবীত থকা কোনো বস্তুএই যি সুখ শান্তি দিব নোৱাৰে, যীশু খ্ৰীষ্টত বিশ্বাস কৰি সেই সুখ, সেই শান্তি সিবিলাকে প্ৰচুব ৰূপে ভোগ কৰিছে। মৃত্যুৰ ভয়ঙ্কৰ গ্ৰাশৰ পৰা উদ্ধাৰ পোৱা হৈ, সিবিলাকে পিতৃ পৰম ঈশ্বৰৰ ক্ৰীমুখৰ দীপ্তি প্ৰতিদিনে দৰ্শন কৰিছে। ধৰ্মৰ আনন্দত সুখ শান্তিত সিবিলাক সকলোএ এক ঘৰৰ পৰিয়ালৰ সদৃশ হৈ সময় নিপাত কৰিছে। পাঠক, তুমি কামিনীকান্ত, নবেশ্বৰ আৰ্হি আশ্ৰয় কৰা। কিমান কাল এই ভয়ঙ্কৰ আৰু ঘোৰ বিপদৰ অৱস্থাত থাকিবা? সময় নাই, পলম নকৰিবা। সময় থাকোঁতেই ধৰ্মৰ বিষয়ে বিচাৰ কৰা। যি পিতৃৰ বিৰুদ্ধে পাপ কৰিছা, তেওঁৰে সৈতে পুনৰাই মিল হোৱা, খেমা প্ৰাৰ্থনা কৰা, খেদ চিন্তেৰে পাপ স্বীকাৰ কৰি মন পালটাই খেমা পোৱা হৈ তোমাৰ পৰিত্ৰাণৰ বিষয়ে নিচিন্তন হোৱা।

পাঠক! সবলাৰ আৰু হেমাঙ্গীৰ আৰ্হি আশ্ৰয় কৰা, সেই এক মাত্ৰ (বন্ধা কৰ্তা,) ত্ৰাণকৰ্তা প্ৰভু যীশু খ্ৰীষ্টত বিশ্বাস কৰা। যি জনে পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত সিদ্ধি কৰিবৰ নিমিত্তে, আৰু তোমাৰ পৰিত্ৰাণৰ কাৰণে স্বৰ্গস্থ পৰিত্যাগ কৰি এই পৃথিবীত জন্মগ্ৰহণ

কবি মনুষ্যৰ দেহ ধাৰণ কৰিলে, আৰু তোমাৰ নিমিত্তে তাড়না পালে আৰু নিন্দনীয় হৈ অসহনীয় যাতনা ভোগ কৰিলে, অৱশেষত শত্ৰুৰ হাতত প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰি পেৰেঙ্গনীৰ ওপৰত অপमानেৰে মৃত্যু ভোগ কৰিলে, সেই তোমাৰ একমাত্ৰ বন্ধু, সকলো সময়ৰ সহায়, যীশু খ্ৰীষ্টই মধুৰ স্বৰে তোমাক মাতিছে; “হে শ্ৰম কৰা আৰু ভাৰত চুঃখ পোৱা লোক সকল মোৰ ওচৰলৈ আহাঁ, ময় তোমালোকক জিবণি দিম”। পাঠক, পাঠিকা সকল, আমাৰ সকলৰ একমাত্ৰ নিবেদন এই, কোনো কাৰণত এই নিমন্ত্ৰণ অৱহেলা নকৰিবা। সকলো অভাও দূৰ হব, ইহকালত আৰু পৰকালতো সুখী হবা।

খ্ৰীষ্ট পৰমাৰ্থিক সূৰ্য্য

The Sun of Righteousness

সৰ্বলোকে দেখা

পুৱাইছে কাল নিশা,

যীশুৰ আগমনত পুৱাই য়োৰ নিশা।

খ্ৰীষ্টৰ যি আগমন,

গুচুৱাই অন্ধকাৰ

উল্লাসিত হয় সকল এই মৰ্ত্তা ভূবন।

আদৰ মান দেৱতাৰ,

আৰু য়োৰ অন্ধকাৰ,

পৰমাৰ্থিক সূৰ্য্যৰ তাপে হয় চাবখাৰ।

মৃত্যু ছাঁয়াৰ একাৰ
পৰিছিল ওপৰ যাৰ,
দেখিছে সেই লোকেও উদয় দিবাকৰ।

শ্ৰীষ্টৰ এই আগমন
জগতে পায় চেতন,
ঘুমটি দূৰ হয়, দেখা সকল নয়ন।

টোকা

ব্রাহ্মধৰ্ম্মঃ—ধৰ্ম্মসংস্কাৰ, সমাজসংস্কাৰ আদিত আৰ্হি দেখুৱাওঁতা বামমোহন বায়ে (১৭৭৪—১৮৩৩) বঙ্গদেশত বেদান্তৰ চৰ্চা আৰু একেশ্বৰবাদী ব্ৰহ্মোপাসনাৰ বীজ ৰোপণ কৰে। এওঁ এহাতে প্ৰাচীন-পন্থী পণ্ডিতৰ সৈতে আৰু আনহাতে শ্ৰীৰামপুৰৰ পাছৰীসকলৰ সৈতে হিন্দুধৰ্ম্ম লৈ বাদানুবাদ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। ব্ৰাহ্মপন্থীৰ মুখপত্ৰ তত্ত্ববোধিনী (১৮৪৩ চনত স্থাপিত) পত্ৰিকাৰ প্ৰতিস্থাতা মহৰ্ষি দেবেন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ (১৮১৭—১৯০৫)। এওঁ বক্তৃত্তা আৰু ৰচনাৰ জৰিয়তে এই পন্থৰ সৌন্দৰ্য বহুতো বঢ়ায়। এই ধৰ্ম্মৰ আটাইতকৈ বাগ্মী পুৰুষ আছিল কেশবচন্দ্ৰ সেন (১৮৩৮—১৮৮৪)। এওঁ পুৰণি ব্ৰাহ্ম সমাজ ত্যাগ কৰি ১৮৬৪ খৃষ্টাব্দত ভাৰতবৰ্ষীয় ব্ৰাহ্ম সমাজ গঠন কৰে। এই সমাজে পৰিত্যাগ কৰি এওঁ নববিধান ব্ৰাহ্ম সমাজ প্ৰতিস্থা কৰে। স্বামী বিবেকানন্দ (১৮৬২—১৯০২) আগবয়সত ব্ৰাহ্মসমাজৰ প্ৰতি অনুৰাগী আছিল। কেশবচন্দ্ৰ সেন প্ৰগতিশালী বা “উন্নতিশীল” মনোবৃত্তিৰ আছিল, কিন্তু এওঁৰ ব্যৱহাৰ আৰু একচ্ছত্ৰীতাত আন বহুতো ব্ৰাহ্ম বিৰক্ত হৈছিল। ব্ৰাহ্ম সমাজতো খৃষ্টধৰ্ম্মৰ প্ৰভাৱ সোমাইছিল। কেশবচন্দ্ৰৰ দলৰ লোক বাইবেল আৰু যীশুৰ অনুৰাগী হৈ পৰিছিল। কোনো কোনোৱে কেশবচন্দ্ৰক “প্ৰভু ত্ৰাণকৰ্ত্তা” আখ্যা দিছিল! খৃষ্টধৰ্ম্মৰ প্ৰভাৱত “খৃষ্টীয় ধৰ্ম্মৰূপে যে অনুতাপ ও প্ৰাৰ্থনা, তাহা উন্নতিশীল দলকে প্ৰবল ৰূপে অধিকাৰ কৰে। পাপবোধ নব্য ব্ৰাহ্মদিগেৰ সকলেৰ অন্তৰে প্ৰবল হইয়া উঠে, অনুতাপবাজক সঙ্গীতাদি ৰচিত হইতে থাকে।” কেশবচন্দ্ৰই ব্ৰাহ্ম-শৃঙ্খলা উপেক্ষা কৰি নিজৰ ১৩১৪

বছৰীয়া নাবালিকা কঠাক কোচবিহাৰৰ নাবালক বাজকুমাৰৰ লগত হিন্দুমতে বিয়া দিয়া কাৰণে ব্ৰাহ্ম সমাজত ফাঁট মেলে; তেওঁক আঁতৰাই নতুনকৈ সাধাৰণ ব্ৰাহ্ম সমাজ স্থাপন কৰা হয়। ব্ৰাহ্মপন্থ গোৰা হিন্দুসকলে ভাল চকুৰে নাচাইছিল। ‘হুতোম প্যাচাৰ নক্সা’ নামৰ কিতাপ এখনত এই পন্থাক ব্যঙ্গ কৰিছে এইদৰে—

আজব শহৰ কলকাতা,

বাঁড়ি বাঁড়ি জুড়ি গাড়ি মিছে কথাৰ কি কেতা।

হেতা ঘুঁটে পোড়ে গোবৰ হাতে বলিহাৰী ঐক্যতা,

যত বক-বিড়ালী ব্ৰহ্মজ্ঞানী, বদমাইসিৰ ফাঁদ পাতা।

অসম দেশত, হলিৰাম ঢেঁকিয়াল ফুকনৰ পৰিয়ালৰ বলোৰাম খাৰঘৰীয়া ফুকন ব্ৰাহ্মধৰ্মৰ পৃষ্ঠপোষক আছিল। এওঁ বঙালী ‘সমাচাৰ চন্দ্ৰিকা’ত প্ৰৱন্ধও প্ৰকাশ কৰিছিল। এই পন্থাই যে অসমতো কিছু ঢেঁ তুলিব পাৰিছিল তাৰ চিন পায় পদ্মহাস গোস্বামীৰ ৰচিত ‘ব্ৰাহ্ম ধৰ্মনো কাক বোলে?’ (ঢাকা, ১৮৭৪), ‘ব্ৰাহ্ম ধৰ্মৰ লক্ষণ’ (গোৱালপাৰা, ১৮৭৩), আদি কিতাপত।

ব্ৰাহ্মধৰ্মৰ এজন উল্লেখযোগ্য নেতা শিৱনাথ শাস্ত্ৰীৰ আত্মজীৱনী মনোমোহা ৰচনা। এইখনত মিশ্বনেৰি প্ৰচাৰকনীয়ে কিদৰে ঘৰে ঘৰে গৈ মাইকী মানুহক ধৰ্মান্তৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল তাৰ বৰ্ণনা আছে। এক প্ৰচাৰকনীয়ে শাস্ত্ৰীৰ গিৰিহঁতনীকে ফুচুলাবলৈ প্ৰয়াস পাইছিল! সমাজ-সংস্কাৰৰ ভিতৰত পতিতা ৰমণী উদ্ধাৰ ব্ৰাহ্মপন্থীসকলৰ এক মহৎ কাৰ্য্য। শিৱনাথ শাস্ত্ৰীৰ আত্মজীৱনীত এলোকেশী বেণ্ডাৰ লেখিয়া তিবোতাৰ বৰ্ণনা আছে।...উপস্থাসখনৰ ত্ৰয়োদশ অধ্যায়ত ব্ৰাহ্মধৰ্মৰ আলোচনাও আছে।

হিন্দুধৰ্মৰ মুক্তি :- জীৱৰ মুক্তি বা মোক্ষ স্বাভাৱিক ধৰ্ম, হুবহি। মাথোন ইয়াৰ কাৰণে চেষ্টা লাগে। এই মুক্তি খৃষ্টধৰ্ম নাইবা ইচ্ছামৰ দৰে কোনো এক বিচাৰৰ দিনা বা day of judgmentঅৰ দিনা থিব নহয়। যিদিনাই কৰ্মবন্ধ ছিগিব

সেইদিনাই মুক্তি। নিজক পাপী বুলি ধৰি লোৱাটোও হিন্দু ধৰ্ম্মৰ শিক্ষা নহয়।

খৃষ্টীয়সকলৰ মুক্তিৰ অৰ্থে ভগবানে নিজ পুত্ৰ যীশু খৃষ্টক পৃথিৱীলৈ পঠিয়াই দিছিল। এই পিতৃ আৰু পুত্ৰৰ স্নহীয়া অস্তিত্ব আৰু স্থান সম্পৰ্কে বিকল্প মত পোষণ কৰা দেখা যায়। ছয়ো স্নহীয়া যদিও একে প্ৰকৃতিৰ আৰু সমান শক্তিৰ বুলি বিবেচিত হয়। গীতাত যেনেকৈ “যোগঃ পুৰাতনঃ” বুলি শ্ৰীকৃষ্ণই ব্যাখ্যা কৰিছে, সেইদৰে খৃষ্টইও নিজক ভগৱান-পিতৃৰ আজ্ঞাবাহক বুলিহে পৰিচয় দিছিল। ভগৱানক পিতৃহিচাবে লোৱাটো খৃষ্টধৰ্ম্মৰ এটি সিদ্ধান্ত। চেণ্ট মেথিউৰ গছপেলত খৃষ্টীয় প্ৰাৰ্থনাৰ যি আৰ্হি দিয়া হৈছে তাত এনেকৈ আছে—

Our Father which art in heaven, Hallowed be thy name.

অসম সাহিত্য সভাৰ গ্ৰন্থসমূহ—

১।	অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী (প্ৰথ. ভাগ)	৮'০০	নং পঃ
২।	অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী (দ্বিতীয় ভাগ)	৮'০০	"
	(দুই খণ্ড একেলগে)	১৪'০০	"
৩।	অসম সাহিত্য সভা বাৰ্ষিকী (প্ৰথম ভাগ)	২'০০	"
৪।	অসম সাহিত্য সভা বাৰ্ষিকী (দ্বিতীয় ভাগ)	২'০০	"
৫।	শ্ৰী ব্ৰহ্মবৈৰৱৰ্ত্ত পুৰাণ ...	১ ০০	"
৬।	সাহিত্য তত্ত্ব ...	৬২	"
৭।	লৱ কুশৰ যুদ্ধ ...	০	"
৮।	বুৰঞ্জীমূলক প্ৰৱন্ধৰ তালিকা ...	২'০০	"
৯।	শ্ৰী বনমালীদেৱৰ চৰিত্ৰ ...	৭৫	"
১০।	This is Assam ...	১'০০	"
১১।	The outlook on N. E. F. A ...	১'৫০	"
১২।	সীমান্তৰ সম্বন্ধ ...	২'০০	"
১৩।	নীলাচল পাঠ ...	১'০০	"
১৪।	আনন্দবাস টেকিয়াল ফুকন ...	৩৭	"
১৫।	টেকিয়াল ফুকনৰ অসমীয়া ভাষা ...	৫০	"
১৬।	উদয়াচলৰ সাধু ...	২'০০	"
১৭।	পবিত্ৰ অসম ...	১১'০০	"
১৮।	চাহ বাগিচাৰ বন্ধুৱা ...	১'২৫	"
১৯।	অসমীয়া লোক গীতি সংগ্ৰহ ...	৬ ০০	"

সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট }

প্ৰধান সম্পাদক,
অসম সাহিত্য সভা